Serie nouă, Nr. 1 (1246), joi, 15 februarie 1990

fondat în 1867 de "junimea"

CONVORBIRI LITERARE

SAPTAMINAL EDITAT DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMANIA

EDITORIAL

Începînd cu acest număr, „Convorbiri literare" devine o publicaţie săptămînală. Nu e atît o schimbare de formă, cît una de structură. „Revistă literară" — a stat scris vreme de două decenii pe frontispiciu. Am crezut că putem face un periodic eminamente literar şi ne-am făcut aproape un punct de onoare din această restricţie. Imposibilitatea de a ne rosti deschis asupra marilor şi gravelor probleme ale vieţii româneşti ne-a îndemnat să ne refugiem în literatură, sperînd să ne păstrăm măcar aici demnitatea. N-am reuşit decît în mică măsură şi pentru puţină vreme. Dictatura comunistă n-avea nevoie de literatură. Îi trebuiau numai cîntăreţi de curte. Şi i-a găsit. Au răspuns la apel toţi mediocrii şi veleitarii, din păcate şi destui scriitori de talent corigenţi la morală, securiştii transformaţi peste noapte în poeţi şi prozatori „pe linie", activiştii ce-şi plăteau cu devotate stereotipii căldura fotoliilor. O uriaşă producţie paraliterară a invadat paginile revistelor, inclusiv ale „Convorbirilor literare", făcîndu-le ilizibile. Nu era o întîmplare, ci efectul unei politici bine puse la punct, ce urmărea restrîngerea pînă la anulare a spaţiului destinat literaturii adevărate. În ultimul timp, publicarea unui text literar ajunsese o performanţă Am înţeles, dar cu ce preţ, că refugiul nostru era doar o iluzie optică. Şubredul adăpost nu era în stare să ne protejeze, ci ne făcea încă mai vulnerabili. Ne închipuiam apăraţi împotriva vieţii insuportabile, dar viaţa ne urma pretutindeni în toată mizeria ei. Şi de-ar fi fost numai atît. Fugeam din real, iluzionîndu-ne că apărăm citadela artei, fără a lua aminte că fuga noastră era, în ultimă analiză, o încuviinţare a hidoasei realităţi. Tăcerea noastră despre real însemna complicitate la real. Azi ne e limpede că încurajarea oficială a limitării scriitorului la dezbaterea chestiunilor strict literare era o ingenioasă diversiune, căreia i-au căzut victime numeroşi confraţi. Înflorirea supranormativă a discuţiilor în jurul textualismului, a postmodernismului şi a altor -isme, în legătură cu care echipa noastră de critici a tras, în anii din urmă, cîteva semnale de alarmă, e drept că timide,

ÎNCOTRO ?

e semnul palpabil al deturnării scriitorului român de la adevăratele-i îndatoriri. Cum semn al aceleiaşi manipulări este şi redeschiderea, în deceniul al nouălea, a clasatului dosar al primatului esteticului în judecata de valoare, principiu elementar al oricărei acţiuni critice. Supralicitată cu metodă, această condiţie prealabilă a existenţei disciplinei criticii a căpătat la noi aberanta înfăţişare a unei tiranii a esteticului. Despărţirea brutală a valorii de artă de toate celelalte valori încorporate în literatură permitea, în schimb, eliminarea din discuţie a celor din urmă pe motiv că lipseşte cea dintîi. Şi, culmea, într-o asemenea situaţie se pomeneau cu deosebire acele scrieri ce puneau mici întrebări incomode realităţii imediate. Chiar şi după Revoluţie s-au auzit voci ce proclamau drept îndatorire a scriitorului cantonarea în literaritate !

În ce ne priveşte, nu putem încuviinţa, şi cu atît mai puţin a urma, un asemenea punct de vedere, în opinia noastră echivalent cu o demisiune. Cînd a curs atîta sînge, cînd e în joc soarta de azi şi de mîine a ţării, cum să stai deoparte şi să-ţi scrii în linişte cărţile ? Avem convingerea că, în astfel de circumstanţe, orice scriitor ce se respectă nu poate rămîne nepăsător. Datoria sa de căpetenie e să-şi pună scrisul în slujba imperativelor naţionale. Iar imperativul ceasului de faţă este instaurarea unei democraţii adevărate în România. Este motivul pentru care „Convorbiri literare" încetează a mai fi, deocamdată, o revistă precumpănitor literară. Vom da absolută prioritate tuturor temelor şi problemelor fierbinţi ale momentului, poate că fără legătura imediat vizibilă cu literatura, dar fără de a căror dreaptă soluţionare e de neconceput o viaţă literară normală. Înainte de a examina pe îndelete situaţia literaturii, ne simţim obligaţi de propria-ne conştiinţă a delibera asupra condiţiilor indispensabile bunei funcţionări a instituţiei literaturii. Adică asupra cadrului politic pe cale să se contureze în ţara noastră Abia cînd ne vom convinge că există toate garanţiile constituţionale ale democraţiei, cînd pericolul instalării unei noi dictaturi va fi definitiv înlăturat, ne vom întoarce liniştiţi la uneltele noastre.

Nu sîntem şi nu vom fi afiliaţi nici unui partid politic deoarece, dincolo de subiectivitatea inerentă a intervenţiilor pe care le vom găzdui (a căror integrală răspundere juridică şi morală cade pe umerii semnatarilor), aspirăm a fi o tribună a obiectivităţii. Vrem să ne păstrăm neştirbită independenţa de gîndire, să evităm, pe cît e omeneşte posibil, soluţiile partizane. În acest spirit trebuie înţelese toate luările noastre de poziţie. Evident, şi precizările de faţă.

Al. DOBRESCU

Ieri şi azi (pag. 3)

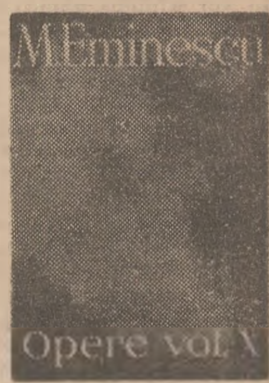
Un text de actualitate semnat de Mihai RALEA

Politica, adică tendinţa de a conduce pe alţii, e un nărav probabil etern omenesc, în orice caz arhimilenar. Şi, la urma urmei, tot trebuie să conducă cineva. Şi conduce cel care are temperament de conducător, în numele unor interese grupate colectiv şi care alcătuiesc însăşi structura societăţii. Dacă partidele ar fi organizaţii artificiale, scornite aşa din senin, din capriciul cuiva ori numai din dorinţa unora de a ajunge să istovească bugetul ţării, dacă ar fi grupuri nefireşti, fără baze adînci în etnicitatea ori în economia unei naţiuni, desigur că un caz ar fi prea suficient să le desfiinţeze într-o noapte. Dar toată lumea ştie că aceste partide reprezintă interese de grup...

Pagina 12 : poeme de Mihai URSACHI, Mariana MARIN, Dumitru MATCOVSCHI

„Toţi cei care se complac azi în opresori de indivizi sau de popoare, ar fi trebuit să înveţe din experienţa trecutului măcar atîta lucru : că oricare ar fi procedeele întrebuinţate pentru sugrumarea libertăţii, ele dau — în mod fatal — rezultate tocmai contrare celor urmărite de dînşii ! În adevăr, mai curînd sau mai tîrziu, libertatea, autentica libertate, sfîrşeşte prin a sfărîma lanţuri sau porţi ferecate...". (**Petru N. CARAMAN**, Iaşi, 27 iunie 1947, orele 8 a.m.)

AL. CĂLINESCU

În dialog cu Emil BRUMARU

(pag. 8, 9, 10)

Un avertisment: SOCIALISMUL TOTALITAR

Prezentăm în pagina 16, în traducere, fragmente din partea a doua a cărţii lui Constantin Dumitrescu La cité totale, apărută la editura Seuil, în anul 1980.

„Partidul comunist a suprimat potenţialul politic, social, economic şi cultural al instituţiilor tradiţionale, pe care le-a acaparat pentru a le transforma în vehicule ale autorităţii sale. Aparatul de partid nu se mulţumeşte să domine statul, el îl reduce la o funcţie subalternă. Se întîmplă la fel şi cu sindicatele — acestea nu mai reprezintă de mult timp interesele muncitorilor, ele sînt transformate în organe de execuţie şi în terenuri de retragere pentru cei îmbătrîniţi în funcţie".

PÎNĂ UNDE ?

Fără violență, fără răzbunare, reconciliere, îngăduință. Întîi îngăduință față de foștii p.c.r.-iști fiindcă, nu-i așa ? n-au fost toți răi. Apoi îngăduință față de milițieni care, chemîndu-se acum polițiști, au devenit toți buni. Atît de buni, încît trebuie protejați cu o lege specială. Sigur, pentru ordine și liniște, ca să nu mai îndrăznească cineva să conteste insulta, bastonul de cauciuc arbitrar, arestarea samavolnică și privilegiile. Îngăduință față de securiști, rămași la locurile lor și servind, cu competența lor teroristă, poporul suveran. Îngăduință față de comunismul însuși care se insinuează mistificator, ar putea foarte bine să aibă față umană.

Îngăduință fiindcă FSN este, deși n-o spune încă răspicat, comunist, și începe să încalce flagrant, grosolan democrația, dreptatea, adevărul. Acesta era sensul apelurilor la reconciliere : acceptarea a tot ce vine de la FSN : legi, contralegi, escamotarea adevărului, propagandă mincinoasă, acțiuni de intimidare, demagogie, pînă la folosirea bîtei și a răngii de fier. (A propos de rängile de fier : F.S.N. e mai ceaușist decît însuși n.c., pentru că acestea erau folosite în vechea armată turcească de polițaii militari, numiți *ceauși*, pentru a stimula pe luptători sau pentru a-i întoarce în *front* pe fugari).

Dar Frontul pretinde că e pentru dialog și o largă participare democratică. S-a văzut cum dialoghează : eludînd fondul problemelor, amînînd, strigînd, insultînd chiar și sugerînd că oricum discuțiile nu vor schimba nimic, întrucît el deține deja toată dreptatea și adevărul dar, din superioară bunăvoință, va catadicsi să poarte discuții, așa, ca să fie.

În privința demonstrațiilor, — ce repede trece vremea ! — ele nu mai exprimă voința maselor, nu mai fac parte din Revoluție, au devenit, spune dl. Iliescu (adică tovarășul), presiuni. Disprețul față de mișcările de masă, față de dreptul la opinie, față de celelalte partide este fățiș. Frontul vrea să pună mîna pe putere și asta prin orice mijloace : prin violență, prin manipularea oamenilor — cu aroganță și suficiență

Cum este posibil așa ceva ? Cum, într-un timp atît de scurt, se revine la practicile odioase care au dus la explozia de indignare a Revoluției ? Cine sînt cei care trec iarăși peste adevăr, peste conștiință, peste dreptate, peste jertfă peste idealurile reînviate ale oamenilor ? Cum de au îndrăzneala, orbirea, trufia și inconștiența de-a o face ? Răspunsul e numai unul. FSN e comunist și comuniștii nu se pot comporta, nu pot gîndi și acționa decît într-un singur fel De la antiumanismul lor funciar ei nu derogă acum decît prin ceea ce s-a crezut a fi o trezire amînată, dar care e pură demagogie Regresul e vertiginos și ne întrebăm cu groază : pînă unde ?

31 ianuarie 1990.

NICOLAE IONEL

FRONTUL, PARTE ȘI ÎNTREG

Gravitația este forța prin care toate corpurile se atrag între ele

În celebrele nuvele ale volumului **Cosmicomice**, Italo Calvino ne propune o imagine a lumii, a legilor care o ordonează, o serie de spectaculoase geneze. Pornind, după modelul nuvelelor amintite, de la o definiție binecunoscută din fizică, am putea încerca, fără fericita detașare a siguranței și preaplinului postmodern, analiza unei la fel de spectaculoase geneze : aceea a mutantului capabil să fie în același timp **parte și întreg.** În această sferă, a nedefinitului, pare să se fi cantonat F.S.N., formațiune politică ce participă ca **parte** la alegeri (nu partid, Doamne ferește). dorindu-se totodată creator al unei noi viziuni, strict democratice, asupra integralismului politic. Dacă într-o democrație de tip parlamentar întregul, centrul de interes politic, în jurul căruia gravitează, la o distanță mai mare sau mai mică, în funcție de importanța lor, părțile, partidele, este Parlamentul, în sistemul integralist „original" propus de F.S.N. acesta din urmă se substituie într-o oarecare măsură Parlamentului, astfel încît partidele, părțile, tind să graviteze în jurul unei alte părți, supradimensionate, în detrimentul întregului. Unele, cum ar fi Partidul Socialist Democrat, au acceptat hora absurdă a sateliților : puterea lor de decizie în această situație, care este în mod vădit una de subordonare și nu una de coordonare (nu este vorba de o coaliție politică autentică), rămîne doar o improbabilă ipoteză. F.S.N. încearcă deci un tur de forță : să devină un Parlament în Parlament, fapt ce ar face, ca, în fond, ideea de parlamentarism să-și piardă conținutul, iar factor unic de decizie să rămînă Frontul, formațiunea politică aflată în momentul de față cel mai la stînga în spectrul politic românesc (nu este de mirare, în acest sens, că partidul cel mai atașat, se pare, Frontului este un partid socialist). Pericolul cel mai mare în sensul revenirii la un „centralism democratic" (unul „orginal", desigur) se poate deduce tocmai din legea gravitației punctul de pornire al acestei sumare analize : un corp mai mare atrage fără putință de rezistență un corp mai mic atunci cînd acesta din urmă, posesor și el al unui firav cîmp de gravitație, face greșeala de a se aventura în cîmpul gravitational al primului. Dacă diferența de volum este suficient de importantă, deznodămîntul nu poate fi decît anihilator : corpul mai mic este atît de puternic atras de cel mai mare încît în momentul contactului este înglobat sau pur și simplu strivit, pulverizat, desființat. Din păcate nu există la noi, în momentul de față, un partid suficient de important pentru ca impactul cu Frontul să nu-i fie dezastruos. Eșecul recent al P.N.Ț., lamentabil și iritant, este un exemplu concludent. Vrem să credem că P.N.L. și P.S.D. vor reuși să acopere în timp deficitul moral la care au ajuns prin coaliția cu P.N.Ț. Strategia de lipitoare a socialiștilor democrați pare să fie cea mai sigură pînă acum, ea fiind și cea mai convenabilă Frontului, acest mutant, cum ziceam, care tînjește la rolul de Parlament.

Frontul deci, ca parte care tinde să devină întreg, nu poate duce decît la un nou tip de totalitarism, la o mare centralizare a puterii. Legile emise de Parlament, ca organ legislativ, vor reflecta, în cazul în care Frontul va reprezenta o majoritate covîrșitoare, lucru care este de temut avînd în vedere genul de manipulare a maselor pe care îl practică, voința unică a Frontului, fără să existe o discuție prealabilă reală, posibilă doar în cazul unui pluralism de opinii Prin mutația care se produce sub ochii noștri ia naștere o forță incomensurabilă și foarte greu de controlat Monotonia poate din nou lua locul diversității, frica locul liniștii, dictatul locul dialogului Dorim oare, dorim oare într-adevăr să repetăm o asemenea experiență ?

Radu ANDRIESCU

„Alte măști, aceeași piesă..."

Mărturisim că, în primele zile de după 22 decembrie, am crezut fără rezerve în Frontul Salvării Naționale. Programul anunțat atunci, ca și pachetul de măsuri adoptate, aveau de ce să provoace entuziasmul și să stimuleze încrederea. Acum, după aproape două luni de la Revoluție, nu mai credem în el. Și asta nu pentru că ne-am fi schimbat între timp convingerile și criteriile, ci pentru că F.S.N.-ul de azi abia dacă mai amintește de organismul constituit, cum pretinde, în ziua fugii dictatorului. Și-a schimbat fizionomia, conduita, planurile. Doar o vagă legătură mai persistă între declarațiile și hotărîrile sale inițiale și acelea recente. Nu avem în vedere numai repetatele ezitări și contraziceri publice. Ele încă ar putea fi scuzate prin lipsa de experiență a Consiliului, neobișnuit a rezolva fără pripeală, la rece, dificultățile neprevăzute. (Deși, la rigoare, cade și această scuză, întrucît în componența lui intră destule persoane cu o bogată experiență politică sub vechiul regim). Ne gîndim, mai ales, la deciziile în contradicție cu Platforma în zece puncte și cu elementarele exigențe ale guvernării democratice, începînd cu decretele ce a u t o r i z e a z ă mitingurile și demonstrațiile numai în perimetrul parcurilor și oferă exagerată protecție poliției (fără a asigura garanții similare restului populației), și sfîrșind cu grava hotărîre de a participa la alegeri. Ultima, anunțată înainte de recunoașterea statutului de partid al Frontului, stă la rădăcina crizei politice prin care trecem.

Curioasă, eufemistic vorbind, ni se pare și tot mai vizibila preocupare a Frontului de a transforma actele normative promulgate după Revoluție în capital politic. „Noi am făcut", repetă insistent liderii și purtătorii de cuvînt ai F.S.N.-ului. Și au dreptate : ei au abrogat umilitoarele legi ceaușiste. O precizare e, totuși, necesară. Orice alt organism ar fi luat, în locul Frontului, exact aceleași măsuri. Și nu neapărat, pentru că ar fi gîndit aidoma acestuia, cît pentru că nu putea să ia alte măsuri. Erau revendicările elementare ale Revoluției și nu știu cine și-ar fi putut permite luxul de a trece peste ele. Chiar și o conducere constituită din foștii membri ai Comitetului politic executiv al P.C.R. le-ar fi dat, de nevoie, curs. Nu Frontul a făcut și a dres, ci poporul și-a cîștigat prin luptă drepturile E imoral să pretindem că Frontul a fost inițiatorul măsurilor de democratizare și de parțială restabilire a drepturilor omului, cînd de fapt n-a fost decît instrumentul voinței naționale. La fel de bizare se dovedesc și reproșurile adresate partidelor politice istorice, care ar fi absentat din arenă la ceasul Revoluției, ceea ce nu le împiedică, acum, după consumarea faptelor, să emită pretenții. Uită oare Frontul că aceste partide și-au redobîndit dreptul la o existență legală abia după Revoluție ? Uită că ele au fost desființate de comuniști și că liderii lor, cîți n-au izbutit să se refugieze în Occident, au putrezit în închisorile comuniste ? Nu cu astfel de imputări fără obiect are șansa Frontul de a-și consolida poziția, ci cu dovezi neechivoce de loialitate față de cauza democrației. E trist că, printre atîtea zîmbete diplomatice, liderii marcanți ai Frontului au lăsat să le scape și reacții de un nedisimulat autoritarism : bătăi cu pumnul în masă, enervări la cele dintîi observații, lipsa de răbdare în ascultarea partenerului de dialog, punerea pumnului în gură ori de cîte ori sînt în criză de argumente. Sînt obiceiuri pe care le credeam dispărute odată cu dictatorii. Ne-am înșelat.

Sechelele vechiului regim dăinuie. Solicitarea „adeziunilor" funcționează nestingherită. Invocarea presupusei intenții a capitalurilor străine de a controla economia națională, de asemenea. Ideea unei „democrații originale". românești, e și ea vînturată la toate ocaziile. Țara e în pragul dezastrului, iar nouă ne arde de experimente ! Oare nu „experimentînd" am ajuns unde am ajuns ? Oare nu inventînd „formule proprii" ne-am pomenit în situația falimentară de azi ? Nu de dibuieli avem nevoie, ci de soluții sigure, fără inutile riscuri. Este un adevăr de care ar fi timpul să se pătrundă toți cei ce declară că vor binele României. Inclusiv Frontul Salvării Naționale. Dar pînă se va petrece și acest miracol, n-avem decît să repetăm după Eminescu :

„Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atît de-adese
Nu spera și nu ai teamă".

Al. D.

Nu sîntem amnezici !

Între „miracolele" provocate de Revoluție, semnalăm și metamorfoza lui C. Stănescu. Pînă la 22 decembrie, apărase din răsputeri „valorile culturii socialiste", inițiase și dirijase, în paginile *Scînteii*, campanii împotriva criticilor nealiniați, proslăvise „realizările" Festivalului „Cîntarea României" în dauna artei adevărate. Acum se exprimă la fel de categoric, în paginile *Adevărului*, urmașul legitim al „organului C.C. al P.C.R.", pentru o artă și literatură izvorîte din valorile fundamentale ale democrației. Nu radicala schimbare ne miră. Defecțiunea morală a lui C. Stănescu e veche și iremediabilă. Ne uimește doar profundul său dispreț pentru cititori pe care și-i închipuie atinși de amnezie. Îl asigurăm și pe această cale că încă n-am uitat nimic. *(A. O.).*

Marea publicitate

Pentru sfîrșitul lui ianuarie, au fost puse la dispoziția tuturor persoanelor (fără deosebire de naționalitate, religie, sex sau convingere politică) următoarele produse : manifeste de sprijin F.S.N. în număr nelimitat și de o mare varietate, dolari de sprijin „țărănesc" (în număr limitat și lipsiți de varietate), pitroaie, bîte, pumni și amenințări tovărășești, remarci la adresa studenților și intelectualilor (între altele se cerea nici mai mult nici mai puțin decît moartea acestora), emisiuni tv de sprijinire a „actorilor mineri amatori", mici greve împotriva „străinilor" și cîteva bătăi de stradă. Dacă beneficiarii nu sînt mulțumiți de sortimentele oferite îi rugăm să vină cu noi propuneri *(G. G.).*

IERI ȘI AZI

Mihai RALEA
AMURGUL PARTIDELOR POLITICE

■ Reproducem, în cadrul acestei rubrici, articole, studii etc. apărute în presa românească de altădată. Autorii, oameni de cultură care nu s-au retras în aria strictă a specialității lor, au participat la frămîntările societății căutînd să pună în evidență, cu mijloacele analizei, structurile pe care nu o dată evenimentul „brut" le acoperă. Întîmplător — sau nu ? — multe din aceste texte încă nu și-au pierdut actualitatea.

Intelectualul român e, cu deosebire, sugestionabil. Și, fiindcă citește mai multă literatură străină decît economie, sociologie și statistică, adică fiindcă îl interesează mai mult ideologii picante ori paradoxale decît lumea adîncă și reală a faptelor, el s-a trezit susținînd, cu cîțiva polemiști francezi ori italieni, dictatura și mai ales dispariția partidelor și a politicii.

Nu facem aici politică, ci doar sociologie. Nu ne interesează decît aspectul teoretic al lucrurilor. Ca să înțelegem un curent, sîntem datori însă să-i analizăm originea. O caracteristică se impune atunci încă de la început : aproape toți susținătorii ideii distrugerii partidelor sînt foștii clienți ai tuturor partidelor, ieșiți de acolo din motive destul de variate. Așadar imitație a unor curente reacționare și deziluzionismul unor temperamente excesiv de politice. Impresii subiective, în nici un caz o analiză răbdătoare și atentă a realității sociale.

Dar oare e așa de ușor de dizolvat organizația de partid ?

În țări foarte evoluate economicește, s-a vorbit de o înlocuire a fenomenului politic cu cel economic. Adică, guvernele să fie simple consilii de administrație, funcționari, executanți fără autoritate, girînd doar binele public, după indicațiile trusturilor ori ale sindicatelor. Dar nici în aceste țări nu s-a ajuns la o astfel de realizare.

Motivul ? Politica, adică tendința de a conduce pe alții, e un nărav, probabil etern omenesc, în orice caz arhimilenar. Și, la urma urmei, tot trebuie să conducă cineva. Și conduce cel care are temperament de conducător, în numele unor interese grupate colectiv și care alcătuiesc însăși structura societății. Dacă partidele ar fi organizații artificiale, scornite așa din senin, din capriciul cuiva ori numai din dorința unora de a ajunge să istovească bugetul țării, dacă ar fi grupuri nefirești, fără baze adînci în etnicitatea ori în economia unei națiuni, desigur că un ucaz ar fi prea suficient să le desființeze într-o noapte. Dar toată lumea știe că aceste partide reprezintă interese de grup, de clasă socială, ori măcar particularități de regiune, de naționalitate, de cultură.

Aceste bariere, care despart oamenii aceleași națiuni în diferite categorii, sînt rezultante ale diferențierii sociale cu rădăcini mult mai adînci decît crede unul sau altul. Serbia a încercat să le desființeze. La fel Italia. Dar, sub o pace aparentă, se pregătesc acolo vulcani. Și zguduirea care se va produce într-o zi va putea anihila chiar puterea de viață a poporului întreg.

O societate are o viață a ei, naturala și inevitabila. Traiul firesc al unui grup se poate suspenda o zi, două, trei. Dar mai mult nu. De aceea, dictaturile au fost totdeauna în istorie regimuri provizorii. Un om bolnav, ca și o societate, poate avea nevoie de o intervenție chirurgicală. Vă puteți închipui însă un om care ar trebui să șadă toată viața lui pe masa de operație ?

Dar, chiar dacă *s-ar putea* desființa partidele politice, ar fi oare *de dorit* acest lucru ?

Credem hotărît că nu. Mai ales în țara noastră. Întîi, fiindcă, bune sau rele, partidele politice sînt oricum organizații de selecțiune. O țară nu este condusă numai de funcționari și de tehnicieni. Există o mulțime de însărcinări care presupun, în același timp, autoritate și tact. Sînt posturi care presupun conducere de oameni. Aceasta se face însă numai de acei care știu ce înseamnă pretențiile și capriciile opiniei publice.

Închipuiți-vă că dispar partidele cu cadrele lor. Cui se vor încredința asemenea funcțiuni ? Se vor improviza novici, naivi și neinițiați, pentru a începe experiențe noi de ucenicie politică, care nu se știe cît vor dura ?

Dar partidele au încă o serie infinita de avantaje și utilități. Ele sînt supapa firească, care regulează echilibrul între diferitele interese ale unei națiuni.

Ele împiedică capriciile opiniei publice amorfe, schimbătoare de la zi la zi, falsificată de răuvoitori și de aventurieri. Ele au același rol de conversație ceva mai îndelungată pe care-l are apa în pierderea căldurii. Marea nu se răcește așa iute ca pămîntul. Mulțimea e extrem de sugestionabilă. Ea se poate schimba de la o oră la alta. Partidele oferă o stabilitate, menținînd mai multă vreme o stare de lucruri profitabilă. Ele împiedică tirania de jos, ca și pe cea de sus. Într-o țară cu partide organizate nu e posibil despotismul.

Partidele politice, în fine, permit diferențierea socială și organizarea și, prin urmare, sporesc complexitatea și bogăția vieții naționale. La toate acestea, ar trebui să mediteze mai adînc intelectualii noștri, înainte de a se lăsa furați de ideologii ușuratice.

(„Viața Românească", iulie-august 1930)

Mentalități

S-a vorbit și s-a scris despre momentul de criză care a culminat cu demonstrațiile din 28 și 29 ianuarie. Evenimentele au fost comentate adoptîndu-se o poziție sau alta. Imaginea fixată e a unei confruntări pentru putere și de aceea aproape că a fost neglijată participarea inițială (erau continuate manifestări anterioare lui 28 ianuarie, pe care televiziunea a avut grijă să nu ni le arate, sau să ni le arate dintr-o anumită perspectivă) a masei de studenți, intelectuali, muncitori care nu ieșiseră în stradă pentru vreun front sau partid, ci numai pentru că simțeau amenințarea planînd asupra democrației în care își puseseră atîtea speranțe. Iar ceea ce le semnala cu precizie pericolul era faptul că gruparea care luase provizoriu puterea statului se organizase, devenind forță politică și se întrevedea ceea ce, din păcate, știm mult prea bine : acapararea puterii de către o formațiune politică unică.

Nu mai revin la evenimente. În pofida prezentării nu o dată deformate (practic televiziunea s-a angajat, a transmis apeluri directe la mobilizare în susținerea Frontului) lucrurile sînt în general cunoscute. Importante mi se par urmările acestor evenimente, polarizările produse de ele.

O primă și poate și cea mai gravă consecință a fost compromiterea consensului realizat în zilele revoluției. S-ar părea că de-aici înainte societatea se împarte în două tabere antagoniste : de o parte studenții, intelectualii în general, de cealaltă muncitorii. Muncitorii ar susține Frontul, care le apără interesele și îi reprezintă, iar intelectualii i s-ar opune (nimeni nu precizează din ce motive). În realitate împărțirea nu e chiar atît de clara. Mulți muncitori, mai ales tinerii, gîndesc la fel ca majoritatea intelectualilor, iar între intelectuali sînt unii care văd în Front ieșirea din situația complicată în care ne aflăm. Dar nu compoziția celor două tabere contează, ci instaurarea atmosferei de confruntare, a situației de conflict. În astfel de împrejurări, analiza corectă a realității suferă serioase deformări.

Să căutăm așadar să pătrundem dincolo de evidențe.

La prima vedere, așadar, oamenii se împart în susținători ai Frontului și în susținători ai altor formațiuni politice. În fapt, nu este vorba numai de confruntare între aderenți la programe politice deosebite (programele încă nu sînt suficient individualizate, iar pe de altă parte opinia publică deocamdată nu se orientează prea bine după asemenea repere) sau de susținători ai diferitelor personalități publice. Dacă ar fi vorba numai de acest lucru alta ar fi șansa dialogului, și altele mijloacele aruncate în luptă. Ceea ce ni s-a înfățișat pe 28 și 29 ne dovedește că sînt încă întreținute stări de conflict argumentate prin antagonismul unor interese de clasă. Știm prea bine de unde vine și în ce constă această ideologie. Sînt la fel de bine cunoscute și lozincile aruncate în luptă (alături de mijloace mai... consistente) : cei care au o altă părere sînt dușmanii poporului, au fost plătiți, vor să vîndă țara, ceea ce fac ei e, desigur, împotriva intereselor muncitorilor..., iar singura salvare e unitatea (de monolit, dacă se poate....) în jurul....

Un asemenea mod de gîndire elimină, bineînțeles, de la început pluralismul. Ce poate întreține o asemenea stare de conflict ? În primul rînd mentalitatea „modelată" în decursul deceniilor în care practic nu a existat nici un fel de viață politică. Mentalitatea paternalistă întreținută de vechiul regim, care își propunea să apară în ochii poporului ca singurul factor în măsură să-i hotărască destinul, face ca astăzi să se mizeze pe Front, și nu pe o restructurare a statului capabilă să dinamizeze viața socială. Sînt prezentate ca garanții că Frontul poate rezolva oricum problemele ivite, măsurile luate pînă acum de conducerea provizorie și mai ales solicitudinea cu care au fost acceptate revendicările unor categorii de muncitori. Abrogarea unor legi aberante, care cădeau „de la sine", imediat după revoluție, precum și acceptarea unor cerințe (fără doar și poate justificate) de îmbunătățire a condițiilor de viață și muncă ale unor categorii de muncitori au creat Frontului un capital politic pe linia paternalismului de care vorbeam. Oamenii speră în continuare că, dacă vom avea răbdare, dacă va fi liniște, Frontul le va satisface, una după alta, toate cererile. Oamenii de bună credința (pentru că sînt și alții, care fac altfel jocurile politice) speră că sprijinind Frontul vom merge spre un progres continuu, ca în cele mai simpliste utopii.

În realitate, peste îmbunătățirile reale, de pînă acum, ale condițiilor de viața, măsurile care urmează să fie luate de-aici înainte nu pot încuraja acest optimism. Nici paternalismul care îl întreține. Se poate îmbunătăți, desigur, gestionarea capacităților economice existente. Dar printr-o astfel de îmbunătățire e greu de presupus că se va ajunge la o reală însănătoșire economică, care să asigure o adevărată prosperitate. Pentru o astfel de însănătoșire trebuie transformată fundamental structura economică dovedită falimentară. Asemenea măsuri vor fi, se întrevede, dureroase, și nu vor putea fi asumate decît de un guvern numit de parlamentul ales al țării. Răspunderea e prea mare pentru ca problema să fie rezolvată de un guvern provizoriu. Viața oamenilor mai poate fi îmbunătățită, desigur, pe seama unor împrumuturi externe. Așa ceva ar greva însă situația economică de perspectivă și tocmai un asemenea consum, peste ceea ce ne putem permite, ar însemna a vinde țara străinilor.

Ideea că Frontul va rezolva problemele muncitorilor dacă sînt dați deoparte intelectualii (care tulbură liniștea, se lasă cumpărați etc.) este periculoasă mai ales pentru că frînează schimbările strict necesare dinamizării vieții sociale. Numai prin unitate, prin căutarea celor mai bune soluții, prin spirit realist, prin eliminarea demagogiei electorale se poate îndrepta ceva. Nu pot fi făcute profeții. Dar experiența omenirii arată că la rezultatele pe care le vor muncitorii, intelectualii în egală măsură, nu se poate ajunge decît în cadrul unei societăți democratice. Iar democrația (nu „originală", nu „populară", ci banala democrație), spune un politolog celebru, constă în respectarea a patru principii foarte simple : „(1) guvernele sînt alese prin concurență electorală între partide aflate într-un raport de opoziție, (2) partidele politice (inclusiv cele care nu dețin puterea guvernamentală) au dreptul de a urmări în mod deschis să-și cîștige sprijinul cetățenilor, un drept care trebuie să includă accesul la *mass media*, libertatea cuvîntului și de adunare, precum și ocrotirea împotriva detenției arbitrare, (3) guvernele învinse în alegeri cedează conducerea statului, iar membrii lor nu sînt pedepsiți, în afară de cazul în care s-au făcut vinovați de încălcarea legilor (iar în acest caz, sînt judecați prin aplicarea corectă a prevederilor penale), și (4) guvernele alese guvernează cu adevărat, nefiind doar marionete ale unor straturi de elită ale societății."

Constantin PRICOP

OBSERVATOR

OBSERVATOR ■ Trebuie să fie clar pentru toată lumea că orice mișcare de totalizare (adică de acumulare a puterii în mîinile unui singur om sau grupări) desfășurată în condițiile eliminării opoziției, nu va face decît să ducă la o nouă dictatură ■ OBSERVATOR ■ Un succes al opoziției : restructurarea actualului C.F.S.N. ■ Nu ne vindem țara pentru un pumn de dolari. Și din nou auzim la radio și TVRL despre binele întregului popor. Dovezi că limbajul de lemn nu va dispare cu una cu două ■ OBSERVATOR ■ În aceste zile, studenții ieșeni scriu direct pe trotuare lozinci anti-FSN. Ei nu mai doresc „idealuri umaniste" de tip comunist. ■ OBSERVATOR ■ Despre nostalgiile nomenclaturii și ale securității sau Unde este totalitarismul de altădată ? ■ OBSERVATOR ■ În curînd, FSN își va elabora platforma politică ; adică, își va da arama pe față ■ OBSERVATOR ■ Bine păzite, sediile FSN nu vor avea, probabil, aceeași soartă ca sediile partidelor de opoziție ■ OBSERVATOR ■ Ne trebuie o „democrație originală" ? De iluzii ne-am săturat cu toții... ■ OBSERVATOR ■ A fost publicat proiectul legii electorale. Au fost publicate și primele critici ■ OBSERVATOR : generic sub care, în aceste pagini, inserăm puncte de vedere aparținînd lui Liviu Antonesei, Sânziana Caraman, Mariana Codruț, Nichita Danilov și Gabriela Gavril ■ OBSERVATOR ■

Gabriela GAVRIL

Partidele politice — un pericol?

În ultima vreme toata lumea face politică : în stații de tramvai, în cafenele, în familie, în trenuri, în W.C.-uri, pe holurile Universității, deci în toate locurile unde există probabilitatea întîlnirii a cel puțin două persoane. Părerile sînt împărțite, adesea nu au loc decît „certuri de cuvinte", vocile urcă îngrijorător și coboară brusc. Pe ziduri, pe garduri au apărut lozinci noi : „Jos partidele !" „Români, țara e în primejdie !" Nu întîmplător le-am alăturat : afirmarea partidelor politice (unele dintre ele nefăcînd altceva decît să-și continue activitatea întreruptă de „instaurarea" comunismului) trezește teama și nedumerirea. Cei care au fost ținuți pînă acum sub o tutelă severă se sperie că ar putea exista „confruntări politice" și că ei, săracii, ar fi nevoiți să aibă vreo părere. Orice ironie la adresa unor asemenea panicarzi (numai dacă-i considerăm de bună credință !) nu poate fi decît amară : obișnuiți atîta timp să depindă de o anumită structură, să se „integreze" într-un aparat distrugător, să nu aibă o existență proprie nu se pot detașa de condiția de simple „rotițe". Pentru ei normalitatea înseamnă *supunere, lipsă de inițiativă*. *Formați* — mai bine spus *mutilați* — în spiritul ascultării oarbe, educați să accepte pasivitatea, să trăiască într-o lume a *decretelor* și nu într-una a legilor ce pot fi discutate, cei rămași fără „dădaca" partidului comunist și-au pierdut linia de echilibru. Acum se află în căutarea unei alte autorități ocrotitoare, care să-i scutească de griji și de obligația de a gîndi. Ușa spre care se îndreaptă cu încredere, cu „atașament" este acum cea a F.S.N., văzut ca posibilă „dădacă" a unui popor infantilizat, neînstare să ia singur decizii. Dar e cazul, domnilor, să înțelegem că *revoluția* nu înseamnă o friptură în plus pe săptămînă, un film la televizor, o pereche de pantofi găsiți fără insistențe sau țigări B.T. cumpărate la prețul oficial. *Revoluția* trebuie să fie în primul rînd eliberarea gîndirii noastre, desțelenirea minților îngrădite în șabloane. Dar această *libertate de gîndire* nu este folosită : nu pot să cred că o mare parte a unui popor a fost într-atît mutilată încît să vadă în *dreptul de a alege*, în încercările de înlăturare a *puterii totale* un pericol. Frica de *adversitate* și de *diversitate* este o moștenire a „epocii monotoniei" cînd orice contrazicere a „evidenței" era imposibilă. Trebuia să predomine *spiritul de turmă*, fără nici un fel de diferențieri și de nuanțe. Este trist de observat că *spiritul de turmă* continuă să domine și că orice tentativă de a legitima diversitatea se lovește de un bloc compact de indivizi, sensibili doar la sloganuri. Trebuie să fie clar pentru toată lumea că orice mișcare de *totalizare* (adică de acumulare a puterii în mîinile unui singur om sau ale unei singure grupări) susținută de omogenizarea forțată practicată pînă acum, desfășurată în condițiile *eliminării opoziției* nu va face decît să ducă la o nouă dictatură. Reacția de respingere a diversității este o dovadă evidentă a sechelelor moștenite din „epoca de aur" dar și rezultatul dorinței secrete a maselor de a se reinstala într-o dulce pasivitate.

Democrația este o *stare de echilibru* între tendințe diverse. Partidele (chiar dacă acum nu au un capital politic prea important, sau nu sînt reprezentate de membri prea convingători) au rolul de a controla *distribuirea* puterii, de a împiedica instaurarea unei situații asemănătoare „epocii ceaușescu". Nu *partidele politice* sînt un pericol, ci *inconștiența* mulțimii care nu poate înțelege că stabilitatea dorită de ea este, de fapt, o mortificare. Pentru refacerea unei societăți ajunsă pe marginea prăpastiei este necesară *diversitatea*, nu paralizarea datorită impunerii unei singure păreri și a unei singure forțe conducătoare. Dimpotrivă, *opoziția* continuă apare ca un factor de echilibru și de control. Altfel, păstrînd cu încăpățînare orbirea anterioară, vom ajunge (trecînd prin „momente democratice") la vechile structuri și la un nou dictator. Fericită schimbare, nu-i așa ?

Dictatura nu se poate constitui fără sprijinul celor care-și exprimă entuziastele lor adeziuni (au uitat oare bîlciul *realegerilor* lui ceaușescu și „adeziunile" de atunci), scandează din nou lozinci, aplaudă frenetic și coplesesc vorbitorii cu urale. Și acest tip de comportament este de înțeles : gîndirea marii majorități a populației a fost alterată de mizeria în care a trăit, mulți s-au obișnuit cu starea de sclavi încît libertatea îi supără. Îi deranjează poate și ideea că vor trebui să se pună serios pe muncă, să se dezbare de obiceiurile mai vechi. În cele din urmă, de multe ori, în piețe, strigă doar *oboseala de a fi liber*, poporul cerînd o nouă „dădacă". Nu-i așa, sclavia e mult mai comodă și mai liniștitoare decît toate drepturile de a alege și de a gîndi.

Ceea ce uimește poate și mai mult este poziția F.S.N. față de manifestările infantile împotriva partidelor. Să fie din nou foarte limpede : nu sînt contestate calitățile F.S.N., ci i se cer doar să-și precizeze *programul* pe baza căruia va candida la alegeri, rugîndu-l totodată să renunțe la rolul de „îngrijitoare" permanentă și sigură a unei mulțimi speriate de eventualele sale drepturi. Pentru că oamenii care au trăit în mijlocul *aparatului totalitarist* și nu au cunoscut altceva nu pot gîndi decît în termenii acestui sistem, nu-și pot imagina decît ceva asemănător. Lipsită de un control paralizant, total, mulțimea este descurajată și nemulțumită. Presupunînd că *telegramele cu rugăminți și adeziuni* sînt autentice, totuși C.F.S.N. ar trebui să se abțină să le dea publicității și să le folosească, cel puțin din două motive : în primul rînd, totul începe să aibă aerul unui bolșevism de proastă calitate pe care îl folosea cu prisosință și ceaușescu, în al doilea rînd, pentru că e necinstit să manipulezi o masă de oameni dezorientați. Chiar afișele apărute, cererile de sprijin pentru C.F.S.N. pun în lumină ridicolul situației, dar și pericolul inconștienței celor mulți. Justificările de tipul „țara e în primejdie" fac parte din seria celor folosite de aparatul totalitarist pentru a-și legitima orice intervenție. Oare faptul acesta nu trebuie să dea de gîndit ? Ar fi mult mai bine dacă „mișcarea frontistă" s-ar hotărî să-și precizeze clar poziția față de partidul comunist și ar renunța să mai vopsească portocala, dînd-o drept democrație. Nu de alta, dar situația de acum seamănă atît de mult cu momente din bîlciul tragic ceaușescu, încît pe cei mai lucizi îi apucă frica.

Deja au apărut pancarte „Iliescu — F.S.N." Pe cînd carele alegorice, alinierile forțate pentru mitinguri, defilările prin fața tribunelor ?

Pe cînd bancurile ?

Sânziana CARAMAN

Rinocerizarea

1. În acest număr deschidem dosarele secrete ale istoriei. Sub numele codificat de „Ucigaș fără simbrie" se ascunde adevărul despre partidul comunist. (Atragem atenția că, de fapt, singurul cuvînt codificat este *fără*, ucigașul se pare că a fost *cu* simbrie). Pentru o totală elucidare dăm în întregime stenograma campaniei electorale și platforma politică a acestui partid.

...COANA PIPA : *Popor ! Eu, Coana Pipa, care cresc gîștele publice, am o lungă experiență a vieții politice. Încredințați-mi mie cîrma statului, pe care-l voi conduce cu ajutorul gîștelor mele. Votați-mă. Aveți încredere în mine. Gîștele mele și cu mine cerem puterea. (Strigăte din mulțime. Drapelele se agită : „Trăiască Coana Pipa ! Trăiască gîștele Coanei Pipa) [...]*

C. P. [...] *Vechile mistificări n-au rezistat analizei psihologice, analizei sociologice. Cea nouă va fi invulnerabilă. Nu vor exista decît neînțelegeri. Vom perfecționa minciuna. [...]*

C. P. [...] *Nu vom mai persecuta, dar vom pedepsi și vom face dreptate. Nu vom coloniza popoarele, le vom ocupa pentru a le elibera. Nu-i vom exploata pe oameni, îi vom face să producă. Munca obligatorie se va numi muncă voluntară. Războiul se va numi pace și totul va fi schimbat datorită mie și gîștelor mele. [...] Trăiască gîștele Coanei Pipa ! (Trăiască ciorba populară !) [...]*

C. P. : [...] *Procentele noastre vor fi mai mult decît științifice [...] Iar în ceea ce privește pe intelectuali [...] Vor mărșălui în pas de gîscă ! Trăiască gîștele ! [...]*

C. P. : *Dacă ideologia nu se potrivește cu realitatea, vom dovedi că se potrivește, și totul va fi perfect [...] Vom înlocui miturile prin sloganuri ! [...]*

C. P. : *Nu vor mai exista profitori. Eu și gîștele mele vom distribui bunurile publice. Vom împărți echitabil. Voi păstra partea leului pentru mine și gîștele mele [...] pentru a întări gîștele ca să poată duce mai bine povara treburilor statului. [...]*

C. P. : *Și să mergem cu toții în pas de gîscă ! (Se aude un fel de marș cadențat și mulțimea care strigă : „În pas de gîscă, în pas de gîscă !" [...]*

C. P. : *Vom face pași înapoi și vom fi în anvangarda istoriei !*

Coana Pipa și partidul gîștelor au cîștigat alegerile, măsluindu-le și au guvernat timp de 43 de ani. O revoluție populară a pus capăt dictaturii, au condamnat-o la moarte, iar gîștele ei au ajuns pe banca acuzaților. Țara este în sfîrșit liberă, dar suferă încă de cele mai grave sechele ale comunismului : rinocerizarea.

2. „Rinocerii" este el doilea dosar secret cu nume conspirativ. Dezvăluie totul despre efectele dictaturii :

Rinocerizarea este un fenomen generat de o prelungită constrîngere psihică și o îndoctrinare metodică. Genetic, rinocerii apar din îmbrățișarea perversă dintre Răul evident și Rațiunea ultragiată, din morala siluită de minciuna cotidiană. Rinocerii sînt cei ce n-au rezistat la delimitarea între Adevăr și adevărul lor, sînt cei care au abdicat de la a gîndi liber într-o țară absurdă, sînt toți cei cărora mintea li s-a ascuțit nu în înțelepciune, ci în cornul obtuz al unei dogme violente.

Rinocerii sînt de un patriotism tropăitor și masiv și „într-o permanentă și agresivă erecție politică. Foarte „adezivi" la „apeluri" se încolonează ușor și se manifestă de preferință scandînd. „Noi sîntem poporul" este un exemplu de slogan care dacă din punct de vedere literar poate fi iertat ca metonimie, din punct de vedere social este aberant. Ofensează omul și-l topește depersonalizat în masa informă (Bineînțeles pentru „binele și fericirea întregului popor").

Rinocerii sînt contrari tradiției românești neospitalieri, dovadă reacții de tipul : „Ce sînt cu străinii ăștia ? Să plece de unde au venit. Nu ne vindem țara pentru un pumn de dolari." Înfatuați își fac un titlu de glorie din faptul că au suportat mizeria, au făcut kilometri de cozi, ceea ce le dă un atestat „academic" de cinste și superioritate.

Din punct de vedere religios sînt habotnici. Ei „subliniază" : în revista „Rinocerul creștin" : „Accesul în paradisul democrației poate fi făcut doar după un prealabil purgatoriu pe plai berbecesc."

Rinocerul este o specie rezistentă și cu pielea scorțoasă. Un accentuat strabism îi adună viziunile politice spre un unic partid (sau front). Pluralismul e obositor, irită, partidele par niște impertinente „ciuperci" otrăvitoare în verdele totalitar pe care el paște.

Dar ca o reacție firească a rinocerizării au apărut antirinocerii sau pe scurt, ceilalți. Clasificarea nu are nici o legătură cu declarația făcută de domnul Silviu Brucan Agenției TASS, că poporul român se împarte în deștepți și proști.

Va urma ?

Liviu ANTONESEI

O „democrație originală"?

Între erorile comise de C.F.S.N. — și nu știu dacă ele sînt semn al slăbiciunii teoretice, al unei abilități mascate sau, pur și simplu, al unei buneicredințe depășite de evenimente — se numără și referirea obsesivă la proiectul unei „democrații originale" (Ion Iliescu) sau al unui „pluralism original" (Petre Roman). Indiferent de cauzele ce au condus la propunerea acestor formule, rămîne cert că, prin vehicularea lor, Frontul riscă să piardă o bună parte din capitalul politic acumulat în perioada ce a trecut de la revoluție. E de mirare că politicienii încercați din mișcare — și nu sînt chiar puțini — nu au sesizat repulsia pe care o trezește populației asemenea hibrizi teoretici, folosiți pînă nu de mult și de vechea putere. Cum însăși ideea de „front", cu care românii au fost mințiți în acest secol de cel puțin două ori (F.R.N., în 1938, și F.D.P., după război), nu poate să pară celor cu oarecare experiență istorică decît extrem de antipatică.

Evenimentele de după seara de 23 Ianuarie, moment în care C.F.S.N. și-a anunțat intenția de a participa la alegeri ca mișcare politică autonomă, nu fac altceva decît să pună în lumină aceeași repulsie a românilor față de orice poate semăna cu o încercare de procedură nedemocratică, cu o tentativă de manipulare a speranțelor și așteptărilor lor. Nu doresc nici măcar să presupun lipsa de onestitate a Frontului în demersurile sale cele mai recente, ar fi — de altfel — îngrozitor pentru noi toți ca membrii săi să fi fost numai niște simpli profitori ai jertfei de sînge. Cred, pur și simplu, că ei sînt niște oameni cu bune intenții care au fost depășiți de sarcinile de reconstrucție impuse de situația țării și, de aceea, n-au reușit să fie suficient de atenți la propriul lor drum politic. Tocmai de aceea, în loc să cer demisia lor, cum a cerut mulțimea în demonstrațiile ce s-au succedat de la 24 Ianuarie încoace, culminînd cu marea demonstrație de pe 28 Ianuarie, prefer să consolidez ce-a mai rămas din încrederea mea și să sugerez Frontului cîteva căi de a ieși din impas, de a depăși criza de încredere ce riscă altfel să se generalizeze. Le voi puncta cît mai succint posibil:

1. Frontul trebuie să renunțe la conceptul labil teoretic și sinistru practic de „democrație originală" și să se întoarcă la cel tradițional de democrație, indiferent cît de dificil va fi drumul pentru a accede la aceasta și de cît de imperfectă ar putea să pară ea la început. Altfel, întoarcerea în Europa va rămîne o simplă iluzie, iar de iluzii ne-am săturat cu toții.

2. Așa cum s-a afirmat deja în presă și în discuțiile cu celelalte partide, C.F.S.N. nu poate să guverneze țara — fără a avea vreo legitimitate constituțională și beneficiind de efectul de halou provocat de unele măsuri politice populare, pe care, de altfel, ar fi trebuit să le ia oricine ar fi succedat comunismului — și, în același timp, să candideze la alegeri ca formațiune politică. Singura soluție este declararea F.S.N. ca partid, conform propriului decret, și crearea unui Consiliu național de salvare alcătuit, pe bază de reprezentanță, din membrii tuturor partidelor politice și organizațiilor independente. În același timp, ar trebui desființate organizațiile F.S.N. de la nivelul întreprinderilor și instituțiilor, lăsînd acolo loc numai structurilor administrative și sindicale. Consiliul lărgit nou creat ar urma să joace rolul de organ legislativ provizoriu pînă la formarea unei Constituante și apoi alegerea Parlamentului.

3. În momentul de față se lucrează la proiectul Legii electorale și la cel al Constituției. Problema care se pune — cine va aproba aceste documente fundamentale pentru instaurarea democrației? Ele nu pot fi aprobate de actualul C.F.S.N. întrucît acest organism, apărut (întîmplător?) în primele ore ale revoluției, pe de o parte, nu are legitimitatea necesară, pe de alta, este absurd ca două legi de o asemenea importanță să fie aprobate de organul care le propune. Aici nu e vorba de decrete ce pot fi oricînd revocate, ci chiar de fundamentul democrației. Întrucît asemenea documente nu se pot vota în bloc, ci numai prin discutarea articol cu articol și punct cu punct, nu e viabilă nici recurgerea la un referendum popular. Singura soluție logică și care asigură legitimitatea acestor pîrghii esențiale ale democrației rămîne, deci, instituirea unei *Adunări Constituante*.

4. Din motive lesne de înțeles — capitalul politic acumulat de C.F.S.N., faza incipientă a democrației ce se naște la noi —, această Constituantă nu se poate institui prin alegeri propriu-zise, ea trebuie să preceadă alegerile, dacă dorim ca ele să fie într-adevăr libere. Cea mai simplă soluție pare a fi ca toate grupările politice — inclusiv C.F.S.N., ca partid — și toate stările sociale, toate organizațiile profesionale (sindicate muncitorești și țărănești, culte, organizații intelectuale și studențești etc.) să-și trimită în Constituantă delegați, aleși democratic la nivelul lor, pentru a discuta și vota legea electorală și Constituția. În prealabil, în faza de redactare a proiectelor, aceste grupări ar trebui să-și trimită experți pentru ca aceste proiecte să aibă nevoie de cît mai puține modificări ulterioare. O constituție perfectă, votată de organul care a propus-o, ar avea marele viciu de a fi și nedemocratică din start. Prin chiar maniera de aprobare.

5. De abia după parcurgerea acestor etape se poate proceda la alegeri pentru legislativ (Parlament) și executiv (prezidențiale), iar acestea vor putea fi într-adevăr libere. Dacă le va cîștiga Frontul? Nu i s-ar putea reproșa nimic întrucît, atunci, aceste alegeri ar reprezenta într-adevăr voința electoratului exprimată strict democratic. Pînă la instaurarea noilor structuri ale puterii, Constituanta ar juca rolul organului legislativ, iar guvernul provizoriu — în componența de acum ori în alta stabilită prin tratative — pe cel al executivului. Impresia mea este că doar procedîndu-se astfel vor fi reduse tensiunile sociale ce sporesc în intensitate pe zi ce trece, va putea fi eliminată senzația resimțită de tot mai mulți că există forțe care încearcă să manipuleze procesul revoluționar în interes propriu. Ar dispărea și neliniștea provocată de sintagme ca „democrație originală" și „pluralism original". Ar mai fi ceva — toți membrii Frontului actual și al aceluia înregistrat ca formațiune politică ar trebui să-și exprime deschis poziția față de „idealurile umaniste" ale comunismului. Dacă oamenii nu ar vedea în Front (în filigran) spectrul comunismului, ar avea mai multă încredere în acesta, iar șansele sale electorale ar spori.

(28 Ianuarie 1989)

P.S.: După evenimentele din 28 și 29 Ianuarie, care puteau degenera foarte ușor într-o teroare generală, Frontul și partidele au parvenit la un început de înțelepciune semnînd un „compromis istoric". Ziua de 1 Februarie 1990 poate fi socotită al treilea mare moment al Revoluției. Celelalte sînt, cum știm cu toții, noaptea de 16 spre 17 Decembrie 1989, cînd a început la Timișoara, și zilele de 21—22 Decembrie, cînd Revoluția a cuprins capitala. De pe 1 Februarie încoace, putem socoti că se conturează anumite garanții privind viitorul democratic al țării. Depinde numai de noi ca respectivele promisiuni să se împlinească.

Nichita DANILOV

Perpetuum mobile

Limba de lemn roasă de carii și crăpată de intemperiile Revoluției (baia de foc și baia de sînge de la Timișoara, București, Arad, Sibiu) continuă să funcționeze și în noul an, în care am pășit, ca unic organ sonor al opiniei publice românești. Dacă presa, în mare, s-a mai debarasat de acest limbaj, radio-ul și televiziunea îl practică fără nici un fel de scrupul și fără bătaie de cap. Cei de acolo știu una și bună: capetele pătrate pot fi stivuite fără goluri între ele și odată stivuite, au o stabilitate mai mare, nu se rostogolesc din grămadă! Limbajul de lemn a devenit un fel de instrument, un *perpetuum mobile* de uniformizare a capetelor care pot fi aduse la o formă cît mai convenabilă și inofensivă. E o frumoasă moștenire a „epocii de aur" lăsată plocon generației noastre și a celor care vor veni după ea. În locul laringelui, crainicilor televiziunii române le-a fost implantat un organ bizar, cioplit dintr-un stîlp de telegraf (oare convorbirile telefonice nu erau interceptate?, dovadă că lemnul era și el destul de sensibil la vibrațiile timpanelor de pe fir!) sau dintr-o traversă de cale ferată (cîte mărfuri de larg consum rupte de la gura populației înfometate n-au trecut peste ele într-o destinație mai mult sau mai puțin cunoscută — ursss, urss, urss —, și o parte din mirosul acestor mărfuri s-a scurs pe traverse: limba de lemn este dotată și cu nervi gustativi — adulmecă bătaia vîntului de stepă, „seamănă vînt ca să culegi furtună"). N-au fost înlocuiți oare stîlpii de lemn cu stîlpii de beton? Traversele de lemn n-au fost și ele schimbate între timp? Și știți de ce? Ca să nu se facă aluzie la stejarul de la Scornicești! Fiecare cetățean al României socialiste a primit o așchie unsă cu gudron pe care a pus-o sub limbă ca pe-o proptea. Încă puțin timp și ar fi devenit bîlbîiți și gîngavi toți cetățenii preascumpei noastre patrii. Și n-ar fi fost frumos? O întreagă populație de 23 milioane vorbind nu numai aceeași limbă, ci și gîngurind cu același glas. De la copilul înfășat în scutece, pînă la bătrînul căzut în mintea copilului, toți! Și dacă podelele unei case mai pot fi atacate și de ciuperca de lemn numită *mucius mucinius*, limba de lemn a crainicilor televiziunii române libere (nu vi se pare un titlu cam bombastic? Oare n-ar fi fost suficient Televiziunea română?) este imună la orice fel de mucegai. Ciupercile care cresc pe ea sînt desfăcute la preț cu amănuntul și vîndute populației. E de mirare că unor telespectatori le-au apărut erupții pe nas? Nu de mult unul dintre prezentatorii de acolo a scăpat pe ecran și vechiul imn înbunătățit cu înlocuitori. Cum, care imn? *Tricolorul!* Nu steagul, imnul! Dacă steagul are găuri, la imn s-au adăugat cîteva strofe în plus. Ce credeți că i s-a întîmplat domnului prezentator? A fost concediat? Nu, nicidecum. A fost mutat la alt departament.

Ieri un alt prezentator vorbea de *adeziuni unanime*, de *unitatea strînsă și de nezdruncinat a poporului în jurul...*, de *indignarea lucrătorilor agricoli de pe ogoarele județului Timiș, care-și exprimau îngrijorarea...*, despre *îndeplinirea planului*, despre *funcționarea capacităților de producție la toți parametrii proiectați*, aveai impresia, privind emisiunea, că te afli în „epoca de aur" și că în loc de rîrîitul per, prezentatorul fîsîia pe nas: fsn, fsn! Mă rog, fiecare cu fîsîielile sale!

Dacă peste o mie sau două de ani vreun specialist va cerceta limbile vorbite în spațiul european, va descoperi cu uimire că în a doua jumătate a secolului nouăsprezece pe teritoriul dintre Dunăre și Tisa a existat o limbă de lemn pe care o vorbeau o populație de douăzeci și trei de milioane de suflete și din care se executau și sicrie.

Mariana CODRUȚ

Unde este totalitarismul de-altădată?

Nu cred că nomenclatura și securitatea pot deveni dintr-o dată loiale revoluției.

Nu cred că acei care și-au murdărit zeci de ani mîinile cu bani nemunciți și cu sîngele oamenilor se pot schimba peste noapte.

Nu cred că acei care au colaborat voluntar la formarea „omului de tip nou", acefalic, știind deci că metodele lor contribuie la mutilarea conștiințelor — lucru care le dădea, dimpotrivă, convingerea că sînt superiori celor manevrați — pot deveni brusc loiali democrației.

Cineva răspundea supoziției mele că securitatea este încă primejdioasă cu vorbele: „Nu cred. Acestor indivizi e suficient să le schimbi șina direcția tirului!"

E o aberație.

Direcția tirului lor de pînă acum le-a fost plătită cu bani grei.

Iar faptele bune sînt cu mult mai ieftin plătite. Nu se poate altfel.

Și cine a huzurit din greu, cu 25, sau 15, sau 10 mii de lei pe lună (nemaisocotind acum deloc neglijabilele înlesniri curente, și mai ales sentimentul puterii — drog cu efecte deja știute —, sentiment coroborat cu disprețul pentru cel prost plătit, sau cel indezirabil, sau cu disprețul provenit din complexul față de individul superior lui, moral sau intelectual) nu se poate obișnui lesne cu o viață cîștigată cinstit, din sudoarea frunții sau a brațelor.

Nu pot să cred că individul luat direct de la strung, trecut prin melița academiei „Șt. Gheorghiu" și pus apoi în biroul antifonat, să „dirijeze" de acolo cultura și învățămîntul, știința și producția, conștiința și viața oamenilor — tot atîtea noțiuni al căror conținut le era cu totul străin — poate să mai revină acum la același strung, încregimentîndu-se cuminte și brav la o muncă dispreţuită de el și cu mult mai prost plătită decît cea de „tovarăș".

Nu pot crede că individul fără mamă și tată, fără dumnezeu, obișnuit ani de zile să dispună de gîndurile și existența intimă a celorlalți, cu convingerea că toți cei supravegheați sînt „dușmani ai poporului" sau o plebe depersonalizată, poate dintr-o dată să capete conștiința că fiecare om e un univers inviolabil, că fiecare om e o personalitate irepetabilă, că libertatea fiecăruia e un drept inalienabil. O „concepție de viață" nu se poate schimba brusc, și cu atît mai puțin la cei care au fost dresați în disprețul muncii și al gîndirii.

Îmi imaginez nomenclatura și securitatea oftînd nostalgic: „unde este totalitarismul de-altădată?" Și să nu mă tem de nostalgia lor?

Doina Cornea spunea într-un interviu că probabil 50 la sută din oameni și-au pierdut calitatea morală în vechiul regim. Desigur, nomenclatura și securitatea toată nu pot acoperi cifra. Mai rămîne un rest!

E înfiorător procentul, dar posibil. Și te cuprinde groaza cînd te gîndești că, printre români, revoluția s-ar putea să aibă 50 la sută de resentimentari!

Din această cauză, procesul de democratizare autentică la noi va fi foarte lent, și nu va cîștiga în forță decît o dată cu ridicarea următoarelor generații.

Nu e nevoie să exaltăm noi forme fără fond.

Ci e nevoie să veghem, în paralel cu democratizarea formelor, la noi înșine și la cei de lîngă noi. Și la acel rest, bănuit doar. Omul e măsura tuturor lucrurilor, deci și a democrației. Să nu-i lăsăm în pace pe cei care fug de muncă, de răspundere, de disciplină, de etică. E semn sigur că la ei ceva e putred. Dacă nu neapărat trecutul (deși aproape toți cei care aveau un „spate" își permiteau înainte să-și bată joc de toate aceste valori etern umane) atunci măcar modul de-a gîndi.

Și mentalitatea unui popor este, la urma urmei, suma mentalităților tuturor indivizilor.

CONVORBIRI LITERARE

Laurenţiu CONSTANTIN

„Studenţii se uită urît“ !

15 ianuarie : Intr-un amfiteatru al Filologiei. Majoritatea studenţilor facultăţii sînt prezenţi (adică peste 90%). Intr-o adunare generală studenţii încearcă să ajungă la un acord în ceea ce priveşte revendicările ; se stabilesc „gradele de vinovăţie“ ale unor profesori consideraţi indezirabili. Sînt aleşi, prin vot deschis, 13 studenţi care să facă parte din Consiliul profesoral al facultăţii. Pe buletine de vot secret au fost scrise numele profesorilor „indezirabili“ (folosim termenul cu o oarecare circumspecţie), urmînd ca studenţii să decidă dacă să se ceară sau nu excluderea lor din facultate. Cîţiva dintre cei care au avut de-a face cu securitatea relatează cîte ceva despre metodele şi oamenii (ăsta e un alt termen pe care îl folosesc cu circumspecţie în acest context) renumitei *instituţii*. Astfel, o ironie atît de cruntă încît atinge cinismul, iese în evidenţă : „securitatea“ se numea organizaţia care a aplicat sistematic cele mai variate şi mai eficiente metode de înrădăcinare a unei atmosfere de *insecuritate*, de suspiciune şi angoasă.

24 ianuarie : Cu o săptămînă înainte grupul reprezentativ al studenţilor fusese contestat (declarat „în ilegalitate“ şi acuzat că ar fi format din foşti colaboratori ai securităţii — acum mă credeţi cînd spun că metodele lor erau eficiente ? — ca urmare a declaraţiilor unora dintre cei 13 studenţi, care au arătat că au avut *contacte* cu „băieţii“, nicidecum că ar fi colaborat cu ei) de alte 15 studente, admiratoare ale eroului următorului episod al relatării noastre. Deşi minoritatea de 15 nu putea cere convocarea unei noi adunări generale, deşi Ministerul confirmase „legalitatea“ celor 13, aceştia au procedat în mod mai mult decît democratic declarînd grupul reprezentativ autodizolvat şi anunţînd noi alegeri pentru această dată — 24 ianuarie. Cam aceiaşi oameni au fost reconfirmaţi prin noile alegeri (prin vot secret de această dată).

25 ianuarie : În cotidianul „Opinia“, un pretins eminescolog al facultăţii „îşi dă cu firma-n cap“ (iertată ne fie expresia, dar e cea mai semnificativă pentru ceea ce s-a întîmplat) invocînd, printre altele, „sfînta zi de naştere a lui Eminescu“ pentru a arunca noroi într-un grup de studenţi „special pregătiţi“... etc. (Detaliile le puteţi afla, dacă nu le cunoaşteţi încă, din respectivul număr al „Opiniei“ — dacă nu cumva hîrtia va fi putrezit deja de ruşine). Limbajul în care sînt descrişi studenţii respectivi este edificator pentru mentalitatea omului : totul e făcut după tipicul încetăţenit de o vreme în a-i descrie pe teroriştii vechiului regim ; schema e, deci, identică — s-au operat modificări doar la nivelul lexicului auxiliar. Acţiunea eminescologului se cheamă în popor „a turna gaz peste foc“. De multă vreme „gurile rele“ spuneau că pentru boala care a cuprins Facultatea de Filologie focarul de infecţie trebuie căutat în Catedra de literatură română. Şi iată că s-a adeverit ceea ce spuneau „gurile rele“, cu această (penibilă) ocazie. Iar dacă tot e să ne spălăm rufele murdare în public, atunci cel puţin să le spălăm bine — chiar dacă, din această întreprindere purificatoare, nu toţi vor ieşi cu basmalele curate.

26 ianuarie : Aşteptata adunare generală a cadrelor didactice pentru alegerea membrilor în Consiliul profesoral. Sînt invitaţi şi cei 13 studenţi. Sarcina ingrată de a conduce această adunare îi revine Decanului facultăţii (să ne daţi voie să-i spunem în continuare aşa : domnul Decan, aşa cum pentru mulţi învăţătoarea din clasa I a rămas *Doamna*). Timp de o jumătate de oră se încearcă (în cor) clarificarea statutului studenţilor la această adunare : au dreptul să voteze sau doar să propună ? au dreptul să comenteze ? au dreptul să conteste vreun profesor ales în Consiliu — dacă da, atunci unde, aici sau în şedinţa de Consiliu ? şi, în genere, au vreun drept ? Relativ tăcuţi şi, oricum, mult mai *disciplinaţi* (deformaţie „profesională“), studenţii rămîn în ultimul rînd al amfiteatrului cuprins de vacarm punîndu-şi întrebări asupra legitimităţii existenţei lor în general. Ca studenţi, cel puţin. Se decide — e un fel de-a spune — că au totuşi dreptul de a propune şi atît. Se încearcă (preţ de o oră) explicarea şi stabilirea procedurii de votare, se împart fişele de vot secret după ce au fost completate cu noi nume propuse. „Ce facem cu cei cu care nu sîntem de acord, îi tăiem ?“ Mai miloşi, mai calmi, unii profesori încearcă precizări : „Doar de pe listă !“. Dar simţi că atmosfera e atît de încărcată încît te-ai aştepta să auzi detunături de armă care să-i înlăture pe unii nu doar de pe lista candidaţilor, ci şi de pe cea — deocamdată mai lungă — a viilor. Se aud stilouri scrîşnind îndesat cît mai multe linii peste numele celor „cu care nu sîntem de acord“. Din lipsă de ocupaţie (sau dintr-un tînăr instinct de conservare), studenţii din ultimul rînd fac calcule indiferente : „dacă în sală sînt 84 de profesori şi lipsesc 21 înseamnă că în total la Filologie sînt 105 profesori ; iar dacă noi sîntem la zi, 230 de studenţi, înseamnă că...“. Şi deodată se simt mai în siguranţă : cam fiecare doi studenţi au un profesor. Privind cele două cifre, cineva stă în cumpănă : ori sînt ei mulţi, ori sîntem noi puţini.

27 ianuarie : domnul profesor Al. Călinescu preia, la rîndu-i, o sarcină ingrată : conducerea (fără voie) a primei şedinţe de Consiliu. În scurt timp se descoperă că acesta pur şi simplu nu există, întrucît studenţii nu recunosc trei dintre membrii-profesori. Un alt profesor (dintre cei mai de bună-credinţă şi mai îndrăgiţi de studenţi) atrage atenţia asupra unui fapt grav : „Studenţii încep să înveţe să se uite urît !. Şi asta nu e bine deloc“. Se poate, domnule profesor. Iar dacă este aşa într-adevăr (noi nu putem şti, credeţi-ne, altfel ar însemna să ne uităm urît cu bună-ştiinţă şi zău că numai de asta nu avem timp, numai de asta nu sîntem în stare acum !), atunci chiar că nu e bine.

*

Dar pentru uitătura noastră urîtă nu sînteţi dumneavoastră de vină, domnilor profesori. Şi nici dumneavoastră, domnilor părinţi. Numai noi sîntem de vină, numai noi care am acceptat să ne naştem fără să ne fi pregătit în prealabil pentru o lume care, cu siguranţă, nu-i cea mai bună dintre lumile posibile. Numai noi sîntem de vină pentru faptul că, nenăscuţi fiind, am înghiţit fără să protestăm toate mizeriile unui regim şi ale unei epoci care tindeau să facă dintr-o parte a acestei lumi cea mai rea dintre lumile posibile. E meritul dumneavoastră că n-au reuşit. Şi e vina noastră că au ajuns la un pas de „perfecţiune“. Este cu adevărat vina noastră că ne uităm urît la cîte un om (om să fie ?) din categoria celor mereu pregătiţi să opună adevărului minciuna raţiunii — ura spumegată, dialogul onest — monologul masturbator. *Da*, e vina noastră că astfel de oameni au existat încă înainte ca noi să fi început să existăm.

E vina noastră că ne-am lăsat *pervertiţi* încă de cînd eram prea mici ca să putem înţelege măcar sensul cuvîntului. E vina noastră că nu am învăţat pînă la douăzeci de ani ceea ce dumneavoastră păreţi să nu ştiţi la cincizeci : că există rău în lume şi că ar fi putut să nu existe atît de mult dacă, la timpul cuvenit, fiecare sîmbure de rău ar fi fost otrăvit cu cîte un strop de bine. Dar să ştiţi că nu va fi vina noastră dacă, la rîndul lor, copiii noştri ne vor spune ce vă spunem noi astăzi ; nu, nu va fi vina noastră : a lor şi numai a lor va fi, în veacul vecilor.

*

De filologie vă arde acum ?

Gabriela GAVRIL

Cum se poate scăpa de un carnet p.c.r. ?

Deşi s-a declarat că „de fapt“, partidul comunist „s-a desfiinţat“, sau vorba lui Silviu Brucan, „este terminat“, totuşi nu s-a găsit pînă acum nici o modalitate oficială prin care mulţi dintre deţinătorii de astfel de carneţele roşii să se poată descotorosi de ele. Înainte de revoluţie, chiar dacă nu te dădeau ei afară, tot era mai simplu : luai un calmant, te gîndeai la oamenii care te compătimeau sincer şi aruncai nesuferitul carneţel în faţa „organelor“. Dar acum ? Să-l lepezi la primul coş de gunoi sau să-l arzi e mult prea uşor. Întîi mi s-a anunţat aprobarea cererii de intrare în partid şi după aceea am făcut cererea, iar cînd am ajuns la momentul semnării *angajamentului* — fiind într-o perioadă de drastică economie — s-a întrerupt curentul electric, încît nici pînă azi nu ştiu ce-am semnat. Vreau măcar să am ocazia de a părăsi cum trebuie acest „iubit partid“. Deci, domnilor din C.F.S.N., cum se poate scăpa de un carnet de partid ? Am avut cîteva ore de „ilegalitate“, pe urmă altele de nehotărîre şi de aşteptare a unui referendum, pentru ca, în final, să pierdem şi „ilegalitatea şi referendumul“. Nu cumva sînt cam multe greşeli făcute datorită presiunii „maselor“ ? Ce-i drept, ne săturasem de înţepenirea ceauşistă, dar parcă nici schimbările de la o oră la alta nu ne prind prea bine. Să-mi fie iertat, domnilor care aţi dat decrete, aţi dat referendum pentru decrete ca să le anulaţi — în mod politicos, desigur — pe toate, însă nu cumva daţi dovada de lipsă de discernămînt, vă speriaţi prea repede de „presiune“ ? Oare tot acesta să fie motivul pentru care, în ciuda declaraţiilor făcute pînă acum (că nu aveţi nici un fel de *veleităţi politice*) v-aţi hotărît să participaţi la alegeri ca „mişcare“ ? Ce fel de mişcare va fi, domnilor, nu cumva seamănă destul de mult cu fostul centralism ? Deşi aţi declarat că sînteţi adepţii pluripartitismului, controlul destul de strict şi aproape total pe care începeţi să-l aveţi asupra structurilor „noi“ nu aminteşte destul de mult regimul defunct ?

Foto : Dan MITITELU

Dar să revin la întrebarea care mă chinuie : cum se poate, domnilor, scăpa de un carnet p.c.r. ? „În fapt — declara domnul M. Ionescu ziarului *Figaro* — p.c. român nu mai există, atît de mulţi sînt membrii care şi-au depus zilele acestea carnetele“. Dar întreb şi eu dintr-o nesatisfăcută curiozitate : *cui* le-au depus şi *cîţi* le-au depus ? Şi, mai ales, *cîţi au mai rămas ?* Nu credeţi, domnilor din C.F.S.N., că e vremea să ştim şi noi, unii ca „ilegalişti“, de-o noapte, care e situaţia exactă ? Şi aceasta pentru că, în ciuda ezitărilor dumneavoastră şi a afirmaţiilor ambigue, p.c.r. e răspunzător de toate genocidele care au avut loc în timp (de la colectivizare încoace) şi de degradarea biologică şi morală a unui întreg popor. Putem da în judecată „epoca de aur“ pentru distrugerea sufletească şi fizică a celor care, la mai puţin de douăzeci şi cinci de ani, sînt marcaţi pentru totdeauna de „alimentaţia raţională“ şi de „educaţia comunistă“ primită ? Nu sînt pentru legea talionului, dar oricît veţi vrea dumneavoastră să susţineţi contrariul, „eliminatul“ (oare ?) p.c.r. stă foarte aproape de *partidele fasciste*. Şi orice sistem totalitar, orice reluare a comunismului (indiferent de culorile în care veţi vrea să-l vopsiţi) nu va face decît să ne îndrepte spre acea zonă „fascistă“ din care ne-am zbătut să ieşim. Ar fi pentru noi toţi (bineînţeles, în afara noilor „şefi“) o condamnare la moarte.

„Să gîndești împotriva timpului tău este un act de eroism, să vorbești este o nebunie"

La începutul lui 1947, șef al securității ieșene era Otto Schechter, un intelectual rasat, fără diplomă universitară însă. Nimic nu e, totuși, ireparabil. Enciclopedicul ciclop al cunoașterii optează pentru *psihologie*; se încropește o comisie de examen formată din profesorii Bîrsănescu, Nicuță (inițial fusese solicitat prof. Ciurea care se eschivează) și un al treilea, nu-i mai știm numele, persoană importantă deci. Examinarea începe și astrul intelighenției Copoului se poticnește lamentabil. Profesorul Bîrsănescu este chemat cu „treburi urgente" la rector, întrebările continuă, catindatul se redresează subit și, la revenirea celui dintîi, se consumă deja felicitările. Episodul acesta a avut un preambul mai puțin amuzant. Petru Caraman fusese solicitat și el în „comițiu" dar (gravă inabilitate !) a refuzat. Urmarea ? Schechter își trimite un „vestitor al primăverii", care clamează un „În numele legii ești arestat", studenții își apără dascălul, intrusul se retrage. Curînd, eminentul slavist părăsește o vreme orașul pentru a evita arestarea. La întoarcere a ținut cursul pe care-l publicăm mai jos. Cîțiva ani mai tîrziu Otto Schechter va fi numit *profesor titular* la Universitatea ieșeană. Alte vremi, aceleași moravuri.

Textul ne-a fost pus cu amabilitate la dispoziție de Petru P. Caraman.

Domnișoarelor și Domnilor Studenți,

E de prisos să Vă spun cît de mult am regretat c-a trebuit să Vă părăsesc... Dar e și mai de prisos încă, acum să Vă spun cît e de mare bucuria mea că Vă revăd ! N-am plecat de teamă... O, nu ! Mi-am scrutat conștiința, marele judecător și singurul autentic, pe care-l recunosc în calitatea mea de om liber, cum mă consider... Și stînd în fața ei, fără fățărnicie, am văzut că n-am ce să-mi reproșez. De aceea, n-am de ce mă teme, fiindcă eu nu mă tem decît de conștiința mea și de Dumnezeu... ceea ce cred, de altfel, că e aproape tot una...

Și cu toate acestea, am plecat sau mai precis, am fugit din Iași ca un făcător de rele !

Am făcut-o numai fiindcă aflasem, în chipul cel mai sigur, că în zadar aș rămîne : nu mi-aș fi putut îndeplini datoria, adică nu V-aș fi putut fi util Dvs. Voi putea oare să mi-o îndeplinesc acum ??

— Nu știu, voi încerca... sînt dator să încerc...

Dar totuși, după plecarea mea, Dvs, Vă veți fi zis toți în gîndul Dvs : profesorul nostru trebuie să aibă o vină extraordinară, de vreme ce poliția vine să-l caute chiar aici la Universitate, în templul culturii, unde — în alte timpuri — n-a îndrăznit niciodată să calce poliția și unde este cea mai impie profanare să pună piciorul trimișii acestei instituții !

Și Vă veți fi întrebat Dvs, pe drept cuvînt :

— Care să fie vina profesorului nostru ??? V-o mărturisesc sincer că nici eu însumi nu știu bine...

S-a spus că aș avea influență asupra studențimii, ceea ce ar constitui o crimă de neiertat. Eu nu știu dacă am vreuna. Dar dacă da, cred că această influență nu e primejdioasă nici pentru studenți și nici pentru țară ! Căci acestea sînt aici obiectivele noastre principale, care, de altfel, se contopesc într-unul singur și nedespărțit.

Mi s-a mai spus că unii din reprezentanții regimului mă socotesc chiar FASCIST !... ceea ce e de-a dreptul ridicol și în același timp, o dovadă de crasă rea credință ! Fiindcă eu, D-relor și D-lor studenți, am fost neîmpăcat dușman al nebuniei fasciste — al celei din străinătate, ca și al celei de la noi, în forma ei așa numită „legionară".

Studenții mei de atunci își aduc bine aminte de atitudinea pe care am avut-o în zilele foarte grele pentru Țară și mai ales de cuvintele mele spuse în ceasul în care nimeni nu îndrăznea să murmure, deși rătăcirea legionară vărsase sînge din cel mai scump nouă...

Da, am fost dușmanul declarat al acestei rătăciri, după cum sînt dușmanul oricărei rătăciri, al oricărei nebunii sau aventuri, care primejduiesc soarta poporului românesc !

Am mai aflat apoi că-s suspectat c-aș avea legături cu partidele așa zise „istorice", care sînt astăzi puse în index și scoase din lege... Voi fi fiind, poate, considerat chiar aderent al vreunuia din ele. Dar, D-lor și D-lor, — deși acestea sînt adevăratele noastre partide politice — eu nu țin de nici unul din ele. Și n-am ținut niciodată de vreun partid „istoric" sau neistoric... Motivul ?

— O dragoste „à outrance" pentru libertatea mea individuală... Ba, ca să fiu drept, am și eu un partid ! Și am ținut întotdeauna de el : acel partid este poporul românesc întreg și de pretutindeni... Acela e partidul meu ! Pe acesta nu-l pot tăgădui dacă mi se reproșează, căci înțeleg să fiu solidar cu el la bine ca și la greu, mai ales la greu, chiar dacă — prin absurd — l-ar părăsi toată lumea !

Am auzit însă că și așa, ca individ izolat — fără-a fi încadrat în vreun partid politic — sînt învinuit c-aș fi un reacționar teribil...

După cîte știu, e considerat drept reacționar cineva care a avut privilegii sau moșii, pe care le-a pierdut sau e amenințat să le piardă, în vălmășagul prefacerilor sociale actuale. Dar, D-relor și D-lor, eu n-am de apărat nici un privilegiu și nici o moșie...

Ba, am o moșie ! Una singură și mare... Însă aceea este a noastră a tuturora și fără ca am fi sclavii cei mai mizeri de pe pămînt ! Hotarele ei sînt gravate în sufletele noastre cu dîră de foc, ce nu se poate șterge... Moșia aceea trebuie să mi-o apăr cu riscul oricăror primejdii și trebuie s-o apărați și s-o iubiți și Dvs. cu toată căldura tinereții Dvs., așa cum s-ar cuveni s-o iubească și s-o apere tot ce e suflare românească, orice ne-ar zice și orice ne-ar face nu știu cine de aici sau de aiurea ! Căci cea mai înaltă, cea mai sfîntă datorie a fiecăruia din noi este de a ști să trăim și să murim pentru ea !

Dacă unele ca acestea sînt culpele care mi se atribuie, atunci trebuie să recunosc că le am și că, toate la un loc, ele alcătuiesc, în adevăr, o vină foarte mare :

Aceea de a fi urmat calea demnității românești, care-i și calea demnității umane totodată. De la calea aceasta, nu m-am abătut și nu mă voi abate niciodată, în ciuda oricăror adversități !

Dar nu este oare absurd ca sub regimul tuturor libertăților — așa cum se proclamă în orice ocazie regimul actual — să fim opriți de a merge pe un astfel de drum ?!

De aceea, în chipul cel mai logic, aș fi tentat să cred că urmărirea mea s-ar putea datora mai degrabă unei confuzii sau unei simple erori, oricît de regretabilă este această eroare...

— SFÎNTA LIBERTATE ! Cîte erori și cîte orori s-au comis în numele tău ! Dar nu s-au inventat pe lume încă și nici că s-ar putea inventa vreodată acele demonice cătușe, care să poată înnăbuși glasul tău. Căci demn de numele de om este numai cel ce e Liber. În adevăr, libertatea este, după mine, singurul criteriu etic sigur după care putem deosebi pe om de semenii săi zoologici...

A trăi liber — a gîndi liber : iată, în două cuvinte, idealul unui individ ca și a unui popor !

Dar evident, nu putem numi libertate ceea ce este negația ei, după cum nu putem numi progres ceea ce e regres, ceea ce e cufundare în barbarie și întuneric... Spiritul nostru critic de oameni liberi — cu care Dumnezeu ne-a înzestrat pentru a distinge ce e rău de ce e bine și ceea ce e adevăr de ceea ce e minciună — ne oprește de la aceasta !

Nu trebuie uitat însă că un individ nu se poate numi liber cu adevărat *nici ca om* dacă neamul din care face parte este în robie. Libertatea națională merge mînă în mînă cu cea umană. Nu e vorba aici de două concepte deosebite, ci de unul singur raportat la o sferă mai restrînsă sau la una mai largă. Pe de altă parte, este un fapt axiomatic de domeniul eticei că individul, care e conștient de valoarea libertății pentru demnitatea sa proprie, nu va cuteza niciodată să încalce libertatea altor indivizi. Tot așa, un popor care iubește sincer libertatea sa, nu poate dori sub nici un motiv — ba nu poate nici chiar tolera — sclavia altor popoare !

Toți cei ce se complac azi în opresori de indivizi sau de popoare, ar fi trebuit să-nvețe din experiența trecutului măcar atîta lucru : că oricare ar fi procedeele întrebuințate pentru sugrumarea libertății, ele dau — în mod fatal — rezultate tocmai contrare celor urmărite de dînșii ! În adevăr, mai curînd sau mai tîrziu, libertatea — autentica libertate — sfîrșește prin a sfărîma lanțuri sau porți ferecate... Și cînd se vor aștepta mai puțin prigonitorii ei, atunci va ieși ea din adîncul beznei unde a fost cufundată... Se va înălța triumfătoare în văzul lumii întregi, izbucnind cu străluciri de astru și mistuind în văpaia ei orice impuritate, orice urmă de întuneric... De aceea, zadarnice sînt toate piedicile puse-n calea ei !

În legătură cu acest mare adevăr, îmi vine-n minte o legendă orientală povestită de talentatul prozator rus Al. Kuprin. E o legendă care — mai ales în cadrul vremilor de astăzi și al realităților actuale — capătă o ciudată semnificație :

Cică un împărat din părțile Răsăritului a trimis crainici în toată țara ca s-adune la palatul lui pe cei mai vestiți filosofi. Sătul de trai bun și de huzur, viața nu mai avea pentru dînsul nici un farmec. De aceea, el ardea de dorința de a zmulge acestor înțelepți taina fericirii

Asistăm astfel la un întreg cortegiu de filosofi sau de pretinși filosofi, care se perindă unul după altul prin fața împăratului...

— *„Ce este fericirea ?"* i-a întrebat el rînd pe rînd.

— A privi neîncetat dumnezeiescul tău chip, mărite stăpîne... aceasta e suprema fericire pentru orice muritor ! i-a răspuns primul închinîndu-se pînă la pămînt. Dar n-apucă să sfîrșească bine, că împăratul a poruncit să-i scoată ochii pe dată.

Al doilea i-a spus și el că fericirea constă în a-l putea lăuda necontenit pe împărat. Dar și acest lingușitor a fost dat pe mîna gîdelui, pentru a-i zmulge limba din rădăcină.

Un al treilea a răspuns că fericirea stă în putere și că împăratul, care era cel mai puternic, era singurul cu adevărat fericit. Dar tiranul, zîmbind amar, i-a spus că el suferă de o boală fără leac, de care nici un vraci n-a fost în stare să-l tămăduiască.

— „Cum îndrăznești tu dar să mă numești puternic, cînd eu n-am nici o putere împotriva boalei care mă doboară ?" Și a făcut un semn călăilor să-l schilodească și pe „ticălosul" acela

Un al patrulea, înspăimîntat de soarta înaintașilor, a spus că fericirea constă în bogăție. Dezgustat și de răspunsul acestuia, împăratul a poruncit să i se aducă filosofului un bulgăre de aur mare cît capul lui. Apoi, l-a întrebat dacă e mulțumit. Uimit de împărăteasca răsplată, filosoful se pierdea în temenele și în vorbe de recunoștință... Însă împăratul i-a tăiat-o scurt, poruncind să-i lege bulgărele de aur la gît și să-l arunce în mare.

Venea apoi la rînd un tînăr filosof cu barba neagră și cu ochi frumoși. Acesta a definit fericirea în două cuvinte : „iubirea femeii". Tiranul a surîs șiret și-a dat poruncă-ndată să-i facă harem de-o sută de femei, din cele mai frumoase care se aflau în țara lui. Dar a adăugat să-i pregătească și o cupă cu otravă pentru vremea cînd i se va urî cu fericirea visată.

Înțeleptul următor a spus că fericirea constă în a ni se îndeplini orice dorință într-o clipită. Și l-a întrebat tiranul cu viclenie ce dorea el în clipa aceea. Înțeleptul însă, surprins de-așa întrebare, n-a știut să exprime atunci nici o dorință. Împăratul a poruncit gîdelui să-l îngroape de viu ca pe un șarlatan

Iată că se-nfățișează acum un filosof epicureu, susținînd cu tărie că toată fericirea vieții nu-nseamnă altceva decît să mănînci bine și să bei bine. Împăratul l-a dat în seama stolnicilor și a paharnicilor săi cu porunca de a-l ospăta cu mîncări și băuturi alese pîn-o crăpa !

Apoi îl privi întrebător pe cel ce venea la rînd. Acesta spre deosebire de toți ceilalți — îi răspunse, cu oarecare semeție-n glas, că fericirea trebuie căutată în inexistență, în neant... Împăratul a poruncit călăului să-i taie imediat capul, spre a-l face fericit fără de zăbavă ! Zadarnice au fost toate tînguielile osînditului, care cerea îndurare.

Mai rămăsese încă un filosof. Tiranul îi face semn să se apropie :

— „Fericirea, împărate, stă în farmecul cugetării libere, în ideie ! Căci ideia este făcătoare de minuni : ea strălucește în haos și-n abisuri de-ntuneric, așa cum soarele luminează tăriile și lumea..."

A-ncruntat fruntea împăratul și a căzut pe gînduri, cînd a auzit răspunsul acesta neașteptat, bizar fără asemănare... Dar deodată, zîmbind satanic, a poruncit să-l arunce pe filosof într-o hrubă adîncă, din fundul pămîntului, unde domnia cea mai înfiorătoare beznă. Și l-a petrecut cu un hohot lung tiranul :

— Du-te, filosoafe, de luminează bezna hrubei cu cugetarea ta și fii fericit cît ți-o plăcea !

După un an de zile, crudul împărat a trimis după filosof. Acesta nu se mai putea ține bine pe picioare. Avea hainele numai zdrențe, iar părul și barba îi erau încîlcite sălbatic... Numai ochii lui mari, triști, mărturiseau — pe lîngă suferința îndurată — o bunătate omenească de nespus... Dar vai, ochii aceia atît de blînzi nu mai vedeau ! În întunericul cel grozav de sub pămînt, înțeleptul orbise. L-a recunoscut totuși pe tiran după glas !

— Ei, tot mai ești fericit, filosoafe ?

— „Da !" i-a răspuns cu seninătate acesta. „Gîndul meu slobod, ideile mele m-au ridicat deasupra mizeriei ucigătoare, în care m-ai aruncat și au izbutit să mă facă fericit în ciuda grelei tale osînde, atît de nedrepte."

— „Dar spune-mi odată : ce este acela gînd slobod ??" a strigat tiranul pierzîndu-și răbdarea. Filosoful însă a îndreptat spre el privirea sa stinsă, în semn de compătimire — a păstrat tăcere. Fierbînd de mînie, l-a amenințat atunci tiranul că peste cîteva clipe, avea să-l spînzure și să-l scuipe-n obraz...

— „La ce-ți va folosi ție gîndul tău slobod ? Ce ajutor îți va putea da ? Și ce-o să se aleagă, mă rog, din toate ideile, pe care tu le-ai risipit pe pămînt în cursul vieții tale ?!"

A surîs atunci cu adînc dispreț înțeleptul... Pasă-mi-te, acesta era un adevărat filosof ! Și a răspuns apoi liniștit, fără umbră de teamă :

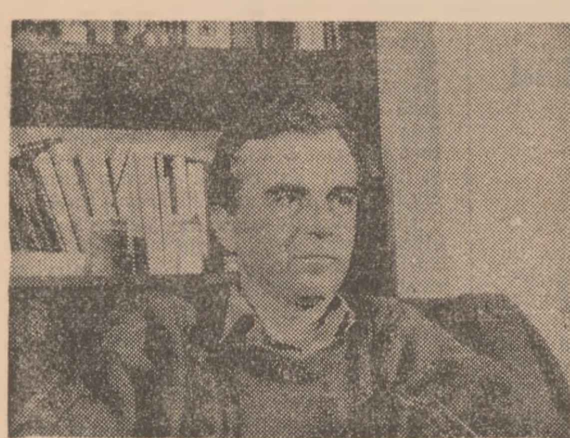
— „Nerod ce ești ! Tu poți oricînd ucide corpul meu dacă poftești... dar ideile mele, nu ! Căci, află de la mine acum, taina cea mare a fericirii mele : IDEIA E NEMURITOARE !"

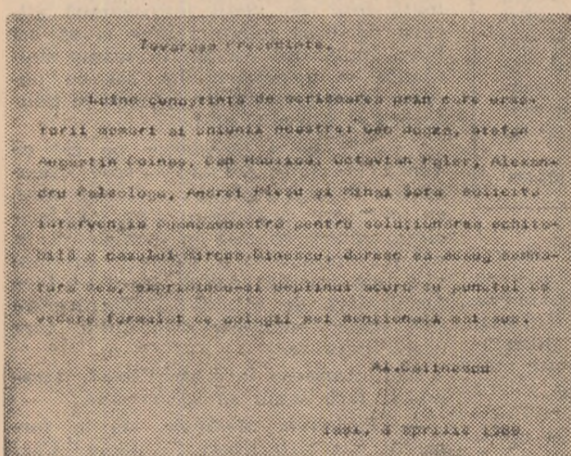
Acum, D-relor și D-lor studenți — după povestirea acestei legende cu tîlc — aș putea încheia cu divinele cuvinte ale lui Crist : „Cine are urechi de auzit, să audă !" Dar voi mai adăuga totuși ceva : În ceasul acesta al revederii noastre, mi-am îngăduit să vorbesc cu Dvs. de la suflet la suflet și de la Român la Român... N-am nici o îndoială că m-am adresat unor excelenți Români și unor excelenți oameni !

Petru N. CARAMAN

Iași, 27 Iunie 1947
orele 8 a.m
(Facultatea de Litere — Amfiteatrul „Xenopol")

CONVORBIRI LITERARE

Tovarășe Președinte,

Luînd cunoștință de scrisoarea prin care scriitorii membri ai Uniunii noastre: Geo Bogza, Ștefan Augustin Doinaș, Dan Hăulică, Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Andrei Pleșu și Mihai Șora solicită intervenția dumneavoastră pentru soluționarea echitabilă a cazului Mircea Dinescu, doresc să adaug semnătura mea, subscriindu-mă deplinului acord cu punctul de vedere formulat de colegii mei menționați mai sus.

Al. Călinescu

Iași, 4 aprilie 1989

„În aceste nouă luni n-am putut să scriu nimic"

un dialog cu AL. CĂLINESCU

— Ce mai faci?

— Ce să fac, dragă Emil? În primul rînd îți mărturisesc că am fost tare obosit. Am avut o stare foarte complicată, de suprasolicitare psihică și fizică.

— Poți să fii mai explicit?

— Da. Atunci cînd s-au întîmplat evenimentele eram acasă și...

— ...adică pe 22...

— ...da, pe 22 decembrie. Eram acasă, am deschis întîmplător televizorul, l-am văzut pe Mircea Dinescu, eram cu soția și copiii, am ieșit în balcon și am început să urlăm.

— Deasupra „Dunării"?

— Deasupra „Dunării", da. „Ieșiți, ceaușescu a fugit", ș.a.m.d. După care am avut o primă reacție viscerală, am ieșit toți patru din apartament și am luat-o la goană pe scări la etajul 7, la un vecin pe care îl cunoșteam. Și a cărui soție întîmplător era acasă.

— Fără lift!

— Fără lift, fără lift. După care, mă rog, am început să ne îmbrățișăm, am pus-o și pe ea să deschidă televizorul... De ce-am fugit, de ce am avut această reacție? E foarte simplu, știam că sînt supravegheat de securitate și am...

— De cînd, aproximativ, erai supravegheat?

— Supravegherea a început de multă vreme. Din 1983 la modul ostentativ. N-aș vrea să reluăm istorii vechi. A apărut un articol în **Timpul**, numărul doi, semnat Titus Livius Ciorănescu, și în care, rezumativ, se spun o serie de lucruri exacte. În realitate, desigur, lucrurile au fost mai complicate, mult mai tensionate și solicitante psihic și fizic. Dar acolo e un raccourci exact al mișcării dizidente ieșene, arătîndu-se cum s-a format acest — să-l numesc așa? — centru dizident la Iași.

— Deci trecem...

— Cum spuneam, am fugit toți patru pe scări la vecinul nostru, un inginer, fost coleg de școală, inginer la Mase plastice, dacă nu mă înșel... Era soția lui acasă, ne-a deschis, bineînțeles că nu i-a venit să creadă, apoi ne-am întors în apartament, ne-am îmbrăcat și ne-am dus alături, la partid, la județ. Acolo era deja adunată ceva lume, am spus cine sînt, erau jos niște tineri, am intrat și nu mai știu cum s-a întîmplat, am fost ales în improvizația aceea, în primul comitet. De pe data de 22 pînă pe 30 decembrie eu practic am stat acolo mereu. Lucrurile se cunosc, a fost o perioadă de tranziție, o primă inițiativă, trebuia făcut ceva, ca să nu degenerăm în haos, lumea s-a comportat de altfel, în genere, civilizat. Ei, și-acolo am fost extrem, extrem de solicitat. Psihic, în primul rînd.

a început pe întîi aprilie

— Știu că te-am solicitat și noi atunci, — cînd am venit cu Pricop, — pentru revistă...

— ...și voi, într-adevăr; eram un fel de mama răniților, venea multă lume la mine, oameni care mă cunoșteau sau care mă cunoscuseră atunci, încercam să fac un fel de psihoterapie, pe cît mă pricepeam, lucru care efectiv m-a secat, mi-a stors ultimele resurse de energie psihică pe care le mai aveam în mine. Bun. Totul a început pe întîi aprilie cînd am fost...

— ...nu era o păcăleală...

— ...nu era o păcăleală... Era real. Am fost cu fata mea, la București, la Mircea Dinescu. Mai fusesem înainte, în cursul lunii martie, încă o dată. Atunci, pe 1 aprilie, am aflat — eram prieten cu Mircea, prieten bun, aveam legături afective foarte strînse — de existența unei scrisori prin care șapte scriitori, șapte personalități de prim rang ale culturii noastre, îi luau apărarea. Deci eu știam de interviul din **Libération**, știam ce se întîmplase, fusesem în legătură cu el... Am vrut să mă alătur celor șapte, nu s-a mai putut deoarece lucrurile erau deja tranșate, documentul fusese redactat, și atunci — toate astea se petreceau sîmbătă și duminică — i-am spus lui Mircea: uită dragă Mircea, nu mai pot să mă alătur celor șapte, adică nu mai pot intra pe lista lor, nu pot fi al optulea pe listă...

— ...da, era deja...

— ...da, mai erau și alții, mai era și Radu Enescu la Oradea care vroia, era și Domokos Geza, mă rog, așa s-au brodit lucrurile atunci. I-am spus deci: mă duc la Iași și pun la poștă un text, scurt, în care arăt că am luat cunoștință de scrisoarea celor șapte: mă întîlnisem și cu Octavian Paler care venise la Mircea sîmbătă dimineața. Mircea era deja sub supraveghere dar se putea intra la el, cred de altfel că am fost unul din ultimii — dacă nu chiar ultimul — care a putut sta la el atunci. Am fost legitimat, bineînțeles, sîmbătă seara, era echipa în față, băieții cu mașina, dar am putut intra în mod „normal"

— ...„normal"...

— ...da... Și a doua zi m-am întors la Iași; luni, am bătut la mașină acest scurt text pe care vi-l înmînez, am o copie, l-am pus la poștă, l-am trimis...

— ...din Iași...

— ...da, din Iași, l-am pus la poșta de jos, de aici, din blocul meu.

— Nu la centrală...

— ...nu, nu, la poșta de aici, de la parter... Am trimis așadar acest text, sînt cîteva rînduri... Ulterior, n-am primit nici un răspuns. Firește.

am primit un cadou

— Era în luna aprilie.

— Da. N-am primit nici un răspuns. Am sunat la Mircea — dar acum Mircea nu mai putea fi contactat telefonic, începuse să fie foarte greu, de fapt imposibil, și atunci am menținut contactul cu Andrei Pleșu. Cu prietenul meu Andrei Pleșu. Îmi cer scuze că vorbesc așa, vreau să fie foarte limpede, sîntem într-adevăr prieteni vechi...

— Știu, știu...

— Am menținut contactul cu Andrei Pleșu. Între timp scrisoarea celor șapte s-a difuzat la Europa Liberă. Despre mine nu s-a spus nimic. De asemenea, nici un răspuns de la București. Nimic. Ca și cum, în ceea ce mă privea, nu s-ar fi întîmplat nimic.

— În Iași în timpul ăsta ți se întîmpla ceva?

— Nimic deosebit.

— Deosebit, în jurul tău...?

— Nu, nimic deosebit; am fost împreună cu tine, dacă îți aduci aminte, la Bacău, unde am avut niște mici aventuri foarte „instructive", Pleșu era deja trimis, exilat acolo, la Tescani, a fost un episod, îți amintești...

— Da, Bacău este un punct...

— Un punct, ca să zic așa, oniric.

— Exact, un punct oniric...

— Dar nu s-a întîmplat nimic. Pînă cînd, în ziua de 9 mai, era ziua de naștere a soției mele, am primit un cadou. Am primit un cadou în sensul că am aflat că am fost interzis.

— 9 mai...

— 9 mai. Între timp știam că ceilalți, cei șapte, fuseseră — cu excepția lui Geo Bogza — interziși, eu încă nu. Pe 9 mai cineva, o doamnă de la Consiliul Culturii a venit la voi la redacție...

— A, da, da...

— Aveam un articol la voi în **Convorbiri**, aveam un articol în **Cronica**... Și mi-au fost scoase pe loc. Deci asta a fost. Am aflat că am fost interzis.

— La ședința pe care a ținut-o ea atunci cu noi, nu s-au dat explicații pentru ce ai fost interzis.

— Mi s-a luat dreptul de semnătură. Lucrul acesta a fost comunicat de Europa liberă spre sfîrșitul lunii.

— Mai!

— Da. Deci s-a aflat că și eu m-am alăturat celor șapte, pe calea mea, printr-o scrisoare individuală...

— Ceea ce este mai particular, în ceea ce te privește, știi că și atunci am vorbit despre asta, e că tu totuși n-ai trimis scrisoarea la Europa liberă...

— Nici n-am încercat.

— I-ai trimis-o numai lui D. R. Popescu. Deci era un caz ieșit din comun.

— Dar eu nu știu dacă cei șapte au trimis-o, asta nu mă privește pe mine, nu știu cum a ajuns scrisoarea la Europa liberă, e o chestiune care mă depășește. Eu n-am trimis-o, deși puteam să încerc să o trimit; nu era o problemă, adică era o problemă, dar nu una de nerezolvat. Am fost, așadar, interzis. Recunosc că mă așteptam. Apoi lucrurile s-au complicat pentru că am început să am neplăceri la Universitate.

în optica lor, trebuia luată o măsură

— Aici te rog să fii foarte explicit.

— Voi fi foarte explicit.

— Și exact

— Era o brigadă din CC venită la Iași, iar în penultima zi a perioadei în care a stat această brigadă în Iași tovarășul Ghiță Florea, și cu Alexandru Crihană, fostul secretar cu propaganda, au venit la rectorat, au convocat decanul, șeful meu de catedră, și-au spus că trebuie să fiu dat afară. Eu și Luca Pițu. Întrucît am scris o scrisoare prin care m-am solidarizat cu un poet care e un „trădător", dar nu numai asta, că am vechi legături cu unul Dan Petrescu, cu un anumit „grup" și dă-i și dă-i... Tot ce s-a vorbit la această ședință mi-a fost relatat de profesorul Andriescu, decanul nostru, care a încercat, bineînțeles, să mă apere, dar... N-am fost dat afară de la facultate, în schimb, cum trebuia făcut ceva, adică, în optica lor, trebuia luată o măsură, a fost dat afară Luca Pițu. Luca Pițu a fost dat afară în luna iunie

— Da

— Da, a fost dat afară de la catedră, situația devenise tot mai tensionată, între timp au început să mă cheme pe acolo, să dau explicații...

— Pe acolo, pe unde?

— La biroul organizației de partid, iar mai tîrziu la rectorat. Mi se cereau explicații. Am spus că n-am ce să explic, că e o chestiune ce ține de Uniunea scriitorilor, nu de facultate. Ca scriitor, ca membru al Uniunii scriitorilor, luasem o anumită poziție în cazul unui coleg de-al meu, al unui poet pe care-l prețuiesc și cu care sînt prieten, nu era treaba facultății, nu era treaba conducerii facultății, a universității, nu trebuia să anunț pe nimeni. Bineînțeles că s-a ajuns la un compromis, nu mi se mai putea da o sancțiune pentru că mai fusesem sancționat o dată și asta ar fi însemnat să fiu dat afară cu totul. M-au lăsat în pace. A fost un fel de temporizare. De altfel, temporizare a fost cred și în alte cazuri, fiindcă nici Hăulică, nici Doinaș n-au fost dați afară de la Secolul 20. Cel care a avut de suferit cel mai mult, în afară de Mircea Dinescu bineînțeles, a fost Andrei Pleșu, care a fost trimis în exil, lîngă Bacău, la Tescani. Dintr-un anumit punct de vedere asta a fost o șansă pentru mine pentru că am putut comunica cu Andrei, l-am putut și vedea, am fost la el vara, dar era și el, practic, izolat. Suferința mea cea mai mare în legătură cu Mircea Dinescu a fost faptul că timp de nouă luni n-am putut să-l văd și să vorbesc cu el la telefon. Era sub arest la domiciliu, complet izolat. Tîrziu, foarte tîrziu, printr-o întîmplare, am reușit să vorbesc cu Mașa, cu soția lui, aflată în vizită la o prietenă comună

— În ce lună?

— Începuseră să se apropie evenimentele; prin noiembrie, cred

o mică acțiune de tocare a nervilor

— Deci ne aflăm cam prin noiembrie.

— Nu, nu ne aflăm în noiembrie, am anticipat. Ajunsesem la excluderea lui Luca Pițu de la catedră, printr-un ordin de sus. Excluderea s-a făcut în absența mea: printr-o coincidență semnificativă, ședința de catedră a avut loc în timp ce eu eram în examen cu studenții. Eram la teză și nu aș fi putut părăsi sub nici un motiv sala, aș fi fost acuzat că nu-mi fac datoria ca profesor.

— Totuși știi ce s-a întîmplat...

— Știu ce s-a întîmplat. Știe și Luca foarte bine...

— I-a luat cineva apărarea?

— Da, i-a luat apărarea, dar chestiunea era decisă, adică el era cel care la Universitate trebuia să plătească. Eu am fost cruțat și Luca a fost sacrificat.

— Nu te-ai simțit prost?

— M-am simțit foarte prost, mai ales că intuiesc că se pregătea excluderea lui Luca: la una din ședințele acelea în care eram tatonat și pus mereu sub obroc, cineva mi-a pus o întrebare foarte „subtilă" bineînțeles că era o întrebare dirijată: cum adică, a spus el, dacă cineva, un coleg de la catedră, de la facultate, ar fi transferat în alt post, dumneavoastră, tovarășe Călinescu, i-ați scrie rectorului? I-am răspuns că, în primul rînd, nu cred că s-ar ajunge la așa ceva, dintr-o dată, fără o justificare; am mai spus că, pe de altă parte, nu pot răspunde pe loc ce aș face într-o atare situație Am aflat de la profesorul Andriescu ce i se pregătește lui Luca Pițu: profesorul Andriescu a avut o comportare extrem de corectă, țin să-i mulțumesc și cu această ocazie.

Imediat ce am aflat m-am dus la Luca şi l-am anunţat ; i-am spus : Luca, uite ce se va întîmpla cu tine, profesorul Andriescu n-are cum interveni, înţelege-l, eu probabil că voi fi îndepărtat într-un fel sau altul de la şedinţă, mi-am imaginat care va fi regia, şi Luca m-a ascultat.

— Nonşalant...

— Foarte calm, într-adevăr. Mi-a spus că nu se va duce la şedinţa programată. Luca, am zis, faci cum vrei, iei decizia pe care o consideri oportună, te rog însă să mă înţelegi, sînt în situaţia pe care o ştii, noi oricum rămînem solidari, încercăm să ne ajutăm, încercăm să facem ceva, dar în momentul de faţă eu pentru tine nu pot să fac nimic, sînt cu mîinile legate. Ei bine, şedinţa a avut loc şi Luca a fost exclus. S-a terminat anul universitar, era vară, vroiam şi eu şi familia să ne ducem undeva să ne odihnim, dar în loc de asta, a început o mică acţiune de tocare a nervilor...

— ...de neodihnă...

— ...de neodihnă ; m-am trezit că nu pot să mă duc nicăieri, nici eu nici familia lui Pleşu (Pleşu era la Tescani), nu mai spun de familia lui Mircea.

— prin iulie...

— da, mai precis în august, cînd aveam eu concediu. De cîţiva ani mergeam, pentru două săptămîni, la Valea Vinului, lîngă Rodna. Ei, dintr-o dată, gata, pentru Călinescu şi pentru Pleşu, pentru familiile lor, nu mai era nici o cameră liberă, nimic. Şi-atunci — eram şi eu foarte obosit, dar în primul rînd încercam pe cît se poate să-mi protejez familia, soţia, copiii, care sînt studenţi

„Ca scriitor, ca membru al Uniunii Scriitorilor, luasem o anumită poziţie în cazul unui coleg de-al meu, al unui poet pe care-l preţuiesc".

— ...erau implicaţi...

— ...care erau implicaţi, care au trăit toate lucrurile astea alături de mine şi care aveau nevoie de un mic „respiro". Atunci, în disperare de cauză, i-am telefonat lui Doinaş. Cel care m-a ajutat aici a fost Doinaş ; dacă am reuşit să mă odihnesc, să-mi revin puţin, a fost datorită lui Doinaş care a intervenit personal şi, mă rog, am stat la Valea Vinului într-o cameră cu pereţii mucegăiţi, dar nu asta a fost important, am reuşit totuşi să ne odihnim şi am ajuns chiar şi la mare. la 1 septembrie, unde a venit şi soţia lui Pleşu cu copiii, s-a rezolvat şi cu Pleşu, în aceeaşi formulă, datorită lui Ştefan Aug. Doinaş.

probabil că eram mai naiv ca alţii

— Pleşu fiind tot la Bacău.

— Da. Între timp, l-am mai văzut pe Pleşu, vara, aşa cum spuneam mai înainte ; nici el nu mai ştia mare lucru de Mircea, ştiam doar atîta, că lui Mircea îi este dor cumplit de el, de noi, de prieteni. Am petrecut o zi acolo, la Tescani, am stat de vorbă în parc sfătuindu-ne ce am mai putea face şi constatînd cu mîhnire că posibilităţile noastre de acţiune se limitaseră considerabil. De fapt... îţi mărturisesc foarte sincer şi să nu se supere nimeni, eu am sperat că această scrisoare a celor şapte, precum şi faptul că am venit imediat şi am aderat la ea, va declanşa o reacţie în lanţ. Or, spre surprinderea mea (probabil că eram mai naiv ca alţii), această reacţie în lanţ nu s-a produs atunci. Am avut şi o discuţie cu cineva, la telefon, cu un scriitor important din Bucureşti, care mi-a dat o explicaţie destul de ciudată, a zis : de ce ai făcut aşa, de ce trebuia în scris, nu ştii că „scripta manent", trebuia oral ; i-am răspuns : cum adică „oral", cum pot eu de aici din Iaşi, să mă adresez „oral" lui D. R. Popescu, eu am făcut o întîmpinare în scris, am făcut ceva legal. Nu, a zis el, noi aici încercăm „oral". Bine, domnule, voi faceţi ce puteţi acolo, eu îmi asum răspunderea gestului meu. În orice caz, nu s-a produs practic mai nimic, nu mai ştiam nici de Radu Enescu nimic... Vreau să adaug că de la 1 aprilie eu n-am mai ieşit din Iaşi spre Bucureşti. Am fost la Bucureşti după această lungă întrerupere, doar acum, pe 14 ianuarie. N-am mai mers, pentru că am considerat că n-am ce căuta acolo ; la Mircea nu se putea ajunge. Andrei era la Tescani, n-aveam ce face, ce avusesem de spus spusesem. Şi a început anul universitar. Atunci, toată energia intelectuală care-mi rămăsese, mi-am concentrat-o în activitatea de la catedră. Am avut o normă foarte bună, am putut lucra cu singurul an care mai este actualmente la noi la secţia de franceză, anul patru ; am început să lucrez „în draci", ca să spun mai pe româneşte, cu ei. Un an bun, cu care, cred, m-am împăcat bine. Am făcut, printre altele, un curs special Proust, am început să citim împreună, să lucrăm pe text. În rest, pierdusem total contactul cu lumea literară ieşeană, mai nimeni nu venea să mă vadă. Bineînţeles, să nu exagerăm, au fost mulţi prieteni care m-au ajutat, dar precizez : nu fac aici liste de nume, povestesc exact ce s-a întîmplat ; am avut, spre exemplu, contacte cu revista **Convorbiri literare**, cu Horia Zilieru, care a fost foarte cald în ceea ce mă priveşte, deşi era foarte speriat, dar a fost alături de mine. Şi Dobrescu, şi Pricop. Pricop, cu care nu mai vorbisem de ani de zile, mi-a transmis strîngerea lui de mînă, eu i-am transmis la fel, mă rog, aşa s-a întîmplat. În toamnă lucrurile au început să se precipite, şi s-au precipitat într-un mod care pentru mine devenea tot mai simptomatic ; să spun lucrurilor pe nume : eu am fost convins că regimul ceauşist va cădea. Am avut această convingere şi le spuneam mereu prietenilor că zilele lui ceauşescu sînt numărate...

— Te întrerup puţin ; ai avut sentimentul fricii, şi cum l-ai trăit ? Bănuiesc că a existat, nu se poate...

— Bineînţeles că a existat...

— Ce forme a luat ?

— N-a luat nici o formă, ca să zic aşa, psihotică. Mă temeam pentru familie în primul rînd, mai ales că circulau tot felul de zvonuri privind posibile represalii. Eu n-am crezut în aşa ceva, în ciuda unor semne îngrijorătoare în legătură cu fiul meu ; ştiam, apoi, că sînt supravegheat în permanenţă, la fel conversaţiile telefonice, nu era nici o problemă asta, totul era pentru mine clar. Mai neplăcut a fost atunci cînd telefonul mamei mele a fost tăiat complet ; nu numai supravegheat, ci tăiat. Ca să vorbesc cu mama mea trebuia să mă duc pînă la ea acasă, nu mai puteam vorbi la telefon. Al meu funcţiona „selectiv", cu întreruperi. Ei, pe urmă, lucrurile s-au complicat după ce Dan Petrescu şi Luca Piţu au acordat faimoasele interviuri în direct Europei libere şi Vocii Americii.

un subiect la alegere

— Este o uimire a mea : cum de au reuşit ?

— Uite că s-a reuşit. Nu s-a vorbit de la Dan Petrescu, evident, îţi dai seama că nu s-a vorbit de la el. S-a vorbit noaptea, de la altcineva. În urma acestor interviuri care au avut un ecou, din cîte mi-am dat seama, extraordinar, în ţară, la Bucureşti, nu mai spun în Iaşi, ei au fost arestaţi la domiciliu. Am continuat să mă văd doar cu Liviu Antonesei. Liviu era cosemnatar al apelului la „nealegerea" lui ceauşescu. Ne-am văzut aproape zilnic. Nu ştiu ce crede el astăzi despre acea perioadă ; în ce mă priveşte, am încercat să-i fiu un sprijin moral. Apoi evenimentele s-au succedat într-un ritm tot mai accelerat ; s-au transmis la Europa liberă scrisoarea lui Radu Enescu, noile scrisori ale lui Paleologu şi Şora, scrisoarea celor 18. Aici vreau să fac o precizare. Eu ştiam de scrisoarea celor 18. Ştiam de la Liviu Antonesei care mi-a povestit că Buduca, la Bucureşti, plănuia o scrisoare prin care un grup de tineri scriitori urmau să se solidarizeze cu noi, cei interzişi. Aş vrea să deschid o paranteză şi să narez un episod care m-a frapat. M-am întîlnit atunci cu un poet, care nu mai e chiar aşa de tînăr, şi care mi-a spus următorul lucru : domnule, ştiu, există o scrisoare, dar noi, cei tineri, care n-avem încă o operă, noi mai aşteptăm. Aşteptăm trei-patru ani, şi pe urmă ieşim la lumină, ieşim tare... Te las pe tine să apreciezi această atitudine, formulată la cîteva zile înainte de căderea lui ceauşescu. Şi mai vreau să restabilesc o chestiune de adevăr, hai să-i spunem istoric, deşi cuvîntul e cam pretenţios ; cel care a aderat la această scrisoare a celor 18 şi a declarat totodată greva scrisului, urmînd îndemnul lui Mircea Dinescu din articolul „Mamutul şi literatura", a fost Nichita Danilov. El mi-a transmis acest lucru prin Liviu Antonesei, a spus că aderă la cei 18, eu am încercat să transmit la Paris lui Mihai Dinu Gheorghiu această semnătură, această adeziune a lui Danilov. Tot Liviu m-a înştiinţat că Dorin Spineanu luase o hotărîre similară. Deschid o paranteză, poate nu lipsită de interes. Aceste adeziuni urmau să fie transmise lui Mihai Dinu Gheorghiu de un prieten comun, un fizician care lucrează la Centrul de fizică tehnică. De la Paris, Mihai mai suna, din cînd în cînd, la el, încercam şi noi să înşelăm vigilenţa securităţii. Or prietenul nostru, fizicianul, n-a apucat să spună decît o frază şi convorbirea a fost întreruptă. Vineri dimineaţa, vineri, 22 decembrie la orele 9, la Centrul de fizică tehnică au venit doi securişti şi, în prezenţa directorului, i-au spus prietenului meu că va fi împuşcat pentru trădare. Dar să revin. Între timp începuse şi sesiunea de examene, am dat la anul IV, ca subiect la alegere, să comenteze o frază a lui Camus, „je me révolte, donc nous sommes" ; era, de fapt, un fel de test... Iar în preziua căderii lui ceauşescu am vrut să merg la Liviu Antonesei, să văd ce e cu el, fiindcă telefonul lui nu mai funcţiona. A venit o prietenă cu maşina şi ne-a dus, pe mine şi pe soţia mea, în Păcurari. Acolo mi s-a părut ceva ciudat, o maşină albastră, prin spatele blocului ; cînd am ajuns erau trei „băieţi" la blocul vecin ; avînd oarecare experienţă în materie, mi-am dat seama despre ce-i vorba, au mai apărut încă trei-patru, şi — erau cu walkie-talkie — am auzit : „arestaţi-i". Am plecat imediat, răspunderea era mare, eram cu soţia şi cu prietena care nu avea nici un amestec, dar am trecut, în drum spre casă, pe la profesorul Andriescu, şi i-am povestit ce se întîmpla.

— Adică te gîndeai în momentul acela că s-ar putea să dispari şi să ştie un om...

— Da. A doua zi dimineaţă, pe 22, scenariul a continuat : am fost chemat la rector, la fostul rector, unde era o doamnă ministru adjunct, cu care am avut o discuţie. O discuţie foarte ciudată. Luasem hotărîrea să nu răspund, să nu spun nimic, fiindcă n-aveam ce discuta, la un moment dat a venit vorba de Dan Petrescu, n-am dat nici o replică, şi discuţia s-a terminat.

— La modul amabil adică...

— La modul amabil. Ei urmau un scenariu. Însă ceea ce îmi devine acum evident, retrospectiv judecînd lucrurile, e că ei ştiau că soarta lui ceauşescu era pecetluită.

— Oarecum vroiau să...

— Poate, nu ştiu.

— O presupunere...

— Şi cu asta am ajuns la momentul cînd l-am văzut pe Mircea Dinescu la televizor.

noi trebuie să ieşim în lume

— Hai să-ţi pun o întrebare abruptă. Ce crezi despre scriitorii din exil ?

— Fii mai precis, te rog.

— Cum ai reacţionat cînd ai aflat de plecarea lui Mircea Iorgulescu ?

— Iorgulescu... Plecarea lui Iorgulescu mi-a produs o surpriză — firească — dar şi un mic şoc. Am interpretat-o, totodată, drept un simptom. Să mă explic. Iorgulescu deţinea o poziţie cheie în cîmpul vieţii literare româneşti, or plecarea lui a avut, cred, un rol decisiv în destabilizarea ireversibilă a poziţiei lui D. R. Popescu, arătînd în acelaşi timp foarte limpede, o dată în plus, că acel Consiliu al Uniunii scriitorilor nu mai era nici măcar o formă, darmite o formă fără fond. Mai mult : dacă pînă şi Iorgulescu, care era cronicar literar de mare audienţă şi, totodată, profund implicat în viaţa literară, sub toate aspectele ei, pleacă, era clar că situaţia, pentru un scriitor, pentru **o r i c e** scriitor român, devenise intolerabilă. Să revin la întrebarea ta iniţială. Cred că scriitorii din exil au avut şi au un rol extrem de important. În primul rînd unii dintre ei, şi nu mă refer doar la un Cioran sau la un Ionescu, sînt nume cu o anume audienţă în Europa sau în Statele Unite ; dau exemplul Ioanei Orlea, care a publicat acum cîţiva ani un roman de ecou în presa culturală franceză, a fost prezentă şi la Apostrophes, faimoasa emisiune a lui Pivot. Aceşti oameni au deci o anumită poziţie, ei sînt — totuşi — scriitori români care au deja un nume în culturile respective. În al doilea rînd : aceşti scriitori, admiţînd că vor rămîne acolo, vor putea colabora la revistele noastre, la editurile noastre, şi vor fi nişte punţi de legătură între noi şi lume. În al treilea rînd, ei vor putea da un ajutor fratern şi colegial scriitorilor români care vor merge acolo, fiindcă noi trebuie să ieşim în lume, nu se poate altfel, şi tu, şi alţii, noi toţi, trebuie să vedem Europa, lumea, e clar, lucrul e fără replică aici.

— Ce ai scris, la ce ai lucrat în aceste nouă luni ?

— N-am mai putut să scriu nimic. Ştiu că alţii au putut să scrie, eu n-am putut, am reuşit numai să citesc şi să lucrez cu studenţii. Îmi făceam doar nişte însemnări într-un carnet, pe care îl vezi aici, aşa, nişte notaţii. Uite, citez la întîmplare : auzisem de pildă într-o seară, la Europa liberă, că Belu Silber ar fi afirmat prin 1945 următoarele : „Socialismul în România va purta dubla pecete a lui Iosif Visarionovici Stalin şi a lui Ion Luca Caragiale". Frază absolut profetică. Să caut şi altceva... da : cînd se lansase operaţia **Villages roumains**, mă întrebam eu aici : nu cumva se va stinge precum odinioară în Franţa operaţia **Un bateau pour le Vietnam** ? Adică mie îmi era frică de faptul că această mişcare dizidentă care se născuse în România, şi care era consecinţa deteriorării, pînă la dezastru, a situa-

(continuare în pag. 10)

(urmare din pag. 9)

ției din țara noastră, să nu fie percepută în vest drept un accident istoric și să fie uitată, precum fuseseră uitate — sau păruseră a fi uitate — alte evenimente ale ultimilor 20—25 de ani, Primăvara de la Praga, Solidaritatea din 1980... Cam asta. Erau notații de genul acesta. Nu știu dacă prezintă interes să mai citez ceva. Ce vrei să mă mai întrebi ?

apele să devină mai curate

— Să revenim acum la prezent. La cultură, la valoare.

— Un prezent încă foarte tulbure.

— Mă rog, cum este el, trebuie limpezit.

— Am apucat să văd cîteva reviste, am fost și eu, ca toată lumea, victima acestei explozii informaționale...

— ...cozile enorme de la ziare...

— Nu, n-am stat la coadă...

— ...bine, ești un... privilegiat...

— ...nu, nu, dimpotrivă, am citit ce mi-a căzut în mînă, ce mi-au adus prietenii, ce-am văzut la București. Și-am putut constata un fapt extrem de simplu. În primul rînd că acolo unde era o structură viabilă, unde existau critici și scriitori de valoare, lucrurile, în ciuda unor convulsiuni firești, s-au așezat destul de repede în matca lor. Mă refer de pildă la **România literară**, la **Convorbiri literare**, la **Dialog**, dar în special la **Opinia studențească**, care s-au adaptat din mers...

— Cred că cea mai „pe fază" a fost **Opinia studențească**, care a intrat într-un ritm drăcesc.

— Fără îndoială. Și dacă-mi permiți o mărturisire, din primele zile am mizat pe ei, am luat imediat legătura cu Daniel Condurache, l-am rugat să încerce să facă ce pot...

— Da, au făcut.

— Ați venit și voi atunci, de la **Convorbiri**, și-ați văzut că lucrurile începeau să prindă contur. Dar acum să depășim cazurile locale și să încercăm a ne situa într-un plan mai larg. Mă întrebi de valoare. Problema valorii e o problemă care există de secole.

— Eu te întreb la modul acut.

— Ea se pune la modul acut, dar nu se pune de astăzi, de ieri, de alaltăieri.

— Dar eu o pun acuma.

— S-a pus dintotdeauna.

— Repet, o pun acuma.

— O pui acuma, da. În România anului 1989, n-o să mă contrazici, era o oarecare confuzie a valorilor...

— Bineînțeles. Era determinată și de interzicerea a foarte mulți scriitori. Și de frica a foarte mulți scriitori.

— Dar și de impactul pe care-l aveau asupra publicului larg scriitori de tipul Adrian Păunescu. Lucrurile sînt foarte complicate aici. Ce s-ar putea prevedea ? — pentru că nu putem da soluții de moment, ar fi o absurditate, ar fi o iluzie. Ce se poate omenește prevedea este o stabilizare progresivă a situației, și o curățire, o, așa cum spunea Pleșu într-un interviu la televiziune, retragere a noroaielor, încetișor, încetișor, încît apele să devină mai curate.

— Asta ar fi din punctul meu ideal.

— Dar noi vorbim numai la modul ideal.

— Ai impresia că ar putea să fie, așa, o repezire provizorie și o halcă definitivă ?

— Nu, o halcă definitivă nu va mai exista.

— Să dea Dumnezeu.

— E limpede că sînt mulți scriitori și oameni de cultură care sînt irecuperabili. Care sînt compromiși. Și mai cred că sînt printre ei unii care au bunul simț să-și dea seama de acest lucru. Mai este o altă categorie, de indeciși, care erau și înainte indeciși, sceptici... Printre ei mulți sînt competenți, foarte buni din punct de vedere profesional și ei vor...

— Timizii. Clubul timizilor. Știi, asta de la Livius Ciocârlie am auzit-o.

— Da, Ciocârlie părea — poate și era — un timid.

— Are în nr. 3 din **România literară** un articol foarte...

— Da, știu, am văzut. Și există o elită — fiindcă nu trebuie să ne mai temem de acest cuvînt care la un moment dat era condamnat violent de Mihai Ungheanu și de **Luceafărul** — există o elită (sau hai să-i spunem și altfel : o „avangardă") intelectuală care trebuie să găsească niște puncte comune și niște direcții comune de acțiune. Cred că le va găsi. În rest, o revistă rămîne o revistă, va avea cronică literară, recenzii, articole etc., dar cred că se va întîmpla altceva, revoluția care s-a produs a mai relevat un lucru, și anume că literatura nu poate fi doar literatură. Lucrul acesta în occident și în unele țări din est, în Polonia, în Ungaria, în Cehoslovacia, în U.R.S.S., fusese descoperit mai devreme. Literatura nu poate fi, astăzi, la noi, în momentul acesta, separată de politică. Uite, tu erai într-un fel un scriitor apolitic, erai un exclus politic, erai în afara sferei politicului. Acum ești într-o situație inedită, și discutăm de fapt și politică, nu putem discuta numai literatură.

— Consideram felul meu de a scrie poezie tot ca pe un act politic.

— Era un gen de refuz, era o încercare de a te sustrage. De fapt, cum spunea Eugen Ionescu cîndva, însuși gestul de a refuza politicul reprezintă, în fond, o atitudine politică. Erai și vizat ca atare, erai marginalizat. Astăzi toate revistele s-au politizat. S-au politizat în sensul bun al cuvîntului. Nu altceva cere și publicul. Bineînțeles că trebuie scrisă și o literatură „literatură"...

— Tocmai la asta mă gîndeam. La un moment dat publicul va fi intoxicat de informații, informații peste tot. Și va dori să stea liniștit, așa, în papuci și să citească poezie, să citească romane

— Să meargă la teatru.

— Uite la teatru, acum, nu se mai duce lumea, îmi spunea cineva, pentru că e concurența puternică a televiziunii. Lumea stă și se uită la televizor.

— Asta e situația, nu prea avem ce face. Acum nici eu nu m-aș duce la teatru. Însă lucrurile se vor normaliza, televiziunea însăși ar exploda dacă ar transmite 24 de ore din 24. Fiindcă ai adus vorba de teatru : noi am avut o școală de teatru extraordinară, care va trebui reconstituită. Și revistele se vor...

— Iartă-mă că te întrerup aici. Am impresia că e mult mai ușor de făcut o revistă nouă decît de restructurat una veche.

— Eu cred că e la fel de greu.

— Revistele noi trebuie să-și facă pe loc echipa, revistele vechi au fel de fel de probleme...

— Dar și voi v-ați organizat, și **România literară** s-a organizat...

— Da, dar e mai complicat. Asta e părerea mea.

— Mai complicat fiindcă noi eram închiși într-o lume literară, o lume care este un microunivers unde se ciocnesc pasiuni, interese, antipatii, simpatii.

— „Artiști-s artiști", adică individualități.

să mai privim și noi către Europa

— Ei bine, aceste individualități trebuie să se dispună, ca într-un cîmp magnetic, în jurul unor centre de interes, iar aceste centre de interes trebuie să coincidă cu centrele de interes ale publicului. Și în Europa, și în Statele Unite, unde sînt nu știu cîte canale de televiziune și televiziuni private, lumea continuă să meargă la teatru, la cinema, și continuă să citească cărți, așa încît să nu ne alarmăm, să fim calmi și lucizi. Un personaj al lui Caragiale spunea că Europa stă cu ochii ațintiți asupra noastră. Această frază a făcut să rîdă în hohote multe generații. Or, în decembrie 1989, fraza a devenit — miracol ! — realitate. Un miracol care s-a împlinit prin jertfă, sacrificiu, atrocități, sînge. Toate acestea nu le vom uita, firește, niciodată. Dar ar trebui să învățăm de aici încă ceva : să mai privim și noi către Europa. E foarte important. Dacă ne uităm numai unii în ochii altora, n-am făcut nimic.

— Da, reîncepem să ne suspectăm unii pe alții.

— Mă rog, sau ne uităm pur și simplu, ne privim, ne contemplăm.

— Aș vrea să atac puțin o altă chestiune. Mă gîndesc la critica literară. Mi se pare că o anumită critică literară va avea dificultăți ca să se redreseze în fața cititorilor, pentru că într-un timp au scris...

— Ei, nu-i chiar așa, sînt critici literari care n-au ce să-și reproșeze, sau n-au să-și reproșeze mare lucru. Care au atras atenția asupra cărților de valoare, au promovat pe tineri, nu e cazul să dau exemple.

— Nu, nu, mă gîndeam că e mai greu...

— E greu, dar noi am avut critici buni, important ar fi ca acești critici să se adapteze la o presă modernă, cred că asta e adevărata problemă. Presa aceasta va fi altceva ; se instalase la noi un anume ritm lent, o revistă, chiar, săptămînală, avea în ea o lentoare, o torpoare, apărea așa, în virtutea inerției. Or, o revistă are un anumit public pe care îl vizează și care o așteaptă într-o anumită zi a săptămînii. Totul trebuie regîndit, la parametrii în care se face o revistă cu adevărat modernă, o revistă a anului 1990.

— Cum vezi reorganizarea Asociației scriitorilor din Iași ? Ești, am văzut, într-un comitet provizoriu de conducere a acesteia.

— Da, am aflat, însă am fost ales acolo în lipsă. Nu eram prezent, s-a constituit, pare-se, un comitet provizoriu. Eu am acceptat să fiu doar în comitetul provizoriu al **Convorbirilor literare**, atunci cînd voi ați venit și am discutat împreună acel prim număr de după...

— Primul număr care trebuia să aibă caseta...

— Da, acela, și atunci am spus că accept. La Asociația scriitorilor n-am fost prezent, nu știu ce s-a petrecut acolo. Ce se va întîmpla mai departe ? În primul rînd se va reorganiza Uniunea scriitorilor, iar Asociația scriitorilor din Iași, e clar, va rămîne în cadrul structurii Uniunii scriitorilor. Deci va trebui pur și simplu mers pe calea democratică a convocării unei ședințe în care se va alege un comitet de conducere. Trebuie rezolvată între timp problema primirilor de noi membri.

— S-a rezolvat parțial.

— Parțial, pentru că eu știu, făcînd parte din vechiul comitet, de dosare care erau deja depuse iar unele nume n-au apărut încă în **România literară**. N-am văzut de exemplu numele lui Mihai Dinu Gheorghiu. Trebuie stabilit un criteriu de primire și trebuie examinate dosarele care au zăcut ani de zile în sertarele biroului de la asociație. După ce se vor rezolva aceste chestiuni, trebuie convocată o adunare generală a asociației, care prin vot secret va alege un comitet și un secretar. Independența Asociației scriitorilor din Iași trebuie să fie o independență lucidă și rezonabilă ; ar fi bine ca Asociația să poată administra mai îndeaproape apariția revistei, să aibă un control mai exact — și o coordonare mai bună cu Bucureștiul — în ceea ce privește apariția **Convorbirilor** în primul rînd. Și, știu eu, alte chestiuni legate de sediu...

— Sediul există.

— Sediul există, da, sediul este „realizarea" vechiului regim, să nu uităm.

— Acum să nu-l dărîmăm.

— Nu, dimpotrivă, să-l menținem. Sînt scriitori buni printre cei tineri și care vor intra în uniune. Încît aici se va urma, sînt sigur, o cale normală.

vom găsi și cuvintele care ne lipsesc acum

— Bine, să privim atunci spre Europa. Ce întrevezi pentru viitorul apropiat ? Și ce-ai vrea să faci în direcția aceasta ?

— În primul rînd, din cîte mi-am dat seama, s-au restabilit — ori sînt pe cale să se restabilească — relații culturale normale între România și Franța. E un semn extrem de bun, un semn care confirmă că lucrurile intră treptat în făgașul lor firesc. Nu e nevoie să dau explicații, să fac justificări, argumentări de ordin istoric. Ceea ce este extrem de îmbucurător e că Franța pare dispusă, pare interesată să restabilească o relație de acest tip cu România. Mă întrebi ce-aș face eu. Noi am vorbit despre fel de fel de lucruri, dar eu, știi, sînt profesor. Sînt profesor de literatură franceză.

— Da, îmi amintesc, Domnule profesor.

— Ei bine, astăzi am avut o întîlnire cu studenții mei.

— Perfect. La ce oră, Domnule profesor ?

— La orele 11. Și ei mi-au comunicat niște dorințe. Mi-au spus de exemplu că ar vrea ca la Iași să se înființeze, să se reînființeze, o bibliotecă franceză. Ea exista, între cele două războaie. Să fie circulație liberă de carte, de reviste. Trebuie să-ți mărturisesc că erau lucruri la care mă gîndisem și eu, dar e reconfortant să vezi că aceste propuneri vin din partea lor ; s-a alcătuit și o delegație, pleacă șapte studenți la Ambasada franceză, se duc la serviciile culturale să exprime aceste doleanțe. Deci ce-ar trebui făcut, urgent, în planul strict al relațiilor culturale ? Mai întîi : restabilirea funcționării normale a lectoratelor ; lectoratele erau o problemă spinoasă, erau un spin pe care vechiul regim încerca să-l înlăture, se tindea spre desființarea lor. Apoi : burse, schimburi culturale, schimburi de carte, trimiteri masive de carte străină aici, la noi, unde este o cerere, o nevoie extraordinară. Vreau să-ți mai reamintesc un lucru, nu știu dacă-l cunoști : exista, tot înainte de al doilea război, o Academie română, la Fontenay-aux-Roses. Era echivalentul Academiei Române de la Roma. Academia de la Roma a fost recuperată de vechiul regim, fără prea mari foloase, dar cea de la Paris s-a pierdut. Nouă ne trebuie un institut acolo, un institut românesc. Nu știu în ce măsură clădirea respectivă ar putea fi recuperată ; Fontenay-aux-Roses, cu rețeaua de metrou expres, e, mi s-a spus, la zece minute de centrul Parisului. Deci n-ar fi o problemă. Dacă nu clădirea respectivă, să se găsească o alta, dar trebuie implantat un institut cultural românesc la Paris. Îți mai dezvălui ceva care ar putea fi numit un secret, deși nu este, și oricum nu va mai fi un secret atunci cînd aceste rînduri vor apărea, dacă vor apărea, și anume faptul că, pe 31 ianuarie sau pe 1 februarie, va avea loc la Paris o întîlnire a unui număr de intelectuali români, scriitori, artiști, cu publicul francez. Această întîlnire are o valoare simbolică, fără îndoială, dar ea mi se pare a fi totodată un semnal, mai precis : s e m n u l că, în sfîrșit, relațiile culturale între Franța și România se normalizează și, mai mult, intră în atenția specială a guvernelor celor două țări.

— Mă rog, ești profesor, văd că ții cu tărie să se știe treaba asta, dar ești totuși scriitorul Al. Călinescu și ar trebui să divulgi, nemaiexistînd astăzi aproape nici un fel de secrete, ce proiecte literare ai.

— Acum, cînd ți-am spus că de nouă luni n-am scris nimic...

— Tocmai, am rămas cam „cocoșat"...

— ...atunci e limpede : acum n-am proiecte, oricum n-am nimic de publicat.

— Poate te-ai gîndit, la ceva, poate la un roman...

— Pentru moment, date fiind și condițiile în care am trăit în ultimul an și pe care le-am explicat în cursul conversației noastre, pentru moment recunosc că nu am nici un fel de impuls interior de a relua activitatea de critic literar. Acum, așa cum îți spuneam mai înainte, mi-am reluat activitatea de profesor. Și încerc, recunosc, sentimentul, dorința dacă vrei, de a fi util. Dar nu uita, dragă Emil, cum a început discuția noastră. Nu uita că sînt cam obosit. Așteaptă puțin, să mă mai limpezesc și eu. După aceea, ne vom afla fiecare rostul și vom găsi formele de colaborare între noi. Vom găsi și cuvintele care ne lipsesc acum.

— Și cuviințele...

— Și cuviințele ; și eu sper că o să fie bine.

— Rămîne să sperăm.

Interviu înregistrat pe bandă luni, 22 ianuarie 1990

Emil BRUMARU

Tabuuri desuete

În efortul său de a se legitima, regimul dinaintea trecutului solstițiu a pus nu o dată la lucru o strategie diversionistă, aceea a pericolului extern, în raport cu care el devenea un factor de putere indispensabil, sau măcar a invocat, tacit, presiunile diplomatice pentru a impune măsuri preventive pe tărîm intern. Cultura, ca și întreaga noastră viața socială, s-a resimțit de pe urma acelor măsuri, care au însemnat un sistem complex și draconic de restricții, prezente în orice registru al culturii, la orice nivel, de la manualele de școală, drastic schematizate, pînă la produsele cele mai sofisticate ale cercetării, de la carnavalescul, epuizantul festival *Cîntarea României* la creația artistică cea mai înaltă. S-au interzis teme, s-au excomunicat cuvinte, s-au redus la minimum canalele pe care puteau intra în societatea noastră, cea atît de bine vegheată, idei străine de utopia totalitară pusă la lucru pe seama ideologiei comuniste. Paradoxal e că în timp ce regimul stimula un anume naționalism, susceptibil a sprijini discursul puterii, el bloca orice șansă de dialog real și orice posibilitate de a întemeia alt discurs Un fals concept al armoniei sociale, invocat doar în culise, trebuia să ofere, la nevoie, o explicație. Nu era deci cazul să se mai vorbească despre granițe (ele fuseseră trasate pentru totdeauna, ca și drepturile puterii), nici despre adevăratele probleme ale minorităților (acestea au fost rezolvate, într-o clipă, constituțional), nici despre cele privitoare la confesiuni (și acolo se instalase definitiv noua ordine), nici despre cărțile unde asemenea chestiuni s-au reflectat într-un moment sau altul „Puritatea" discursului puterii a impus, sub regimul „democrației populare" și în „epoca de aur", o drastică selecție a valorilor, ceea ce a însemnat, între altele, scoaterea din circuitul public a scrierilor ce mai puteau aminti de marile noastre valori, acelea pe care s-ar fi putut sprijini un orizont al speranței. E destul să foiletăm *Publicațiile interzise pînă la 1 mai 1948* (București, 1948, 522 p.) și suplimentele ce i-au urmat pentru a înțelege anvergura procesului reducționist la care a fost supusă cultura română Nimic nu mai trebuia să amintească de un anumit trecut și de anumite valori, de acelea anume care ne defineau identitatea națională și spirituala. Se înțelege că nici Eminescu, spiritul nostru tutelar, n-a scăpat de această operație amputantă. Am numărat, în masivul corpus de interdicții și în primul supliment ce ne-a căzut sub ochi, nu mai puțin de cincisprezece titluri din bibliografia eminesciană. Nu era vorba, cum s-ar bănui, numai de articole politice, de chestiunea Bucovinei și Basarabiei, de panslavism sau de alte probleme jenante pentru noul regim, ci de mai toată opera. Volumul *Povestind copiilor* (1928), cel cuprinzînd *Poeme populare*, ca și ediția *Literatura populară* (1942) erau de asemenea interzise. Se putea închipui totuși cultura română fără Eminescu ? Desigur că nu, iar acest lucru l-au înțeles și culturnicii staliniști, de vreme ce au hotărît „recuperarea" lui Eminescu, fie și drastic purgat, prin manuale și ediții menite să pună în lumină revolta, critica socială, inadecvația scriitorului în raport cu vechiul regim Altfel spus, Eminescu a fost recuperat progresiv, pe măsură ce strategii revoluției culturale au socotit util să-l integreze în noua ordine. Abia cu ediția Perpessicius, a cărei odisee dramatică a evocat-o deja Petre Creția, unul dintre cei care au dus-o finalmente la împlinire, se poate spune că opera respectivă s-a închegat convenabil, așa că la centenarul morții am putut-o avea, întreagă, deși nu toată, sub ochi. Nu toată, fiindcă un volum, al X-lea (scos anume la urmă), n-a fost lăsat să intre în circulație din aceleași motive care au alimentat lunga istorie a ediției. A trebuit să se prăbușească dictatura pentru ca acest volum de publicistică, cel mai „fierbinte" prin chestiunile atacate (anii războiului de independență !) să poată intra în biblioteci și în posesia celor interesați. Faptul coincide cu eliminarea atîtor tabuuri din viața noastră culturală. Să ne bucurăm de limpezirea cerului culturii și să căutăm a-l păstra cît mai pur !

25. I. 1990.

Al. ZUB

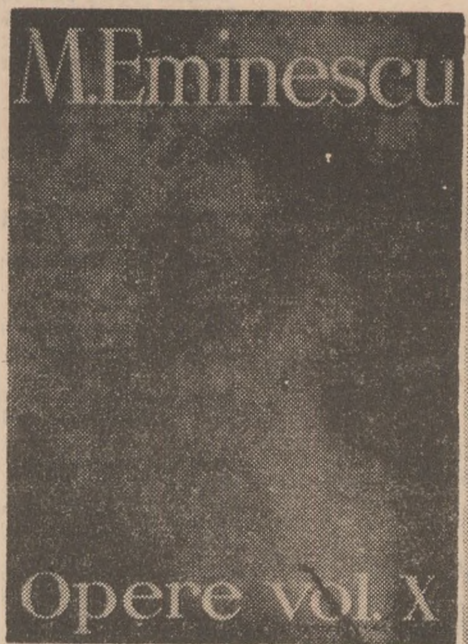
M. EMINESCU – OPERE, vol. X

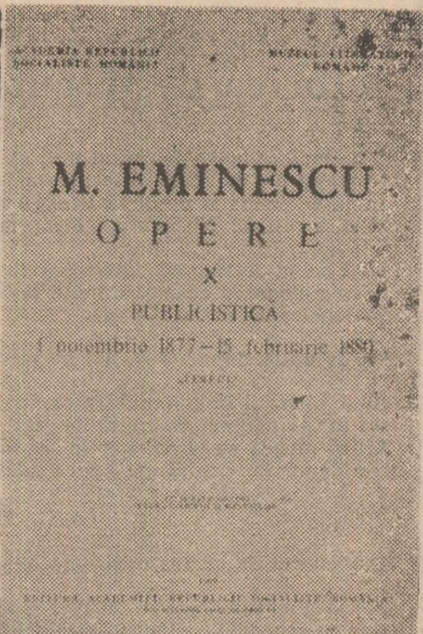
• Marele eveniment cultural al Revoluției •

„Nu cu fraze și măguliri (...) se iubește și se crește nația adevărată.

Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare pînă în zilele noastre. O iubim **sans phrases** (...) o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atît de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine și la oameni străini. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului"

27 mai 1879

Nae Ionescu

Între filozofie și ziaristică

Există un domeniu al vieții noastre spirituale în care Eminescu este cu osebire viu și actual : ziaristica În așa măsură, încît aproape toată generația tinerilor gazetari români stă sub egida lui.

Dar dacă trăiesc din moștenirea lui spirituală, gazetarii aceștia au și un merit : au descoperit, în parte cel puțin și în orice caz au popularizat, pe cugetătorul Eminescu. Și asta nu e puțin.

Nu e puțin, pentru că prin contribuția gazetarilor cultura românească a fost crutată de eroare ; și anume de eroarea de a căuta valoarea de gînditor a poetului în versurile sale și în încercările sale de filozofie sistematică. Adică tocmai acolo unde nu se poate găsi nimic.

Este o trăsătură proprie inculturii, de a se speria admirativ de filozofia de școală și de „jargonul" filozofic. Așa ne-am speriat și noi — generația dinaintea noastră — de faptul că Eminescu a studiat filozofia, și că a scris „o nuvelă filozofică" — *Sărmanul Dionis* — o satiră filozofică — *Scrisoarea I* — și că a încercat să traducă *Critica Rațiunii Pure*. De fapt, însă, stadiul evoluției lui spirituale nu se angrenează convenabil în lumea abstracției pure și sistematice. De aceea încercările lui filozofice amintite mai sus sunt lipsite și de consistență și nu au nici un fel de contact cu românismul. Totul are la el, în această privință, un iz de școală și încă de școală nedisciplinată și prost făcută.

Sărmanul Dionis și *Scrisoarea I* sunt — pentru un analist mai pătrunzător — o jalnică adunare neconsolată și neorganizată de reminiscențe criticiste, hegeliene și... budiste ; în care se pun cap la cap fără a se suda (aș vrea de altfel să văd cum ?) — tot felul de principii disparate.

Faptul că o structură spirituală așa de profund românească cum a fost aceea a lui Eminescu, s-a putut lăsa furată pe drumuri așa de străine esenței noastre, ca cele amintite mai sus, e pentru mine o dovadă că cu această activitate, a filosofiei sistematice, poetul nostru nu a avut decît foarte slabe afinități elective și un contact numai periferic.

Unde însă gîndirea lui apare întreagă, vie, plină de sevă, e în gazetărie. Acolo totul se încheagă într-un tot organic și specific românesc. Nu mai avem de-a face cu concepte și cu abstracțiuni livrești, cu reminiscențe de prin caiete de cursuri rău controlate ; ci cu realități puternic simțite și gîndite unitar. Nici o legătură, de nici un fel, între minunatele lui articole de gazetă, pulsînd de gîndire vie, originală, crescînd din realitatea sufletească a rasei noastre, și searbăda însăilare în jargon a lucrărilor lui „filozofice".

O să vă întrebați ce filozofie se poate face într-un articol de gazetă ? Multă. Eminescu a făcut în orice caz mai multă decît toți profesorii noștri de filozofie de pe vremea lui. Ciudat este doar faptul că între atîtea instituții sociologice de la noi, nu s-a găsit niciuna care să provoace un studiu sintetic al acestei opere. Mă întreb însă cînd a avut universitatea noastră contact cu viața reală, pentru ca să se gîndească și la această problemă.

(„Cuvîntul", 19 iunie 1929)

„În epoce eroice, cînd lupta pentru existență e grea, curajul, puterea de sacrificiu, caracterul nestrămutat care nu cunoaște frica de moarte ajung la cîrmă și mănțin cu tărie existența statului".

„Nimic nou sub soare !

Ce se petrece astăzi s-a petrecut sub forme deosebite mereu în timp de mai multe sute de ani. Cînd elementele sănătoase au avut destulă energie, cînd ele s-au arătat hotărîte, exploatatorii de meserie *„s-au făcut de frică și de rușine"*, iară cei amăgiți s-au pocăit și s-au întors pe căile bune".

„Materia vieții de stat e munca, scopul muncii bunul trai, averea, deci acestea sînt esențiale. De aceea se și vede care e răul cel mai mare : sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume ; boala, darul beției, furtișagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credința, răutatea, aproape toate sînt cîștigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoșilor.

Sărăcia trebuie luată în înțelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decît are. (...).

Calitățile morale ale unui popor atîrnă — abstrăgînd de climă și de rasă — de la starea sa economică. Blîndețea caracteristică a poporului românesc dovedește că în trecut el a trăit economicește mulțamit, c-au avut ce-i trebuia

Deci condiția civilizației statului este civilizația economică."

Mihai URSACHI

Triptic Pascal

I

...și pre Iisus blândul l'a dat să se răstignească
(Marcu, XV, 15)

„Netulburare de veci în țăriile Tale...

În sinea-Mi adâncă tronez întru Tine,
căutându-Mă însu-Mi cunosc chipul Tău
pe tronul iubirii
Și'n fiece clipă ființa-Mi în Tine se varsă,
și pururea plin sunt de Tine întocmai cum locul
e plin totdeauna cu loc.

Iar ochiul Tău arde în sufletul Meu.

...Părinte, primește și astăzi cântări și ofrandă
și cupa aceasta din partc-Mi...

Netulburare de veci în țăriile Tale".

II

Eli, Eli, lamma sabactani ?
(Marcu, XV, 34)

Noapte de veci pentru cel răstignit în el însuși...
Căci la picioarele sale nu au să plângă
aducătoare de mir,
și nici un apostol nu-i va vesti mântuirea...
În pânză eternă pre dânsul nu-l înfășoară
și oameni n'au ars pentru el mirodenii
și smirnă.
Părintele său își întoarce privirea în nouri
când el, dându-și sufletul, roagă iertare...
O, sângele său picurând în țărâna fierbinte
nu naște altare de purpură și nu se preface'n
orgii de garoafe aprinse... Iar cele trei lacrimi
nu s'au făcut mărgărint.

Noapte de veci pentru cel răstignit în el însuși.

III

Et sepultus resurrexit ; certum est, quia
impossibile est
(Tertuliamus, De Carne Christi, 5)

Și celor din morminturi viează dăruindu-le...

Deasupra mormântului vișinul crengile dalbe își
ninge,
albinele roiuri-puzderii au îmbulzit primăvara,
veniți miriade, acesta e trupul cel veșnic și
dulcele sânge,
osana, osana în glorie, Maica-Fecioara !

Dezleagă cătușele morții, rușinea, mânia,
blestemul becisnic și teama, de gândul cel rău
ne sloboade,
milostivește poporul Român, mântuiește Rusia

în numele Fiului Tău, care de-a dreapta Îți șade.

O, duh al luminii, pogoară viează
asupra acelui ce's mort subt becisnice sorți...

Flori dalbe de vișin, o Doamne, e primăvara, e
dimineață.
Christos a înviat din morți.

Și celor din mormânturi viață dăruindu-le.

Mariana MARIN

Fabrica de trecut

Dar dacă în această dimineață
trezindu-mă eu /flori proaspete-n jur, mîzgă/
în chiar prima zi de după facerea lumii ;
și el, aruncînd din nou peste cap la început
pieptenele,
apoi aripa de furnică, iarba-fiarelor,
m-ar alunga cu aceeași mînă a mea
în fabrica de trecut ?

Acolo unde clopotele îți bat pe sub piele viața
în cuie,
unde chiar și în genunchi, Doamne,
tot mi s-ar pune ștreangul de gît ;
tot ar mușca vesel pe spatele gol biciușca
din ușurință numită mult prea adesea vinovăție.

Vinovăție ?

Dar eu am de partea mea îngerul și craniul
mătăsos,
cizma glorioasă ce atît am urît și albina ;
dar eu scormonesc lucrul cu Sinele tăvălit,
cel care în ghinda despicată își întinde șira spinării
lăsîndu-se adorat, terfelit, de-a psalmurilor lire
îndesit.

Am învățat, Doamne, să-mi înnegresc ochiul
sub acest cer pentru care și eu am visat gavota
și ceaiul,
amurgul posac, pricoliciul, călătoria pe mare,
veninul,
piticul și lătrătura,
arsura,
apoi din nou dansul.

Și cu toate acestea
dacă trezindu-mă /flori proaspete, mîzgă/
în chiar prima zi de după facerea lumii,
el, vis al meu pe-a morții boltă,
m-ar alunga din nou
în fabrica de trecut

iconostas

O caldă înțelegere umană

Totul este atît de departe,
încît sentimentele și-ar declara singure
legea marțială.
Aici nimeni nu te poate salva.

Dimineața stau de vorbă cu bătrînul Kolea,
— basarabeanul de o sută de ani din inima cîmpiei.
Prin fumul gros lăsat de pipele noastre
cuvintele au mai toate cîte o amintire
înfiptă în coapsa vocabularului.

Vorbim despre mugurii calzi și grădinărit ;
despre exilul morții de la un anotimp la altul ;
despre războiul care amușină în jurul castelului
de apă,
despre sensibilitatea ultragiată și despre limba
română.
Bătrînul Kolea nu mai are nimic de pierdut.
Eu pierd zilnic totul.

Poate de aceea ne înțelegem atît de bine
cînd acceleratul de 8 este inundat de o caldă
înțelegere umană
și trece el sfios, acceleratul,
prin carnea de o sută de ani,

prin stupii harnici care pot șterge la cer
urmele oricărei crime,
prin hohotul care de-abia mă mai rabdă.
— Sigur că vine o vreme

cînd trebuie să-ți recapeți demnitatea,
— murmură pedagogic bătrînul Kolea,
basarabeanul.
A devenit vinovată trecerea sub tăcere
a numărului de morți de la Dachau și Auschwitz ?

A deveniiit...
Să fremătăm atunci de bucurie
tu, spirit,
și tu, hoit !

Poate se va vorbi într-o zi
și despre adevărul acesta
aidoma unei condicuțe ieșită noaptea
să ațîțe gunoiul cît muntele de mare,
cît neputința și bestialitatea ei.

Poemul provocat

Erau zile și poeme
în arta contemplării
din sita ei mică de-argint
prin care își strecura toate băuturile.

Era tehnica refuzului
pe care de-acum o ascundea cu grijă
printre cutele vesele din obraji.

Era cochetăria (O, Doamne !)
cochetăria nervilor ei seara
în camera morții
rîzînd copilărește și senin.

Eram noi,
arzînd hîrtiile prin colțuri de odaie
și întrebîndu-ne
dacă semnalele ei reci de sub tîmple
ne vor aduce în iarna aceasta dezastrul
sau numai ciuma bondoacă și grasă
din capul plecat.

Era durerea care lipăia în jurul casei
dîndu-ne nu spaima,
ci mistica împerecherii ei
cu toate obiectele uitate în pod.

Era stepa (primăvăratecă, aș zice)
din mintea fiecăruia.
Era deci poemul provocat
pe care poeta aceasta nerușinată
nici îmbrăcată, nici dezbrăcată,
îl aștepta zilnic în fața ferestrei.

Semnalele ei reci de sub tîmple
începeau atunci să ne transmită mesaje :
„Poemul acesta mă-ntunecă.
Încerc să-mi apropii scheletul său
de toate literele învățate,
dar ele dispar
și rămîn în praful lor stelar
aidoma coriandrului tînăr.

Îi văd sîngele pe fața nescrisă
și în pîntecul înghețat,
dar sîngele acesta îmi ia văzul
și-mi lasă drept vedere
umedul Vărsător și caprele minții.

Îl aștept în fața ferestrei
și animalele care-l însoțesc
se sfîșie înconjurîndu-mă de hoituri.

Îi dau casa mea
ca eu să mi-l pot imagina
printre așternuturile mele,
printre șuvoaiele de cerneală
ce își amintesc gustul minții mele,

dar el alege drumul civilizațiilor de poeme
dispărute
și al limbilor moarte.
Poemul acesta mă-ntunecă.
Poemul acesta desparte mult prea ușor
apele de uscat".

Erau zile, zile și poeme
în arta contemplării
prin care își strecura toate băuturile.

Dumitru MATCOVSCHI

Doină, tu, doiniță

Cînd i-a fost mai bine,
Cînd i-a fost mai greu,
Moldoveanul doina
Și-a cîntat mereu —
La un colț de masă,
Lîngă-un suflet drag,
Lîngă pomul care
Înflorește-n prag.

Ca o doină doina,
Ca un jurămînt,
Ca o rugăciune
Pentru-acest pămînt.
Ca o înviere,
Ca un imn în hram,
Ca un dor de țară,
Ca un dor de neam.

Doină, tu, doiniță,
Dacă nu erai,
Hăuleau străinii
Pe-un picior de plai.
Le-ai ieșit în cale
La hotar, colea,
N-au putut să treacă
De durerea ta.

Doină, tu, doiniță,
Dacă te pierdeam,
Slugi la nu știu cine
Și acum eram.
Eram slugi sau poate
Nu eram deloc —
Am avut cu tine
Parte de noroc.

Doină, tu, doiniță,
Fii un jurămînt,
Fii o rugăciune
Pentru-acest pămînt ;
Fii o înviere,
Fii un imn în hram,
Fii un dor de țară,
Fii un dor de neam.

N. STEINHARDT

Convorbiri cu Sergiu Al-George

Jilava, martie 1960

Textul **Convorbirilor...** mi-a fost trimis de autor în ianuarie 1986, însoţit de o scrisoare mai lungă din care voi cita un fragment: „S.AL-G., medic şi orientalist, mi-a fost coleg de detenţie şi — îndrăznesc a spune — prieten. Un om admirabil. Textul meu reprezintă amintiri şi convorbiri libere despre subiecte foarte diferite (artă, medicină, drumeţie, literatură, etică....) cu omul acesta de mare valoare, ţinută şi cultură". Mi-a fost imposibil să-l public atunci; de altfel, însuşi N. Steinhardt se îndoia de grabnica lui apariţie. Totuşi, în aprilie anul trecut, alături de rîndurile scrise la dispariţia cărturarului am reuşit să public cîteva extrase din această extraordinară mărturie în revista „Opinia studenţească". Unii cititori s-ar putea întreba, totuşi, cînd au fost efectiv consemnate aceste „convorbiri". Fireşte că în temniţă acest fapt nu era cu putinţă. Dar data redactării textului nu ştirbeşte cu nimic din **adevărul său mai adînc.** Dimpotrivă! Spiritul, nobleţea şi speranţa pot înfrînge bezna şi netrebnicia vremurilor. **(Valeriu Gherghel)**

Facem cunoştinţă

S. Al-G.: Mi-a vorbit Dinu de dumneata iar cele ce-ai spus la **ultimul cuvînt** să ştii că m-au emoţionat. Dinu te simpatizează. Ai remarcat că în dosar eşti pomenit primul printre prieteni şi cei **cu care se frecventează?**

N. St.: Ne cunoşteam de mult, din liceu, cu toate că era cu trei ani înaintea mea. Viaţa, apoi, ne-a despărţit

— Dar l-ai vizitat la Cîmpulung?

— Da

— Da, în 1954—1955. Şi cînd a venit, de cîteva ori, clandestin, la Bucureşti, la noi a tras. Tata ţinea să-i facem, de fiecare dată, o primire cît mai **regească**, se mîndrea că ne este dat prilejul de a-l găzdui

— (pe un ton aspru): Se pare că eşti aristotelician!

— El v-a spus-o. Abia sosit (clandestin şi eu) la Cîmpulung, pe nepusă masă şi intempestiv (era şi Crăifăleanu — adică Paleologu — de faţă) m-a somat: platonician ori aristotelician? (Ne aflam pe un deal.) Am răspuns cum m-am priceput, emoţionat şi surprins (ca prostu). Aşa încît... Mă înfricoşează tipul de stat utopic totalitar al lui Platon. Altminteri nu, nu-s aristotelician. Cred adică...

— Hm. Despre Orient ce părere ai?

— Mai curînd s-ar cuveni să vă pun eu această întrebare iubite doctore. Ştiu că e specialitatea şi totodată dragostea dumneavoastră cea mare

— De unde ştii? Sînt medic, medic foniatru. La data arestării eram medicul Operei. Dinu ţi-a dezvăluit secretul?

— Nu înţeleg de ce nu ne-a dat, lui Alecu Paleologu şi mie posibilitatea să vă cunoaştem. De n-am fi aici, cine ştie dacă ne întîlneam. Sunt foc supărat pe Dinu

— (surîzînd): Am văzut că faci gimnastică dimineaţa după deşteptare. Foarte bine faci. Absolut necesar pentru menţinerea tonusului vital, pentru a împiedica atrofia muşchilor şi pentru înviorarea moralului. E şi o terapeutică menită a feri demnitatea omului de concesii şi slăbiciuni. Dar yoga nu faci?

— (încurcat): Nu prea... nu prea ştiu... nu prea e loc aici...

— (scandalizat): Se poate?! Nu cunoşti yoga, nu practici yoga? Şi zici că ai urmat liceul la Spiru Haret, liceul lui Mircea Eliade? Începem numaidecît cursul de yoga. De necrezut!

Universitatea

Niţel mai tîrziu organizează cursuri multiple, distribuie materiile: el va preda logica indiană şi gramatica lui Panini: Theodor Enescu: limba spaniolă: Iacov Noica: introducerea agriculturii mecanizate în România: Remus Niculescu: pictura lui Nicolae Grigorescu: inginerul Radu Antonescu: mîncarea pregătită la ţest şi bucătăria tradiţională a poporului român: Emanuel Vidraşcu: spiritismul şi spiritualismul: generalul Carlaonţ: istoria campaniilor napoleoniene: colonelul Melinescu: istoria celui de-al doilea război mondial: Al. Paleologu: arta Renaşterii: doctorul C. Răileanu: celula, bază a vieţii: eu: limba engleză.

Vor fi, în plus, de trei ori pe săptămînă, şedinţe cu teme felurite (cea dintîi: Teoria Actului în cultura europeană, indiană, japoneză şi americană), urmate de întrebări şi discuţii libere

S. AL-G. e inima şi cugetul întregii camere (nr. 18 pe secţia a doua). Un duh de cerebralitate şi poftă de cunoaştere pune stăpînire pe toţi. Prezenţa „lotului intelectualilor" a stîrnit curiozitatea şi dezmorţeşte apatia minţilor. Se mai organizează un curs de apicultură, un altul de introducere în matematica mulţimilor. Emulaţia e generală. Instigatorul nostru zîmbeşte, ochii par a i se adînci şi mai mult în orbite scapără scînteii şi mai iuţi: întreaga fiinţă exultă. A! trebuie să se organizeze şi un curs, cu seminar despre cultura dacică, lecţia inaugurală o va ţine el: Dacii şi Pelasgii, de la Nicolae Densusianu la Vasile Pârvan

Brâncuşi

S.AL-G.: Dacă ieşim de aici, am de gînd să întocmesc un studiu amplu despre Brâncuşi, artistul nostru care a înţeles cu adevărat India şi care cu geniu şi talent reprezintă tradiţia mitologică daco-romană în cultura noastră. Ba şi Tradiţia ca atare în cultura şi în arta universală. Studiul meu va cuprinde şi capitole cu privire la Eminescu, Pârvan, Blaga şi Mircea Eliade. Cred că am să-l intitulez **Arhaic şi Universal**

Brâncuşi e neîntrecut. Sper că ai fost la Tîrgu Jiu. Să nu-mi spui că n-ai fost! Bravo ei, ce zici ţi-a tăiat răsuflarea ţi-a topit inima ţi-a înălţat spiritul? Şi Masa şi Poarta şi Coloana. Ai priceput? Te-ai înfiorat? Ei, ce zici domnule aristotelician?

N. St.: **Arhaic şi Universal.** Frumos titlu. Nu cumva e în titlul acesta ca un rapel din Toynbee? Religia revoluţionară a proletariatului universal, pe de o parte, instituţia statală traditional legitimată pe de alta?

S. AL-G: L-ai citit pe Toynbee? Buun. Ia spune drept l-ai citit poate şi pe Granet? Da?... Pe Ossendowski?... Pe Alexandra David-Niel?... Da? Ei poate că nu eşti pierdut. .

Hinduism, creştinism

N. St.: Îndrăznesc să cred că două sunt noţiunile la care hinduismul şi buddhismul nu au acces: dragostea şi dragostea de viaţă.

Se cufundă cîteva clipe în meditaţie. (Ochii deschişi dar nevăzători). Cu punctul al doilea sunt de acord, îmi răspunde. Şi dă să continue, dar e de serviciu pe cameră şi la vizetă au sosit cu zgomot înalt (vorba lui Sadoveanu) gamelele purtătoare de arpacaş, astfel încît se repede fulger într-acolo. **Primum vivere, deinde philosophari.**

Cu arpacaş, mă rog, **vivere!**

Eliade

N. St.: Sensul nuvelei **Nopţi la Serampore** trebuie să fie uimitor pentru mulţi din cititorii şi entuziaştii lui Mircea Eliade. Concluzia nuvelei e că yoga, tantra, ocultismul şi celelalte **nu ne** scot din maya, din iluzii şi părelnicii: ne duc doar la alte iluzii (mai pitoreşti, mai rare, mai impresionante), dar **nu** la esenţe. Suntem legănaţi şi fermecaţi cu alte privelişti decît ale realităţii statistice, însă nu ieşim din cercul de cretă din juru-ne şi din somnul amăgitor în care ne-a scufundat — de-mi este îngăduit a mă exprima astfel — puternicul Krishna.

S. AL-G.: Asta ai înţeles dumneata? Cam sumar! Eliade e formidabil. Merge mult mai departe decît Teohari Antonescu, Hasdeu, Pârvan Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Busuioceanu Pamfile, Şăineanu... Decît Novalis chiar. . A înţeles ca nimeni altul că România e, în Europa, singura ţară aptă a simţi, intui, iubi, Orientul.. Toată tinereţea mea a stat sub semnul scrierilor lui Eliade, inclusiv al nuvelelor şi romanelor sale care-s şi ele „de filosofie", adică de dublă trăire... **Secretul doctorului Honigberger** a rupt pentru mine vălul înşelător al aşa zisei culturi iluministe. . cît au dumerit dintr-însa redactorii şi cititorii presei din Sărindar...

„Făcutu-mi-ai cunoscute căile vieţii"

Îi dispreţuieşte pe europeni ca fiind prea ataşaţi de viaţă „Le este grozav de frică de moarte. Se cramponează de existenţă cu orice preţ şi în orice condiţii: schilodiţi, paralizaţi, canceroşi, cu infirmităţile cele mai spăimîntătoare... Nu sunt capabili să-şi curme bărbăteşte zilele nici în starea abjecţiunii totale, cînd se chinuiesc ei înşişi şi-i chinuiesc nu mai puţin pe cei din jur. Anticii au fost şi asiaticii sînt mai semeţi şi pot, la nevoie, să renunţe la o viaţă fără nici un rost. Bolile incurabile ori dezonoarea ori trăirea în sclavie sunt pentru ei motive suficiente ca să pună capăt unor situaţii de nesuferit. Aşa au făcut nu numai Cato din Utica, Seneca ori Cassius, aşa fac şi unele animale: piţigoiul (îşi sfîşie beregata cu ghiara), măgarul (fuge să moară neştiut, ruşinos), veveriţa (cînd nu mai poate zdrobi nuca şi se hrăni singură, refuză ajutorul celorlalte şi se aruncă de pe cea mai înaltă cracă a unui copac), hermina (dacă vînătorii o înconjură cu un strat de funingine, mai bine moare decît să-şi întineze albul blănii). Atitudinea europeanului este în general prea tensionată, prea aţintită asupra neapăratei prelungiri a vieţii. Îi lipseşte detaşarea asiatică".

N. St.: Europeanul, şi nu numai creştinul, voit sau nevoit, ştiut sau neştiut, dă prin felul său de a se purta expresie speranţei că viaţa poate fi veşnică. Mai dovedeşte şi putere de îndurare, căci sinuciderea e şi teamă de răspundere, de asumare a unui dezastru, teamă de angajare în căinţă de acceptare a suferinţei: e deci laşitatea şi adaptare a soluţiei mai facile. (Nu-i sinuciderea, surata crizei de isterie a femeii încolţite? Nu înfruntă realitatea, se retrage în delir). Pentru european bunul suprem nu e neantul, ci viaţa: viaţa îi este un dar de mare preţ, făcut nu fără scop şi de care este răspunzător. Nu e o simplă pîlpîire lipsită de noimă şi apărută din întîmplare. Europeanul nutreşte sentimente de nerezonanţă cu moartea.

S. AL-G.: Deh. Sentimente de nerezonanţă cu moartea? O formulă şi atîta tot. Laşitate, ăsta-i cuvîntul.

Detaşare

În cadrul luărilor de cuvînt adiacente pragmaticei şi teoriei actului, se raliază modului în care problema este rezolvată în **Bhagavad Gita** şi în poemele epice indiene. (Are de gînd să traducă **Gita**, traducerile existente i se par defectuoase). În ajunul bătăliei, înţeleptul rege Arjuna, care cunoaşte zădărnicia tuturor celor lumeşti, ar fi ispitit să nu lupte. Dar zeul Krishna îl mustră şi-l îndeamnă să-şi facă datoria. Arjuna îşi va juca rolul său de comandant de oaste, însă cu **detaşare.**

Ne vom împlini, aşadar, şi noi toţi misiunile şi îndatoririle noastre pămînteşti, dar numai cu deplină şi neîngrijorată detaşare.

Învăţ

Am foarte mult de învăţat, de recapitulat, **de** ţinut minte: gama heptatonică, gama pentatonică, mandalele, sutrele, ipoteza originii tamile a fenicienilor, cercetările lui Sir Aurel Stein, caracterul general psiho-somatic al bolilor (al tuturor: dar fracturile?: asta-i **întrebare şmecherească, mizerabilă:** fracturile sunt accidente, iar accidentele nu-s nici ele **pure întîmplări,** se însumează unei anume depănări a ghemului genetic), sacru şi profan la Eliade, sacru şi profan îndeobşte (de fapt nu există decît sacrul, aşa zisul profan e o aparenţă, o iluzie, o concesie, o stratagemă!), istoria Tibetului, Ţongkapa, Sir Charles Bell, Csŏma de Kőrössy, Lhassa lama, simbolul mantrei, Saussure şi Panini în paralel, Vedanta, simbolismul templului de la Borobudur, mitocondrii şi ribozoame, Zamolxis şi Orfeu...

Învăţ, mai şi predau (e o relaxare): engleza, **Luceafărul** (am un cerc de aprigi învăţăcei de poezie), **Moartea lui Fulger, Nunta Zamfirei, Scrisorile,** Vigny, Samain, Topârceanu, Bacovia.. Cine ştie multe poezii nu are parte de plictiseală ori suferinţă în camera aceasta bîntuită de concupiscenţa Cunoaşterii...

(va urma)

Demonstrație la Brașov

— pentru libertatea presei și libertate sindicală — „Astra e cu noi" —

Pe 10 februarie, a.c., în Brașov, între orele 15—17,30, a avut loc demontrația Sindicatului național independent „Mișcarea 15 Noiembrie". **Coloana de peste 400 de oameni a plecat din fața uzinelor „Steagul Roșu", traversînd orașul pe următorul traseu: Calea București, Bulevardul Lenin, Centrul orașului, prin fața primăriei, oprindu-se în fața Bibliotecii municipale. După ce scriitorul Vasile Gogea, redactor șef-adjunct al revistei „Astra", a adresat cîteva cuvinte participanților, mulțimea s-a împrăștiat. Demonstrația s-a făcut în deplin calm, ordine și disciplină, fiind escortată civilizat de poliție. Pe zeci de pancarte, se cerea:**

1. — Solidarizarea sindicatului „Mișcarea 15 Noiembrie" cu sindicatul liber al televiziunii;

— Televiziune liberă și presă liberă în întreaga țară;

— Posturi de radio și televiziune pentru Brașov;

2. Solidarizarea sindicatului „Mișcarea 15 Noiembrie" cu toate sindicatele libere din România împotriva U.G.S.R.-ului în haine noi. S-a cerut eliminarea cu desăvîrșire a oricăror forme ugeseriste și s-a întrebat: unde sînt fondurile U.G.S.R., cine le manipulează și în ce scop?

Pentru prima oară în țară, împreună cu sindicatul liber și independent, au demonstrat și reprezentanții presei. În fruntea coloanei, se aflau Vasile Gogea și Leonard Oprea, redactori la revista „Astra", iar pe unele pancarte se putea citi: „Astra e cu noi".

(prin telefon de la Brașov)

Teatru T.V.

Luni, 29 ianuarie 1989, Televiziunea Română Liberă a transmis comedia *Adeziuni* de Ion Iliescu, în regia autorului. Am rîs cu lacrimi vreo cîteva ceasuri bune. Ne-a plăcut în mod deosebit scena balconului, excelentă satiră prin mimare a practicilor defunctului regim. Toți interpreții rolurilor principale au jucat tare, făcînd dovada unor admirabile disponibilități actoricești. Bine gîndite și minuțios lucrate au fost și scenele de masă. O impresie mai puțin agreabilă au lăsat, în schimb, interpreții rolurilor secundare și episodice. Cei doi mineri indignați din Cavnic, bunăoară, n-au catadixit nici măcar să-și învețe ca lumea rolurile, ceea ce a pus la grea încercare talentul sufleurului din culise, nevoit să strige ca un veritabil protagonist. Sugerăm Televiziunii Române Libere să întrebuințeze, în cazul unor montări atît de costisitoare, exclusiv actori profesioniști. **(A. O.)**.

Mulțumesc doamnei Maria Alexandroaie și domnului Necolai David pentru faptul că duminică 11 februarie 1990, în ziua lor liberă, au lucrat pentru revista „Convorbiri literare". Înțeleg gestul lor nu doar ca o solidarizare cu mine însumi, ci ca însăși ideea de libertate a presei.

LIVIU ANTONESEI

Prietenul la nevoie se cunoaște

În multitudinea de publicații recent create, merită semnalat primul (sau unul dintre primele, parcă mai poți ști) organ de presă al unui partid, săptămînalul *Dreptatea socială*, „instrument al Revoluției" și „ecou de emulație", citim în editorial, „ziar al opiniilor noastre" (adică ale Partidului Socialist Democratic), după cum ne lămurește antetul. Din principiile platformei program a P.S.D.R., publicate în paginile primului număr al ziarului, reținem că „dacă are individul, are și statul" (ce anume să aibe este greu de precizat; oricum, după aceleași principii, ar putea fi luate în antrepriză de către lucrătorii unei unități productive doar cele „cărora nu li se pot asigura comenzile necesare sau desfășoară o activitate nerentabilă", iar țăranii nu ar putea lua în arendă decît pămînturile „proprietăților cooperatiste nerentabile"). Din cele patru pagini ale acestui prim număr, mai bine de o pagină îi aparține unui oarecare Ion Horia Gliniastei, autor, printre altele, de poezii (cităm poemul *Sete*: „Vine ziua printre oameni / C-un ulcior de apă lină / Cîți n-ar vrea să-i sugă țîța / Și să moară de lumină"). Tonul roz al ziarului ni-l amintește pe cel cu care ne familiarizase presa de pînă în decembrie anul trecut. Astfel, aproape toți „se străduiesc cu rîvnă cinstită să contribuie pe potriva fiecăruia la înălțarea patriei libere"; pînă cînd și „gunoierii își aduc obolul la salubrizare". Prietenii buni ai F.S.N. (nu e de mirare că P.S.D.R. este unul din primele partide care-și au propriu organ de presă; în fond prietenul la nevoie se cunoaște). dacă și-ar extinde rubrica de umor la circa două pagini, prin redistribuirea textelor, ar asigura ziarului o largă și veselă audiență. **(Radu ANDRIESCU)**

Puțini am fost, mulți am rămas

Îmi povestea un prieten că în seara zilei de 22 decembrie, *invitat* fiind la Radio Iași care își reîncepea activitatea după o întrerupere de mai bine de cinci ani, s-a întîlnit acolo cu o prietenă care văzînd mulțimea adunată în studiouri și între cei care au *pătruns* acolo o mulțime de securiști, turnători, colaboraționiști ai lui ceaușescu, ar fi exclamat, prietena domniei-sale, cum că „dragul meu, puțini am fost, mulți am rămas!" Să fi fost premoniția faptului că mulți dintre cei care se bat astăzi cu pumnul în piept ca foști „rezistenți" care ocupă avanscena protejîndu-și astfel foștii (poate și actualii !... mai știi ?) subordonați, sînt de fapt tocmai cei care o urmăreau pe Tereza Culianu, Gabriela Iavolschi, pe Dan Petrescu, Liviu Antonesei, Al. Călinescu, Liviu Cangeopol și *last but not least*, Luca Pițu.

Astăzi, pretutindeni, dar (și asta mi se pare cel mai grav) întîlnim, mai ales în televiziune, la radio, în presă (stupefacție!, aici cei mai puțini) întîlnim (tocmai pe cei care ne-au înmulțit rîndurile. Unii vor spune: „Nu-i nimic, e mai bine că sunt lîngă noi, îi știm și-i putem anihila". Ei bine, în opinia mea nu-i chiar așa! Să nu dea Dumnezeu, dar cred că, în curînd, vom trece prin momente grele Poate că Unora, sau, să admitem, altora, nu le va mai conveni pur și simplu ceea ce se scrie despre ei. Și atunci, deținînd controlul administrativ, legislativ, deci punitiv vor încerca să îngrădească libertatea presei. (De radio și teleliberă nici nu mai vorbesc, ăștia, vorba aia „ci noi locului ne ținem, cum am fost așe rămînem!"). Neputînd să o facă direct, măcar de ochii lumii, vor încerca prin acei mercenari ai *oricărei* puteri, să edulcoreze, cel puțin, fața aspră a celor mai vehemenți dintre comentatorii fenomenului nu neapărat politic, ci și social și cultural.

Concluzia e limpede:

am fost puțini, să rămînem puțini, dar buni! **(Dorin SPINEANU)**

Declarații, declarații...

Intr-un interviu din *La Croix, L'Evenement* (30 decembrie 1989), primul ministru Petre Roman declara: „în ziua în care această mișcare va fi recuperată de o forță politica sau de un om, eu nu voi mai fi în ea. Este clar?" Este foarte clar — și cum Domnul Petre Roman nu și-a dat demisia din guvern și din Front înțeleg că mișcarea nu a fost încă recuperată de nimeni. Sperăm din toată inima că așa stau lucrurile **(L. A.)**.

Iarăși lozinci?

La mitingul pro-F.S.N. din 29 ianuarie care, în treacăt fie spus, nu a fost anunțat poliției cu 48 de ore înainte, cum cere legea, sprijinitorii Frontului purtau, între altele, lozinci pe care scria „Iliescu — F.S.N.". E un bun început... Pe cînd și portretele? Lăsînd gluma la o parte, oare nu-și dau seama admiratorii Domnului Iliescu cîte contraservicii îi fac prin astfel de manifestări ce provoacă neplăcute aduceri aminte? (L. A.).

Dificilă e viața ierarhilor

Că ierarhia bisericească s-a preocupat prea puțin de cele creștinești și de interesele neamului, în vremurile comunismului, o știam și noi. Dar că această ierarhie s-a compromis atît de mult o aflăm abia de curînd din articole ce dezvăluie mecanismul promovărilor și legăturile strînse dintre marii pontifi și familia dictatorială. Mitropoliți cu stele pe umeri? Posturi cumpărate cu banii sau cu vinderea sufletului? Ce contează... Ne bucurăm că Teoctist s-a retras la mînăstire, sperăm că același lucru se va petrece și cu ceilalți ierarhi corupți și... înstelați, iar dacă nu va rămîne nimeni să ne „păstorească", ne vom descurca și singuri, cum singuri am fost, din acest punct de vedere, și pînă acum. În rest, vorba Domnului Al. Paleologu (*22*, numărul din 27 ianuarie a.c.), „după tragedia sanctificantă a tineretului român, după exemplul lui de *grație* (în ambele sensuri ale cuvîntului), nu mai merge să avem un Cațavencu mitropolit". **(L. A.)**.

O ultimă înregistrare?

Cine a deschis radioul în seara zilei de 28 ianuarie, a avut surpriza de a auzi o voce răgușită care mulțumea „organizatorilor" mitingului. Pe urmă, au început huiduielile, fluierăturile, pardon!, uralele și adeziunile. Cine a închis imediat radioul a rămas cu impresia că a fost o înregistrare după ultimul miting forțat. Cum vor fi spulberate îndoielile? **(B. B.)**.

Zodiac liber

Mișcarea planetelor, fără să ne înnoade destinele, favorizează curenții ascendenți sau descendenți (centralizați sau descentralizați) ai existenței noastre. În fiecare zonă a cerului, simbolizată printr-un semn al zodiacului, se produc evenimente astrale. Iată deci sfaturi din actualitatea stelelor:

Zodia Berbecului... 21 martie — 20 aprilie

Nefavorabilă. Dacă vă pregătiți pentru o campanie electorală întrebați-vă prietenii ce ați făcut în ultimii cinci ani.

Zodia Taurului... 21 aprilie —21 mai

Stare de agresivitate. Nu uitați: lupta politică nu este o coridă, chiar dacă a început cu Olé, olé, iar domnul prim-ministru este pe jumătate toreador.

Zodia Gemenilor... 22 mai — 21 iunie

O ceață acoperă cerul primei decade. Încercați să ieșiți din dedublarea mintală sau bifurcați-vă definitiv.

Zodia Cancerului... 22 iunie — 21 iulie

Noroc la cărți (veți prinde în librării „Orizonturi roșii"). Pe plan politic, nu vă lăsați duși în eroare, ci mai degrabă în ispită. A nu se uita tripletul eroare — teroare — oroare

Zodia Leului... 23 iulie — 23 august

Predispune la idolatrizări. Vedeți Tablele Legii, porunca a VII-a: „Și nu-ți fă ție chip cioplit / și să te închini lui".

Zodia Fecioarei... 24 august — 23 septembrie

Multă afecțiune, totală adeziune în dragoste, dar atenție la bunurile moravuri. Conform decretului-lege privind călătoriile în străinătate, art. 16, pct. c, riscați să nu primiți pașaport.

Zodia Balanței... 24 septembrie — 23 octombrie

Drumuri netede și promițătoare. Circulați însă numai pe partea dreaptă. Orice abatere spre stînga poate fi catastrofală.

Zodia Scorpion... 24 octombrie — noiembrie

Prima decadă privilegiază dialogul care este de regulă fructuos, meridional și rotund (într-un cuvînt portocalos).

Zodia Săgetătorului... 23 noiembrie — 21 decembrie

Sportul dumneavoastră norocos este pescuitul. Dintre apele internaționale evitați Golful Mexic (pentru a nu vă implica în viața politică cubaneză), iar în privința apelor locale numai malul stîng al Nistrului.

Zodia Capricornului... 22 decembrie — 22 ianuarie

Sănătate precară. Nervi, șubreziți. Sfat: închideți televizorul.

Zodia Vărsătorului... 21 ianuarie — 18 februarie

Simț politic deficitar. Nu confundați pluralismul politic cu politeismul.

Zodia Peștelui... 19 februarie — 20 martie

Sînteți „cinstit în cuget și-n simțire". Nu vă lăsați sedus de „sirene politice"

VALDIANA CE. ?

Propoziţii

Nu fă din slăbiciune ceea ce poţi face prin forţă.

Facem binele cu partea răului, chiar şi propriul nostru bine şi propriul nostru rău.

Cu propriul meu trup cînt dintr-o trompetă de aur în propria mea inimă, pentru toţi surzii din mine, pentru toţi muţii din cer. Din propriul meu suflet nu voi cînta niciodată.

Sînt unele părţi prea intime chiar şi pentru un cadavru.

Dacă ar trebui să aleg între a fi călău şi a fi hingher, aş alege meseria de cîine.

Fiecare om are mai multe ferestre prin care poţi privi înăuntru. Unele sînt mici de tot, adevărate lucarne, situate undeva sus, sus de tot, astfel că trebuie să te ridici pe vîrfuri sau să te prinzi cu mîinile de pervaz, ca să poţi privi înăuntru. Altele au gratii şi storuri trase pe jumătate, ca lumina zilei să nu tulbure liniştea din interior. Şi, în sfîrşit, altele sînt situate atît de aproape de tălpi, încît trebuie să te laşi în patru labe, ca să poţi vedea ce se ascunde îndărătul lor. De la **omul superior la omul inferior**, de la **demon la înger** e o diferenţă de grad, nu de substanţă.

Ochii — aceste două lanţuri ce leagă interiorul nostru de lumea din afară. Două ancore aruncate în peisajul sterp din jur, de care corabia trupului e priponită, o clipă, în mersul ei către moarte.

Aude oare urechea noastră lăuntrică zdrăngănitul acestor lanţuri grele pe care valurile timpului (minutele) le mişcă ? !

Ca unghiile unui mort stelele cresc pe cer. Pe cine vei îmbrăţişa în noaptea asta ?

La beţie, punctele de vedere se lărgesc, devin din ce în ce mai largi, ca nişte cercuri pe apă. Şi nicăieri nu vezi malul de care izbindu-se să se întoarcă la punctul de plecare. Deodată lumea îţi apare într-o lumină ciudată. Spiritele se agită. Cuvintele devin tot mai palpabile. Iei un cuvînt de pe masă şi-l izbeşti de podea. Nu se sparge, ricoşează de pe ciment, sare de cîteva ori ca o minge şi se rostogoleşte printre pahare. Nu poate fi spart, nici dezumflat. E compact şi elastic. Ideile devin şi ele tot mai flexibile. Se întind tot mai mult. Poţi trage cît vrei de-o idee, nu-i poţi da de capăt.

Pentru fiecare întrebare există un număr infinit de răspunsuri. Întrebarea e un muşuroi, iar răspunsurile sînt termitele ce-o populează. Furnicile sapă galerii, labirinturi prin care circulă încoace şi încolo : şirul lor e nesfîrşit Dacă un copil, în joacă, strică cu sandaua lui muşuroiul, a doua zi îl vom vedea aproape intact. Termitele lucrează zi şi noapte. Nu există întrebare la care să se fi răspuns pînă la capăt. Cuvintele au anumite nuanţe, ambiguităţi, adîncimi al căror înţeles devine de nepătruns pentru conştiinţa noastră.

Orice întrebare e ca un templu care, mai devreme sau mai tîrziu, se va prăbuşi de la sine.

Domnul Em îmi spunea că dacă vrei să te convingi că exişti într-adevăr trebuie să iei o bilă neagră (simbolul hazardului) şi s-o izbeşti cu putere de perete. Dacă bila ricoşează, înseamnă că s-ar putea să exişti. Dacă bila se pierde în perete, înseamnă că peretele, conştiinţa ta, e un hău fără capăt. O bilă ce pică în gol e un corp cosmic ce traversează conştiinţa. Sufletul seamănă cel mai mult cu vidul. Cînd bila nu ricoşează din perete, înseamnă că ea se pierde în vid. Domnul Em îmi spunea toate acestea în timp ce strivea nişte gîndaci de apă pe perete. Gîndacii se înmulţeau peste noapte, atîrnau ciorchini din tavan şi domnului Em îi era teamă să nu i se vîre în căptuşeala hainei sau în buzunare şi să-i ducă a-hainei sale de catifea sau în buzunar şi să-i ducă acasă. Fiecare gîndac mustea de icre, ca o întrebare de răspunsuri.

Despre psihologia mulţimii : Dacă vezi un om pe jumătate ras în cap ridici din umeri şi-ţi vezi de drum Cînd vezi zece, ţi se pare interesant. Cînd vezi o sută începi să cauţi semnificaţia fenomenului social. Cînd vezi două sute, o mie, te razi şi tu, să te integrezi în mulţime.

Să presupunem că omul este un băţ de chibrit şi că întreaga umanitate este o cutie de chibrituri şi că tu te scoli la miezul nopţii ca să-ţi faci o cafea şi să fumezi o ţigară şi deodată îţi dai seama că n-ai un băţ de chibrit în toată casa. Mai presupunem că ai o soţie care se trezeşte din somn pentru că ai aprins lumina şi face deodată o criză de isterie. Că mai ai în jur nişte vecini cît se poate de curioşi care-şi lipesc urechile de perete. Ce te faci ? Nu există un băţ de chibrit în toată casa, adică un apropiat ţie sufleteşte în toată omenirea ? ! Cu cine să comunici, cui să te plîngi ? Soţia ţipă că ai trezit-o din somn (ce ştie ea despre coşmarul pe care-l trăieşti noapte de noapte, ce-i pasă de conştiinţa ta încărcată), copiii plîng şi ei şi tremură de frică, vecinii bat uşor în ţevi sau tuşesc discret dincolo de perete. Din acest vacarm pe care l-ai stîrnit cum poţi ieşi cu faţa curată ? Mai poţi avea un somn liniştit ?

Mari nori negri se rostogolesc peste Oraş : bolovani de rîu, pietre de moară. Sub fiecare piatră îşi doarme somnul de veci un blînd şi palid înger.

Închipuiţi-vă un chip imens, luminos, liniştit, umplînd cu liniştea lui toată încăperea. O faţă cumplită care face să dispară în lumina sa, pentru că este numai lumină, toate obiectele din jur. Şi toate umbrele. O faţă ca urletul sau ca plînsul.

Dumnezeu nu este fabricat de biserici. Singurul loc de unde ar putea să apară sau să dispară el este Neantul. Neantul îl poate fabrica pe Dumnezeu. Îl poate produce într-o cantitate finită sau infinită după cum este cazul.

Pe Dumnezeul sufletului nostru însă nu-l poate produce nimeni. Nici măcar Neantul din noi.

NICHITA DANILOV

SOCIALISMUL TOTALITAR

(urmare din pag. 16)

Ar fi un elogiu nejustificat să tratezi dictatura comunistă drept un stat birocratic sau poliţist. Noi trăim în realitate într-o teocraţie militarizată, la un grad de coeziune niciodată egalat în istorie, sîntem prinşi într-o structură pe care însăşi ecclesia militans a catolicismului la apogeul său n-ar fi putut-o imagina. Pe măsură ce şterge distincţiile între aparatul său şi stat, partidul comunist şterge de asemenea limitele dintre acesta din urmă şi societate : cine ar mai putea să descifreze, la o primă privire, delimitarea precisă a domeniilor de competenţă ale Comitetului central al partidului, în raport cu administraţia de stat, consiliile populare, sindicate sau diverse comitete naţionale ?

Partidul comunist a suprimat potenţialul politic, social, economic şi cultural al instituţiilor tradiţionale, pe care le-a acaparat pentru a le transforma în vehicule ale autorităţii sale Aparatul de partid nu se mulţumeşte să domine statul, el îl reduce la o funcţie subalternă. Se întîmplă la fel şi cu sindicatele — acestea nu mai reprezintă de mult timp interesele muncitorilor, ele sînt transformate în organe de execuţie şi în terenuri de retragere pentru cei îmbătrîniţi în funcţii. Celelalte organizaţii de masă sînt, de asemenea, transformate în „curele de transmisie", în subsisteme de presiune şi de ordine ale înaltei voinţe a Comitetului central. Aceasta s-ar putea numi **izomorfismul instituţiilor** în interiorul sistemului

OPERAŢIA „TOTALIZARE"

În literatura critică despre socialismul real, întîlnim la tot pasul noţiunile de **dictatură, sistem autoritar, oligarhie, birocraţie** sau **totalitarism**, văzute mai mult sau mai puţin ca sinonime. Dar puterea totală nu este un tip oarecare de dictatură printre celelalte : ea se distinge în mod structural de celelalte regimuri autoritare. Prezentîndu-se drept destin colectiv, drept fatalitate a progresului, totalitarismul se vrea ireversibil — în timp ce dictaturile anterioare erau reversibile şi se prezentau aşa tocmai pentru că nu au încercat abolirea temporalităţii istorice pentru a se instala, după imaginea totalitarismului, într-o eternitate imanentă. Chiar fascismul, deşi s-a declarat o **Weltanschaungdiktatur**, nu a ştiut să opereze amalgamarea sub înaltă presiune a partidului unic cu statul, a statului cu societatea şi a societăţii cu naţiunea sub forma unei construcţii perfect regulate

Dar cum s-a realizat punerea în funcţie a instituţiilor autonome moştenite din trecut şi care a fost demersul concret ales de putere ? Statul a pus mîna pe societate conform unui plan precis de operaţii, familiar oricărui ofiţer de stat major — ocuparea poziţiilor cheie, joncţiunea trupelor, „măturarea" perimetrului, instalarea unei administraţii militare. Etapele politice echivalente sînt foarte cunoscute — formarea unui guvern de coaliţie cu liberalii, social-democraţii şi ţărăniştii ; pe urmă, formarea unui nou guvern numai cu social-democraţii şi ţărăniştii ; pe urmă, fuziunea forţată a partidului comunist cu celelalte partide „democratice", alegerile „libere" sub controlul Moscovei şi, în sfîrşit, promovarea partidului comunist ca partid unic de guvernămînt. Urmează în serie strînsă, naţionalizările şi colectivizarea agriculturii, omogenizarea poporului prin epurări, prin teroare şi spolieri. Partidul monopolizează, unul după altul, instrumentele puterii, începînd cu administraţia, armata şi Banca naţională şi sfîrşind cu ultima dugheană de cizmar, cu cel mai mic birou de dactilografie. Sindicatele sînt înghiţite la fel cu cercurile de filatelişti, pînă ce partidul ajunge să conducă în mod direct producţia de oţel, mersul trenurilor, aprovizionarea cu lapte şi ouă, tirajul jurnalelor şi cursele cicliste. Obsedat de controlul total, el trece peste limitele naturale ale organizării administrative pentru a înghiţi avid orice concentrare a puterii, orice autoritate socială. De-a lungul anilor de consolidare a dictaturii, celulele de partid apar în uzine, în ateliere cooperative, în magazine, în asociaţii sportive, în fiecare sat, în fiecare cartier, fiecare stradă şi fiecare imobil, proliferînd ca ţesutul metastazelor canceroase Ele încarcerează cetatea într-o reţea incredibil de deasă de mobilizare şi control. În mîinile partidului comunist, monopolul puterii politice s-a transformat în monopol asupra tuturor formelor de autoritate. Implantarea partidului în regulile cadrilajului totalitar a pus deci premisele funcţionalizării instituţiilor sociale. În sfîrşit, este momentul de a examina unul din compromisurile cele mai enigmatice pe care puterea totală a trebuit să-l încheie cu spiritul pragmatic, în procesul de restaurare De ce s-a păstrat întreaga structură formală a vechii cetăţi, din moment ce partidul comunist putea face **tabula rasa** şi avea intenţia explicită de a instaura Utopia definitivă ? Ce utilitate putea prezenta, spre exemplu, Adunarea naţională într-un sistem care a abolit separarea puterilor, într-o ţară unde legile nu mai erau discutate, ci decretate, nu votate de Parlament, ci promulgate de către Comitetul central ? Ce rol putea să-şi mai asume mascarada costisitoare a alegerilor într-un regim nefondat pe reprezentare, ci pe principiul marţial al responsabilităţii personale ?

S-a remarcat de nenumărate ori că legitimitatea interioară şi exterioară a constituit, de la bun început, punctul vulnerabil al puterii totalitare. Bineînţeles, doctrina rămîne justificarea principală propusă de partid atît poporului său, cît şi puterilor străine, dar legitimitatea doctrinală nu pare a fi suficientă. Dedublarea realităţii în ficţiune utopică şi în practică totalitară, impunînd dictaturii să se prezinte drept destin colectiv, împinge partidul să joace rolul de portavoce a voinţei populare, deci să simuleze democraţia. De altfel, structurile formale tradiţionale întreţin aparenţa continuităţii, sugerează sfîrşitul unui lung drum istoric, al unui destin naţional, deschizîndu-se spre socialismul totalitar ca spre o concluzie cum nu se poate mai naturală. Or, pentru gîndirea necritică, analogia înseamnă identitate.

Colonizarea unei ţări nu se desfăşoară fără fricţiuni, fără crize, nici fără retrageri tactice. Cîteodată, rezistenţa acerbă a populaţiei încetineşte sau chiar opreşte expansiunea partidului, procesul de totalizare a societăţii ; acesta a fost cazul în Polonia. Situaţia internaţională sau tocmai tensiunile interne ale lagărului socialist pot să determine, în mod egal, asemenea opriri. Dar, tocmai în aceste clipe de incertitudine, structurile tradiţionale oferă un camuflaj şi un teren de manevră pentru puterea totalitară. Iată de ce puterea nu se poate încă lipsi de aceste forme de mimetism. Dacă, dintr-o dată, o nouă formă de opoziţie ar apărea la lumină, mai puternică decît teroarea şi descurajarea ; dacă o mişcare de rezistenţă s-ar îndrepta împotriva brutalităţii sistematice a totalizării — partidul ar putea striga că e vorba de o ameninţare împotriva intereselor unui popor legitimate cu mai mult de 99% din voturi. Astfel, Adunarea naţională, guvernul, Curtea de justiţie, alegerile generale, Frontul unităţii socialiste, toate instituţiile aparent democratice nu se menţin decît pentru a proteja dictatura împotriva tentativelor de demistificare, ele sînt pe post de tampon între dictatură şi opozanţii lucizi.

Deşi legitimată de aceste ficţiuni democratice, puterea nu administrează cetatea într-un mod mai puţin discreţionar. Expresia cea mai frapantă a arbitrariului în practica politică curentă este fără îndoială **guvernarea prin decret**. Această veritabilă „decreto-manie" se naşte din birocratizarea progresivă a sistemului şi este simptomatică pentru integralismul totalitar şi pentru funcţionalizarea unor sectoare sociale. Ea dezvăluie carenţa de democraţie efectivă : cel care guvernează prin decret nu are de ce să se îngrijoreze de asentimentul populaţiei ; cu alte cuvinte, el este în postura de a extorca acest asentiment fără să se încurce cu alegerea mijloacelor.

Puterea totalitară nu este deci cea de Stat. Ar însemna să greşim în egală măsură dacă am atribui-o întregului ansamblu al partidului comunist în fapt, principiul motor al totalitarismului este **aparatul** de partid. Este vorba doar de o mînă de oameni — cel mult 1% din populaţie — care decide, controlează, guvernează. Mai mult însă : atunci cînd piramida atinge un stadiu satisfăcător de cristalizare, majoritatea prerogativelor legislative, executive şi judiciare converg în final în mîinile unei singure persoane — Şeful.

Constantin DUMITRESCU

SOCIALISMUL TOTALITAR

Prezentăm cititorilor — în serial — partea a doua a cărţii lui Constantin Dumitrescu *La cité totale*, apărută la Seuil în 1980. Am renunţat la prima parte *(Le grand projet)*, o excepţională analiză a gîndirii utopice, datorită unor urgenţe de ordin pragmatic. Partea a doua ne prezintă „utopia încarnată" în sistemele totalitare de tipul celui de care am început să ne debarasăm prin revoluţia din decembrie anul trecut. Pe de altă parte, ne-am oprit asupra acestei părţi şi pentru a lansa un avertisment, pentru a permite cititorilor să se informeze asupra manierelor subtile cu care poate lucra, adesea, totalitarismul, astfel încît o reîntoarcere să nu mai fie posibilă. Se va observa că, deşi scrisă în urmă cu zece ani, cartea de faţă reuşeşte conturarea unei imagini teoretice evasi-complete asupra lumii în care am trăit, surprinzînd atît de exact „logica" sistemului încît descrie drept posibile fenomene care s-au petrecut abia ulterior.

Iniţial ne gîndisem să prezentăm cititorilor cartea Hannahei Arendt despre *Sistemele totalitare*, dar am renunţat din două motive — complicatul aparat de note şi referinţe, pe de o parte, anul destul de îndepărtat al apariţiei, care nu îi ştirbeşte valoarea dar o face mai puţin actuală, în sensul strict, pe de altă parte. În plus, cartea la care ne-am oprit dovedeşte existenţa unei gîndiri propriu-zis politice independente în România ocupată de totalitarismul comunisto-ceauşist. În momentul apariţiei cărţii, Constantin Dumitrescu (n. 1912) era pensionar, după ce studiase jurnalismul şi ştiinţele sociale, înainte de război, şi trecuse prin puşcărie şi diverse profesii subalterne, după aceasta. A fost expulzat la aproximativ un an după apariţia cărţii sale în Franţa.

L. A.

A. Piramida definitivă

Intr-una din cărţile sale, Raymond Aron afirmă că experienţa practică ar trebui să paralizeze gîndirea utopică. Realitatea dovedeşte că acest adagiu nu s-a verificat : departe de a înţepeni, puterea teoretizează cu atît mai subtil cu cît cîştigă în experienţă. Se îndepărtează poate de canoanele marxismului clasic, dar o face pentru a cîştiga în eficacitate şi credibilitate. Impinsă de o implacabilă voinţă de a depăşi dezaprobarea şi eşecurile, stimulată de un fel de refulare (bine camuflată sub teorie), utopia instituţionalizată se constituie într-un sistem de compensare simetric experienţei concrete. Cu cît sporeşte şi se diversifică cîştigul experimental al birocraţiei totalitare, cu atît ţesătura imaginară a prezentului se îmbogăţeşte în nuanţe inedite, cu atît ficţiunea doctrinară se instalează mai confortabil în inima actualităţii. Refularea voinţei utopice frustrate dă naştere unei dedublări a lumii sensibile, transpune pînă şi experienţa ştiinţifică într-o textură imaginară.

Spectrul utopiei planează peste noi toţi, locuitori ai Cetăţii totale. Plonjarea inevitabilă în cotidian şi intermitenţa contactului nostru cu lumea exterioară concurează în a-l ascunde privirilor noastre. Cert rămîne că, după destule decenii de la naşterea noii ordini, pretins fondată pe o misiune istorică, noi continuăm să trăim în plină mitografie. Regăsim pretutindeni voinţa doctrinară care ne dictează coerenţe cu orice preţ, care gîndeşte în termeni de destin colectiv, care făureşte pentru fiecare esenţă o aparenţă intangibilă, o legalitate fictivă, o prosperitate fictivă, un tip uman fictiv.

Acest dualism ficţiune-realitate, care trece drept dialectică, derivă din logica proprie utopismului. Însă totalitarismul are el însuşi logica sa particulară — aceea a puterii. Sistemul este obsedat de putere, de cît mai multă putere, sub toate formele : dictatura politică, forţa militară, resursele naturale, potenţialul industrial, rezervele financiare, influenţa ideologică. Nici un regim n-a urmărit vreodată un scop unic cu atîta fanatism, niciodată un stat n-a evoluat atît de constant sub semnul unei singure aspiraţii. Iată de ce socialismul totalitar nu are drept orizont utopia comunistă, ci dominaţia absolută.

I. Statul devorat

Partidul şi autoritatea

Ca sistem politic, socialismul totalitar descinde în linie dreaptă din autoritarismul aristocratic platonician şi din tradiţia teroristă revoluţionară. Cît despre „marea eliberare" pe care ne-o promitea, ea s-a fondat pe dictatură ca paradigmă de guvernămînt şi pe transformarea cetăţeanului în material uman fasonabil după bunul plac al puterii. Extinsă în mod deliberat la ansamblul corpului social, disciplina proprie muncii industriale a transformat cetatea într-o enormă uzină care produce în lanţ automobile, recolte, cărţi şi scopuri de viitor, reducînd populaţia la funcţia sa pur instrumentală. Efectul dezumanizant al comunismului rezultă în bună parte din această disciplină : paradisul totalitar produce unităţi statistice anonime perfect controlabile, oameni ipotetici.

Înaintea revoluţiei din octombrie 1917, raţiunea de a fi a oricărui stat, justificarea istorică a oricărei ordini politice rezidau în protecţia existenţei normale a cetăţenilor, în apărarea intereselor vitale ale acestora. Statul avea drept funcţii naturale pacea socială şi prevenirea pericolelor exterioare. Cît despre statul totalitar, care nu e decît o anexă a aparatului de partid, el urmează o cu totul altă ordine de priorităţi : simplă piesă a vastei puteri unice, îi este atribuită în interior sarcina primordială de a consolida monopolul partidului, de a totaliza societatea. În exterior, noile sale funcţii sînt de două feluri : în primul rînd, el trebuie să sprijine toate forţele comunismului mondial şi, în general, toate mişcările care subminează rezistenţa politică a Occidentului şi stabilitatea statelor capitaliste ; în al doilea, el trebuie să poată apăra interesele aparatului autohton, fie şi împotriva celorlalte puteri comuniste.

Dar acest stat deţine, oare, adevărata putere politică în inima Cetăţii totale ?

Deşi procesul de totalizare a societăţilor noastre nu s-a declanşat decît după o succesiune de „lovituri de stat", se dovedeşte astăzi incontestabil că ţinta reală a acestor „răsturnări" nu a fost nici exercitarea dictaturii partidului sub acoperirea aparatului de stat, nici chiar — pur şi simplu — confiscarea acestuia, ci tocmai monopolul absolut al puterii prin **transformarea statului în ficţiune legală.** Regulile jocului politic au fost cu superbie ignorate : de altfel, în **Statul şi Revoluţia,** Lenin nu scria deja că „toţi cetăţenii vor deveni salariaţii şi fondatorii unui 'sindicat' de stat care va îngloba întreg poporul" ? Această idee a omogenizării poporului şi a integrării sale într-un organism unic conţine în germeni toată politica viitorului.

Ca formă de organizare a puterii, totalitarismul comunist nu cunoaşte precedent istoric : una din trăsăturile sale inedite este această suprimare gradată a Statului — formă imperfectă de aparat de control şi de represiune —, mai întîi dublată şi, pe urmă, înlocuită de un aparat de partid structurat după modelul militar. Răzbunare malițioasă a realităţii asupra utopiei sistematice : ideea marxistă a dispariţiei statului se realizează **dimpotrivă,** prin apariţia unui mecanism represiv incomparabil mai bine dotat. Frumoasă dispariţie în fond ! Cele mai rele excese ale executorilor tradiţionali nu erau decît nişte mici păcate în comparaţie cu rigorile acestei dictaturi...

Totalitarismul reduce Statul la un repertoriu de titluri ministeriale, la un amalgam de administraţii specializate lipsite de orice prerogativă reală, la o formă golită de substanţa sa vie. Nemaifiind un organism autonom de exercitare a puterii politice, Statul a încercat să mai ia iniţiative : el continuă totuşi să parafeze documente şi să pună ştampile, îndeplinind încă unele funcţii administrative care cădeau în sarcina vechiului aparat reprezentativ. Dar reşedinţa puterii este acum în altă parte : axa în jurul căreia se ordonează toate elementele sistemului totalitar este formată de birocraţia de partid. Fiecare ministru, ca şi fiecare şef de departament din ministerul său sînt direct subordonaţi membrului Biroului politic (sau al Comitetului executiv), răspunzător de domeniul respectiv : destul de des funcţionarii Comitetului central trec peste capul miniştrilor şi directorilor numiţi pentru a comanda direct instituţiilor sau întreprinderilor. Nu de puţine ori, aceste intervenţii intempestive declanşează dezordinea şi destabilizarea — şi tocmai ele duc la naşterea unor probleme insolubile. Dar dezorganizarea subsistemelor şi ritmurilor obişnuite din societate face parte din metodele de autoconfirmare ale totalitarismului, ea sfîrşeşte întotdeauna prin a recompune liniile de forţă ale piramidei integratoare — deci, prin a se reîntoarce la modelul total. Această alterare periodică a autonomiei şi raţionalităţii structurilor de bază ale piramidei este prinsă, se pare, chiar în logica sistemului.

Unii analişti occidentali au estimat că regimul comunist ar fi un socialism **de stat.** În realitate, nu statul, ci partidul comunist este cel care integrează ansamblul vieţii naţionale în socialismul totalitar : în acest caz, statul nu este decît o subfuncţie a aparatului, printre atîtea altele. În cazul cumulării de posturi de înaltă şi medie responsabilitate numai de către funcţionarii de partid, s-ar ajunge de îndată la suprimarea paralelismului stat-partid, fără ca funcţionarea economiei, administraţiei sau a serviciilor publice să fie afectată prin aceasta.

Pînă la urmă, aparatul nu este decît **în aparenţă** o structură reproductivă şi parazitară : partidul unic, care monopolizează întreaga concentrare a puterii, a devenit în realitate indispensabil pentru supravieţuirea sistemului. Aspiraţia aparatului este de a deveni într-o bună zi singura realitate posibilă pentru naţiune, de a controla toate faptele şi gesturile cetăţenilor, munca lor, nevoile lor, chiar şi felul de a gîndi şi funcţiile lor biologice. Iată de ce nu este Statul cel care dirijează producţia materială, acţiunea politică, cultura, viaţa cotidiană a societăţii — ci **partidul unic** înarmat cu monopolul controlului şi al deciziei. Altădată factor totalizator, statul a fost totalizat la rîndul său : şi-a pierdut prerogativele şi autonomia, ca toate celelalte instituţii. Atunci cînd ideologii români (care, sub acest aspect, cel puţin, împărtăşesc în întregime punctele de vedere ale Kremlinului) afirmă că aşteptînd viitoarea dispariţie a statului, acesta trebuie să se întărească şi mai mult astăzi, ei nu se referă la statul propriu-zis, ci la structura birocratică a puterii, ei vorbesc de partid şi de ramificaţiile sale, nu de administraţia cetăţii. Reluarea tezelor despre consolidarea statului, emise deja de Stalin în **Probleme ale comunismului,** justifică proliferarea aparatului prin multiplele Consilii naţionale nou create pentru a dubla ministerele, comisiile şi comitetele deja existente, pentru a întări controlul asupra economiei şi vieţii sociale. Doctrina fardează realitatea după obiceiul său, dar, în acelaşi timp, ea se trădează.

(continuare în pag. 15)

În româneşte de
Gabriela GAVRIL

REDACŢIA : IAŞI, Casa cu absidă, Centrul civic ; telefon (981) 16242. Administraţia : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618. CONTURI : BANCA NAŢIONALĂ : S.M.B. 45.10.62.62 ; BANCA ROMÂNĂ DE COMERŢ EXTERIOR : 47.21.366.300/1

PREŢUL UNUI EXEMPLAR : LEI 5
Pentru străinătate abonamentele prin I.L. EXIM — departamentul export-import presă, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3. P.O. Box 136-137, telex 23226